

Dones rurals Dones de Lleida

15 d'octubre de 2021
Dia Internacional de les Dones Rurals

Generalitat de Catalunya
Institut Català de les Dones

Edició:

© Generalitat de Catalunya
Institut Català de les Dones
Pl. Pere Coromines, 1
08001 Barcelona
Tel. 93 495 16 00 - Fax. 93 321 61 11
icd@gencat.cat
www.gencat.cat/icdones
CIF Q-5850014-A

Primera edició: octubre 2021
Tiratge: 1.000 exemplars
Dipòsit legal: L 702-2021

Recopilació: Mireia Fontanet Viladot i Montse Espinalt Carrasco, Institut Català de les Dones, oficina de Lleida.
Correcció del text: Lía de la Cruz Ripoll (Letras Propias)
Maquetació: Sopa Graphics
Impressió: Impressus Gestió Integral

Portada: Foto d'Ave Calvar Martínez de Pexels. Fotos:

© ACPJ/Fons Farmàcia Artigues. Autor: Uriach, 5 setembre de 1963, per la foto "Les tres filles d'Irene Artigues Gabarrou davant la farmàcia".

© Ajuntament de Castellserà per la foto d'Aurèlia Pijoan Querol.

© Ajuntament de Juneda per la foto de Rosa Farran Falcó.

© Alejandro Pérez Morros per la foto de Pilarín Minguell Pont.

© Àlex Govers López per les fotos d'Olga L. Pijoan.

© Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà [ACPS210-101-N-691], per la foto de Roser Rafel Ubach. Autor: Xavier Ripoll Borrell.

© Antoni Cañellas Majoral per la foto d'Antònia Costa i Coll.

© Antònia Grau Planes per la seva foto.

© Antonio Martí Solé per la foto de Joana Martí Solé.

© Arxiu de Rosa Ballester Rosell per les fotos de Maria Pedró Cubells, extretes dels articles sobre Maria Pedró Cubells de Jaume Ramon a la revista *Nova Tàrraga*.

© Associació Amics de la Seu Vella de Lleida per la foto de Pepita Galofré Infante.

© Biblioteca Nacional de España per la imatge: Document imprès per Maria Antònia Ibarra i Cous. [consulta 26/08/2021]

© Blog: "Las cosas de París" per la foto de Mercè París Castany. [consulta: 21/09/2021]

© By Elisa Cabot: flickr.com, CC BY-SA 2.0, commons.wikimedia.org per la foto de Carme Balcells Segalà.

© Carmen Borrell Muntané per la foto de Sofia Montané i Arnau.

© Centre Dolors Piera, UdL, per la foto de Dolors Piera Llobera. [consulta: 24/08/2021]

© Col·lecció particular de Lena Casals per les fotos de Francesca Cucurull Viladot. Han estat publicades a Núria Bonet Baqué, Amanda Cardona Alcaide i Gerard Corbella López. *Tàrraga 1939-61. Aproximació a la repressió, l'exili i la vida quotidiana*. Museu Comarcal de l'Urgell. Tàrraga, 2008.

© Dolors Preixens Flix per la foto de Maria Flix Rué.

© Dolors Saureu i Bransuela per la seva foto.

© Elisabet Reig Caubet per la foto de Maria Balletbó Torrent.

© Emma Altisent Bosch per la seva foto.

© Exposició "Dones d'empresa" de l'ICD per la foto de Dolors Fàbrega Costa.

© Francesc Lluch Major per la foto d'Àngela Aleu i Borrell. Arxiu de Francesc Lluch Major.

© Gerard Companys Pujol per la foto de Teresa Sancho Dolcet.

© Hortènsia Gardenyes Puig per la seva foto.

© Iolanda Batalla Llordés per les fotos de Ramoneta Rovira Garriga.

© J. Navàs Martí per la foto de Carme Navàs Mor.

© Jaume Suau Castro per la foto de Carme Castro Gabernet.

© Joan Piqué Casellas per la foto d'Ignàsia Brach.

© Jordi Cardona Regada per la foto de Roser Regada Vilella.

© Jordi Solà Barcons per la foto de Montserrat Barcons Vilaseca.

© Josefa Cabiscot Balagueró per la foto de Pepita Balagueró Bosch.

© Josefina Vidal Morera per la seva foto.

© Julien Soldevila per la foto de Generosa Cortina Roig.

© Lourdes Benería i Farré per la seva foto.

© M. Àngels Solà Figueres per la foto de Mercè Figueres Tribó.

© M. Carme Pujol Boix per la seva foto.

© M. Lluïsa Solé Trepal per la foto d'Emília Trepal Muntané.

© M. Teresa Banqué Gregori per la foto d'Agnès Gregori Prunera.

© Marcel Giró Estate/Toni Ricart Giró per la foto de Palmira Puig Ximénez.

© Maria Isabel Corominas Ricart per la foto de Flora Cadena Senallé.

© Maria Teresa Filella Miralles per la foto de Maria Torruella Prunera.

© Maria Teresa Robert Solé per la foto de Maria Teresa Solé Abelló.

© Maria Teresa Solina Bernades per la foto de Maria Bernades Guardiola.

© Mercè Font Collell per la seva foto.

© Mercè Vidal i Audet per la foto de Maria Lourdes Vidal i Audet.

© Miquel Anglada Kuziel per la foto de Dolors Codina i Arnau.

© Montserrat Antich Alcázar per la foto d'Alba Güell Roca.

© Montserrat Fontboté Rubió per les fotos de Maria Lois López.

© Neus Calleja Molins per la foto de Neus Molins Vilaseca.

© Mercè Mas Morera per la foto de Coloma Rull Sala.

© Dolors Beso Atés per la seva foto i les fotos amb Pepita Caubet Delseny.

© Maria Pilar López Rosell per la foto de Maria Rosell Latorre.

© Immaculada Busquets i Caubet per la foto de Pepita Caubet Delseny.

© Ramoneta Mir Mas per la seva foto.

© Ramona Viles Ibáñez per la seva foto.

© Rosa Bagà Santamaria per la foto de Rosa Maria Santamaria Escaler.

© Rosa Español Escolà per la seva foto.

© Rosa Fabregat Armengol per la seva foto.

© Rosa M. Viladot Novell (arxiu familiar Fontanet-Viladot) per les fotos de Maria Teresa i Rosina Pera Güell.

© Rosalia Ferrer González per la foto de Concepció G. (González) Maluquer.

© Rosita Capell Solsona per la seva foto.

© Teresa Navés Elias per les fotos de Raimunda Elias Marca.

© Teresa Sabaté Rodié per la seva foto.

© Valldeflors Farré Sostres per la seva foto.

El document *Dones rurals, dones de Lleida* està subjecte a una llicència de Reconeixement-NoComercial 4.0 Internacional de Creative Commons. Se'n permet la còpia, la distribució i la comunicació pública sense ús comercial, sempre que se'n citi la font.

Índex

Introducció.....	4
Àngela Aleu i Borrell	5
Emma Altisent Bosch	7
Irene Artigues Gabarrou	8
Pepita Balagueró Bosch	10
Carme Balcells i Segalà	11
Maria Balletbó Torrent	14
Montserrat Barcons Vilaseca	17
Lourdes Benería Farré.....	19
Maria Bernades Guardiola	23
Dolors Beso Atés	25
Ignàsia Brach	28
Flora Cadena Senallé	30
Rosita Capell Solsona	32
Carme Castro Gabernet	34
Pepita Caubet Delseny.....	36
Dolors Codina Arnau	38
Generosa Cortina Roig	40
Antònia Costa i Coll.....	43
Francesca Cucurull Viladot.....	45
Raimunda Elias Marca	48
Rosa Español i Escolà	53
Dolors Fàbrega i Costa	55
Rosa Fabregat i Armengol.....	58
Rosa Farran Falcó	61
Maria Valldeflors Farré Sostres.....	63
Mercè Figueres Tribó	65
Maria Flix Rué	67
Mercè Font Collell.....	69
Pepita Galofré Infante	70
Hortènsia Gardenyes Puig	72
Concepció G. Maluquer	73
Antònia Grau Planes	75
Agnès Gregori Prunera	78

Alba Güell Roca.....	80
Maria Antònia Ibarra i Cous	83
Anna Maria Janer i Anglarill	85
Teresa Jornet i Ibars	87
Maria Lois López.....	89
Olga L. Pijoan.....	91
Joana Martí Solé	94
Pilarín Minguell Pont.....	96
Ramoneta Mir Mas	99
Neus Molins Vilaseca	101
Sofia Montané i Arnau	103
Carme Navàs i Mor.....	105
Mercè París Castany	107
Maria Pedró Cubells	109
Rosina i Maria Teresa Pera Güell	112
Dolors Piera Llobera	115
Aurèlia Pijoan Querol.....	118
Palmira Puig Ximénez	121
M. Carme Pujol Boix.....	123
Roser Rafel Ubach	125
Roser Regada Vilella	127
Maria Rosell Latorre	132
Ramoneta Rovira Garriga	133
Coloma Rull Sala	136
Teresa Sabaté Rodié	138
Teresa Sancho Dolcet	142
Rosa Maria Santamaria Escaler	144
Dolores Saureu i Bransuela	147
Maria Teresa Solé Abelló	149
Maria Torruella Prunera	152
Emília Trepal Muntané	154
Maria Lourdes Vidal i Audet	156
Josefina Vidal Morera	158
Ramona Viles i Ibáñez.....	161
Apunts històrics	163
Webgrafia apunts històrics.....	171

Sigles	172
Classificació de les biografies	174
Classificació de les biografies per ordre alfabètic	174
Classificació de les biografies per any de naixement	178
Classificació de les biografies per municipi de naixement	183
Classificació de les biografies per comarca de naixement	187
Classificació de les biografies per professió	191
Associacions i ens participants	195

Introducció

Aquest recull de biografies vol visibilitzar i reivindicar dones del món rural de Lleida que han estat referents per a altres dones i per a les seves comunitats i municipis. Ha estat possible gràcies a la participació de múltiples ens i associacions, concretament 48, fet que ha enriquit el projecte.

En total s'han recollit 68 biografies que han estat aportades per 22 associacions de dones, 6 associacions veïnals, 1 associació cultural, 14 ajuntaments, 5 consells comarcals i 1 museu.

Entre aquestes biografies hi trobareu:

- Algunes dones amb vides internacionals i d'altres amb vides locals.
- Dones amb vides gairebé anònimes i dones conegudes.
- Pioneres que han obert camí a altres dones en càrrecs públics, professions...
- Algunes dones amb estudis i d'altres que no pogueren estudiar.
- Dones transgressores, valentes i polifacètiques.

Totes tenen en comú que han estat dones importants per a les seves comunitats i per a les organitzacions que les han seleccionat.

Àngela ALEU I BORRELL

Professora i directora de l'escola de Sant Guim de Freixenet des del 1945 fins al 1981. Seguint els principis pedagògics de Rosa Sensat,¹ va trencar amb els mètodes d'ensenyament tradicionals, prioritzant el benestar i l'autonomia personal de les alumnes i aconseguint un alt nivell d'aprenentatge.

Salàs de Pallars, Pallars Jussà, 1917
Barcelona, Barcelonès, 2000

Mestra

Àngela Aleu i Borrell,² coneguda com Sra. Angelina, va néixer a Salàs de Pallars l'any 1917. Va estudiar la carrera de Magisteri i va exercir a l'Escola Ramon Llull de Barcelona.

Es va casar amb Frederic Munguet i Pons, d'Igualada, i quan van comprar la farmàcia de Sant Guim de Freixenet es van instal·lar al municipi. Va ser llavors que va començar a fer de mestra a l'escola de les nenes, que van arribar a ser unes cinquanta en algun curs i tenien entre 5 i 14 anys.

Els seus mètodes d'ensenyament, avançats per l'època, van aconseguir que les seves alumnes tinguessin un alt nivell d'aprenentatge. Les seves classes eren molt diferents de les dels mestres tradicionals de poble: no tenien

deures per fer a casa, llegien poesia, anaven a fer gimnàstica al bosc, feien teatre...

Foto: Àngela Aleu i Borrell amb alumnes.

Va ser directora de l'escola fins que es va jubilar l'any 1981.

¹ Rosa Sensat i Vilà (El Masnou, Maresme, 1873-Barcelona, Barcelonès, 1961) va ser una mestra que contribuï al desenvolupament de l'escola pública catalana durant el 1r terç del segle xx.

² Aquesta biografia es basa en la bibliografia citada a continuació i en l'entrevista realitzada a la Sra. Anna Maria Riera.

Àngela Aleu i Borrell va morir a
Barcelona l'any 2000.

*Dona proposada per l'**Ajuntament de
Sant Guim de Freixenet**, Segarra.*

El municipi de Sant Guim de Freixenet
té un carrer que porta el seu nom.

Vols saber més coses d'**Àngela Aleu i Borrell**?

- Pérez Ladrero, Tomás. [Sant Guim de Freixenet: imatges i records \(1940-1965\)](#) a Libreteres.com [consulta: 30/08/2021].
- 3/4 de 15, núm. 14, any 1991 (revista de premsa local).

Emma ALTISENT BOSCH

Es va formar a l'Escola de Disseny Felicidad Duce de Barcelona i més endavant va muntar una empresa de producció de roba prêt-à-porter.

Golmés, Pla d'Urgell, 1939

Modista i emprenedora

Emma Altisent Bosch va néixer a Golmés el 16 de gener de 1939.

L'any 1958, amb 19 anys, es traslladà a Barcelona per cursar estudis de tall, confecció i disseny de vestuaris a l'Escola de Disseny Felicidad Duce.

En acabar els estudis va obrir una petita acadèmia d'ensenyament de tall i disseny de roba, feina que compaginava amb fer de modista.

Més endavant li va sorgir l'oportunitat de confeccionar la producció d'una empresa majorista de prêt-à-porter i, com que no ho podia fer sola, va formar un equip amb set dones més de Golmés per tirar-ho endavant.

Actualment, continua molt activa, assistint a classes de pintura i exposant les seves obres juntament amb altres pintors. També fa creacions de peces artesanies de roba de la llar com tovalles, draps de cuina i davantals amb robes reciclades, entre altres.

Foto: Emma Altisent Bosch.

*Dona proposada per l'**Associació de Dones l'Argelaga** de Golmés, Pla d'Urgell.*

Irene ARTIGUES GABARROU

Des de la farmàcia ajudà a criar molts infants assessorant sobre la seva alimentació i malures, també orientà noies adolescents quan a casa era tabú parlar de la regla. Mare de dues bessones prematures, fou un exemple per a moltes dones que buscaven el seu consell. Amb tres filles petites es va separar del marit en un entorn molt conservador.

Agramunt, Urgell, 1923
Tremp, Pallars Jussà, 1982

Farmacèutica

Irene Artigues Gabarro³ va néixer a Agramunt el 4 de març de 1923 i fou filla única. Es va llicenciar en Farmàcia a Barcelona l'abril de 1949, posteriorment es va col·legiar a Lleida el 1950. Tot seguit es va traslladar a Trepmp amb els seus pares, establint-se com a copropietària d'una farmàcia al carrer Soldevila amb Antonio Corredor, qui li va traspasar la totalitat del negoci el 1955. Un any més tard, es traslladà al carrer Peresall, on fou titular, i des d'allà dedicà la seva vida al servei del poble. Els diferents testimonis així ho asseguren i les seves filles ho certifiquen en converses abans de morir.

Irene va tenir dues filles bessones amb baix pes que va anar criant sense

deixar mai la farmàcia i això donava confiança a les mares novelles per consultar-li com criar els seus infants. A totes les preguntes tenia una resposta: com utilitzar les llets maternals, problemes digestius de les criatures, fórmules magistrals quan tenien algun problema, fins i tot les mares amb filles adolescents les enviaven a la farmàcia perquè Irene els expliqués què els passava i els ensenyés a posar-se els tampons. Hem de tenir en compte els temps i com era la societat de Trepmp. Va ser la primera dona que es va separar del seu marit i una decisió com aquesta va fer córrer rius de tinta per un poble catòlic i conservador de postguerra.

La seva filla Irene, farmacèutica com ella, va agafar el testimoni quan ella va morir l'any 1982, després de 33 anys de servei a la ciutat de Trepmp. Irene filla va mantenir el mateix

³ Biografia basada en la recerca feta a l'Arxiu Comarcal del Pallars Jussà i en entrevistes a testimonis que han aportat dades com el recordatori del funeral i els relats viscuts en relació a Irene Artigues Gabarro. No s'ha aconseguit cap fotografia d'ella, ja que era una dona molt discreta, però s'inclou una fotografia icònica del seu recorregut de vida: la farmàcia amb les seves filles. No s'han obtingut testimonis familiars perquè tant ella com les seves filles ja són mortes.

esperit de servei en una societat molt diferent.

Dona proposada per l'Associació de Dones Rosa d'Abril de Trepç, Pallars Jussà.

Foto: Les tres filles d'Irene Artigues Gabarrou davant la farmàcia, 5 setembre de 1963.

Vols saber més coses de **Irene Artigues Gabarrou**?

- Solduga Camarero, Francisco. [La farmacia en el Pallars entre los siglos XVII y XX \(1605-1955\)](#). Barcelona. 2001, pàg. 43 [consulta: 30/09/2021].

Pepita BALAGUERÓ BOSCH

Defensora de l'educació i la llibertat de les dones. Fou mestra a les escoles de Perves (el Pont de Suert), Vilanova de Meià i, de l'any 1961 fins a la seva jubilació l'any 1997, Vilanova de Segrià.

Albesa, Noguera, 1931
Vilanova de Segrià, Segrià, 2016

Mestra rural

Pepita Balagueró Bosch⁴ va néixer el 5 de maig de 1931 a Albesa en una família pagesa i va ser la gran de tres germans. Va voler estudiar, volia ser mestra. Pujava i baixava cada dia de Lleida amb el cotxe de línia i el seu pare li deia que si en suspenia alguna s'havia acabat anar a Lleida.

Es va casar amb Josep Cabiscol Morell, de Vilanova de Segrià, el 1953 i hi van anar a viure. El 1955 aprovà les oposicions i començà a treballar. Primer va anar a l'escola de Perves (el Pont de Suert) i el 1960 la van destinar com a mestra a Vilanova de Meià. L'any següent va fer permuta amb una mestra de Vilanova de Meià que estava destinada a Vilanova de Segrià i començà a l'escola del seu poble, ja tenia tres fills i poc després nasqué el quart.

També feia repassos a les noies que estudiaven a Lleida. La seva tasca docent era sempre a favor de la dona, essent també una defensora de l'alliberament de les dones. A les

filles sempre els deia que s'havien de guanyar un sou. Es va jubilar l'any 1997 al seu poble, Vilanova de Segrià, on va morir el 8 de març de 2016.

Foto: Pepita Balagueró Bosch.

Dona proposada per l'Associació de Dones l'Estel de Vilanova de Segrià, Segrià.

⁴ Biografia basada en l'entrevista feta a la seva filla, Fina Cabiscol Balagueró.

Carme BALCELLS I SEGALÀ

Agent literària catalana molt valorada pels autors, ja que va aconseguir eliminar els contractes vitalicis. Se la considera en gran part responsable del boom de la literatura llatinoamericana durant els anys 60.

Santa Fe de Segarra,⁵ les Oluges,
Segarra, 1930
Barcelona, Barcelonès, 2015

Editora i agent literària

Carme Balcells i Segalà va néixer el 9 d'agost de 1930 a Santa Fe de Segarra en el si d'una família de petits propietaris rurals. Va ser la filla gran de quatre germans. Va estudiar al seu poble natal i l'any 1946 es va traslladar a Barcelona.

Va ser una agent literària catalana molt valorada pels autors, doncs va aconseguir eliminar els contractes vitalicis i altres excessos editorials, com la imposició de clàusules de cessió per temps limitat d'un llibre.

Gràcies al poeta de Cervera Jaume Ferran, l'any 1955 va conèixer els escriptors Joan Ferraté, Gabriel Ferrater, Jaime Gil de Biedma, Carles Barral, Luis Goytisolo i Josep Maria Castellet. Aleshores treballà per a l'agència literària ACER, que era propietat de Vintilă Horia.⁶

Foto: Carme Balcells i Segalà.

L'any 1960, quan Vintilă Horia marxà a París, fundà l'Agència Literària Carmen Balcells, que començà gestionant els drets de traducció d'autors estrangers i d'alguns autors espanyols, com Luis Goytisolo, per a l'Editorial Seix Barral. Després representaria altres autors com

⁵ Entitat de població del municipi de les Oluges, a la comarca de la Segarra.

⁶ Vintilă Horia Iucal (Segarcea, Romania, 1915-Collado Villalba, Madrid, 1992) va ser un escriptor romanès en llengües romanesa, francesa i espanyola.

Gabriel García Márquez, Mario Vargas Llosa, Julio Cortázar, Carlos Fuentes, Pablo Neruda, Miguel Delibes, Álvaro Mutis, Camilo José Cela, Vicente Aleixandre, Gonzalo Torrente Ballester, Manuel Vázquez Montalbán, José Luis Sampedro, Terenci Moix, Juan Carlos Onetti, Jaime Gil de Biedma, Carlos Barral, Josep Maria Castellet, Juan Goytisolo, Alfredo Bryce Echenique, Juan Marsé, Eduardo Mendoza, Isabel Allende, Rosa Montero o Gustavo Martín Garzo. Se la considera en gran part responsable del boom de la literatura llatinoamericana durant aquest període.

L'any 1991 va cofundar l'empresa RBA edicions, de la que posteriorment es desvinculà.

L'any 1997 va rebre la Medalla d'Honor de Barcelona. L'any 2005 va ser investida doctora *honoris causa* per la Universitat Autònoma de Barcelona i l'any 2006 va rebre la Creu de Sant Jordi. En reconeixement de la seva tasca com a representant, va rebre dedicatòries a obres d'autors reconeguts com Juan Marsé, Juan Carlos Onetti o Gabriel García

Márquez, mentre que d'altres —com Max Aub, Manuel Vázquez Montalbán, José Donoso o Carles Barral— la van fer aparèixer com a personatge a alguna de les seves obres.

El mes de desembre de 2010 va vendre el seu arxiu personal al Ministeri de Cultura d'Espanya per tres milions d'euros, amb la condició que es mantingués unificat. Els documents es van traslladar a Alcalá de Henares. Aquell mateix any va rebre el Premi Especial del Jurat dels Premis Internacionals Terenci Moix. Fou l'agent literària més famosa en el món de les lletres hispanes.

Durant la seva trajectòria va representar sis Premis Nobel: Gabriel García Márquez, Mario Vargas Llosa, Miguel Ángel Asturias, Camilo José Cela, Vicente Aleixandre i Pablo Neruda.

Carme Balcells i Segalà va morir a Barcelona el 20 de setembre de 2015 a l'edat de 85 anys.

*Dona proposada pel **Consell Comarcal de la Segarra**.*

Vols saber més coses de **Carme Balcells i Segalà**?

- ["Agència Literària Carmen Balcells"](#) a Biblioteca de Catalunya [consulta: 26/08/2021].
- ["L'agent literària Carme Balcells ven el seu arxiu per tres milions d'euros al Ministeri de Cultura"](#) a Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, ccma.cat, 24/12/2010 [consulta: 26/08/2021].
- ["Carmen Balcells Segalà : discurs llegit a la cerimònia d'investidura celebrada a la sala d'actes del Rectorat el dia 20 de desembre de l'any 2005"](#) a Dipòsit digital de documents de la UAB [consulta: 26/08/2021].
- ["Carmen Balcells: 'He pensado vender la agencia, ¿pero a quién?'"](#) a elmundo.es, 06/10/2008 [consulta: 26/08/2021].
- ["Mor l'agent literària Carmen Balcells"](#) a El Periódico, 21/09/2015 [consulta: 26/08/2021].
- ["Carme Balcells i Segalà"](#) a Enciclopèdia.cat [consulta: 26/08/2021].
- ["Muere Carmen Balcells a los 85 años en Barcelona"](#) a La Vanguardia, 21/09/2015 [consulta: 26/08/2021].

Maria BALLETBÓ TORRENT

L'any 1922 va aportar més de 50 peces musicals populars a la *Missió I del Cançoner Popular de Catalunya* contribuint d'aquesta manera a aconseguir que no es perdessin.

Odèn, Solsonès, 1898
Cabanabona, Noguera, 1969

Cuïnera i polifacètica⁷

Maria Balletbó Torrent va néixer l'any 1898 a Odèn. Tot i ser cuïnera de professió, va fer una gran aportació al món cultural i musical català. L'11 de juliol de l'any 1922, just un parell de mesos abans de casar-se, va cantar per a Higiní Anglès⁸ i Pere Bohigas⁹ en el que es coneix com a *Missió I*, endegada per comanda del *Cançoner Popular de Catalunya* l'any anterior. Aquesta consistia en la recollida de cançons i músiques populars catalanes. Els autors quedaren tan impressionats per la descoberta que escrigueren:

Referent a la Maria Balletbó i la seva germana Agustina, filles de Pampa —a la Ribera Salada— hem de notar que constitueixen el cas més enorme de retentiva cançonística que hem vist fins el

present. L'Agustina sola ens havia dictat unes setanta tonades l'any anterior, i ara en deia encara unes disset amb una justesa i una finor admirables. La seva germana Maria, amb més ànima i més fibra, ens en dictava més de 40; demés, al fonògraf, n'impressionava una pila, que ni temps teníem de recollir-les. Aquestes cançons les saben ambdues de la seva mare, encara viva. (...) La seva mare mai s'havia mogut de pagès i sabia les cançons dels vells; adonant-se que les seves filles, tan menudes, es desesperaven per collir-li les cançons, les cantussejava baixet i d'amagat d'elles.

En total va aportar 50 peces al *Cançoner*.

El material original d'aquesta *Missió I* es troba a l'Abadia de Montserrat. Actualment se'n fa difusió a través del portal del Patrimoni Musical de

⁷ Dit de la persona que té moltes aptituds o que està ocupada en moltes i variades activitats. Pel que fa a aquest recull de biografies, aquelles dones que per les circumstàncies socials i econòmiques de la seva vida han desenvolupat múltiples i diverses professions i oficis.

⁸ Higiní Anglès i Pàmies (Maspujols, Reus, 1888-Roma, Itàlia, 1969) va ser un capellà i musicòleg català.

⁹ Pere Bohigas i Balaguer (Vilafranca del Penedès, Alt Penedès, 1901-Barcelona, Barcelonès, 2003) va ser un filòleg i bibliòfil català.

Catalunya de l'Institut d'Estudis Catalans, amb la col·laboració de la Institució Milà i Fontanals i el CSIC. D'aquesta manera es col·loca aquesta obra en portals de renom i fama, sense reivindicar, però, una de les dones que han permès mantenir aquest llegat patrimonial oral català, la qual ha passat totalment desapercebuda i ha restat anònima en el nostre territori.

Foto: Maria Balletbó Torrent.

Maria Balletbó Torrent va viure en una època difícil, amb grans penúries econòmiques i sota la repressió franquista —el seu home va ser sotmès a un sumaríssim consell de guerra—. Totes aquestes situacions la

van anihilar a ulls de la societat, però no la van acovardir dins l'àmbit més reduït de la família. Dona valenta i diligent —feia totes les feines de la casa, tenia cura de les persones i dels animals—, tirà la família endavant.

Amb 8 anys se'n anà a fer de minyona a Solsona i després —fins que es va casar l'any 1922— va ser cuinera.

Quan començà la Guerra Civil tenia 38 anys i més de deu persones —avis, pares i fills— convivia amb ella a Les Petges. S'ocupava de la gent de la casa, feia el pa, cuidava dels animals —gallines, conills, cabres—, feia brossats i formatges, feia brosta dels arbres, rentava a les basses, tractava amb herbes, etc. Acabada la guerra, es van haver de desplaçar a viure a un altre lloc, prop de Ponts. Continuaven sent gent a la casa, amb l'afegit que eren una família del bàndol vençut, condició que agreujava més la situació. Maria Balletbó Torrent va continuar estirant la família. A les tasques enumerades cal afegir-hi que filava la llana amb què feia la roba de tota la família i venia els formatges, brossats i ous per al seu avituallament.

L'any 1959 es traslladà a Cabanabona, on va morir el 1969.

*Dona proposada per **Elisabet Reig Caubet** i **Sílvia Reig Monteagudo** de Cabanabona, Noguera.*

Vols saber més coses de **Maria Balletbó Torrent**?

- Emilio Ros-Fàbregas, Josep M. Codina Fibla, Daniel González Cahmi, Andrea López Conde, Ascensión Mazuela-Anguila, Antonio Pardo-Cayuela, Andrea Puentes-Blanco, Laia Queralt Martí, Mariona Reixach, José Valderrama Cabanas, ["Z1922 Cançoners Higini Anglès"](#), Fondo de Música Tradicional IMF-CSIC, ed. E. Ros-Fàbregas [consulta: 07/07/2021].
- Emilio Ros-Fàbregas, Mariona Reixach, ["Balletbó, Maria"](#), Fondo de Música Tradicional IMF-CSIC, ed. E. Ros-Fàbregas [consulta: 07/07/2021].
- Mn. Higini Anglès i Pere Bohigas. [Memòria de la missió de recerca de cançons i músiques populars](#). 1922 [consulta: 07/07/2021].

Algunes de les cançons recuperades gràcies a Maria Balletbó Torrent:

- [La donzella de Rosselló](#) [consulta: 07/07/2021]
- [Ninetes que aneu a l'aigua](#) [consulta: 07/07/2021]

Montserrat BARCONS VILASECA

Ha participat en diferents projectes de memòria popular sobre les dones al Baix Solsonès, un d'ells és el reportatge i documental *Dona pagesa. Solsonès, terra de masies*.

L'Avellanosa,¹⁰ Riner, Solsonès, 1927

Pagesa

Montserrat Barcons Vilaseca va néixer el 14 d'agost de 1927 a ca l'Estruch de l'Avellanosa.

Des de sempre ha estat una dona molt activa i sociable. Va pujar la seva família treballant de pagesa. Sempre va col·laborar en les activitats del poble i de l'associació de veïns.

Durant més de 57 anys va viure a cal Matinyó de Riner. Actualment està a la residència de Cardona.

Ha participat en diferents projectes de memòria popular sobre les dones al Baix Solsonès:

- Reportatge i documental *Dona pagesa. Solsonès, terra de masies*, que es va emetre el mes d'abril de l'any 2016 al Canal 33.

- Tallers de memòria popular organitzats per la cooperativa rural Territori de Masies.
- Compilació [*Les cançons de transmissió oral del Solsonès*](#).

Foto: Montserrat Barcons Vilaseca.

Dona proposada per l'Associació de Veïns de Freixinet i Rodalies, Riner, Solsonès.

¹⁰ L'Avellanosa és un conjunt de masies al municipi de Riner, Solsonès, inclòs en l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.

Vols saber més coses de **Montserrat Barcons Vilaseca**?

- Barrera, Marc (redacció, entrevistes i tallers); Marquilles, Bernat; Vilaseca, Marina i Pujols, Dolors (entrevistes i tallers) a L'Arada SCCL, 2017 [consulta: 29/07/2021]:
 - [*Memòria popular del Baix Solsonès. La vida social.*](#)
 - [*Memòria popular del Baix Solsonès. Les feines.*](#)
 - [*Memòria popular del Baix Solsonès. Els boscos.*](#)
- Basanta, Ana. "[Sobreviure a les residències \(1\): Entre la solitud i l'angoixa](#)" a *El Diari de la Sanitat*, 20/08/2020 [consulta: 29/07/2021].
- Codina, Mercè (redacció i recerca); Espejo, Cristina (recerca). [*Vaivens femenins. Memòria popular de les dones de pagès del Baix Solsonès.*](#) Territori de Masies, 2018 [consulta: 29/07/2021].

Lourdes BENERÍA FARRÉ

Economista catalana. Catedràtica emèrita de la Universitat de Cornell (Nova York), és considerada una de les millors especialistes en estudis d'economia i gènere vinculats al desenvolupament i la globalització. Com a assessora experta en economia, ha col·laborat amb organismes internacionals com l'Organització Internacional del Treball i l'UNIFEM de Nacions Unides.

Vall de Boí, Alta Ribagorça, 1937

Economista, professora i assessora, especialista en estudis d'economia i gènere

Lourdes Benería Farré va néixer a la Vall de Boí l'any 1937.

És una economista, professora i assessora catalana. Catedràtica emèrita de la Universitat de Cornell (Ithaca, Nova York), és considerada una de les millors especialistes en estudis d'economia i gènere vinculats al desenvolupament i la globalització. Com a assessora experta en economia, ha col·laborat amb organismes internacionals com l'Organització Internacional del Treball i l'UNIFEM de Nacions Unides.

Entre els seus treballs amb institucions de l'ONU destaquen:

- Coordinadora del Programa sobre Dona Rural, Organització Internacional del Treball (OIT), 1977-79.

Foto: Lourdes Benería Farré.

- Membre del Consell Tècnic (Advisory Group) de preparació de l'informe del Banc Mundial *Veure, Agència i Participació*, 2013-2014.
- Membre del grup d'experts per a l'informe *El Paper de les Dones en el Desenvolupament*, DAW-Nacions Unides.
- Participant en les reunions d'experts per a la preparació de l'*Informe sobre Desenvolupament Humà* del PNUD, 1994-95.

- Membre del Comitè sobre Polítiques de Desenvolupament, Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides, 2001-2003.

Ha estat una investigadora prolífica que ha fet aportacions destacables sobre la dona al Tercer Món, la divisió sexual del treball i el paper de la dona en el creixement econòmic. Ha format part del Directori d'Experts del Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament, sobre la pobresa a l'Amèrica Llatina i el Carib, i ha estat membre de l'equip d'investigació del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).

En els últims anys, la seva recerca s'ha concentrat en la feminització de les migracions internacionals i els efectes de la crisi sobre el mercat de treball i la cura assistencial a Espanya. En aquest sentit, les seves aportacions han contribuït clarament a fer realitat una societat més desenvolupada i preparada per afrontar els nous reptes. A més, mostra una extensa dedicació en la seva feina diària en benefici dels interessos de la societat.

Per altra banda, ha contribuït a fer realitat la integració laboral de les dones, lluitant contra la desigualtat de gènere.

Va estudiar Econòmiques a la UB, la London School of Economics i la Universitat de Columbia de Nova York, on va obtenir el doctorat en el Departament d'Economia el 1975. Catedràtica a la Universitat de Cornell (1987-2009), també ha

ensenyat a altres universitats americanes i a diversos països. El seu treball s'ha centrat en l'economia laboral i, en particular, el treball de les dones, així com qüestions de desenvolupament i globalització. Va treballar dos anys a la OIT (1977-79) i ha col·laborat sovint en activitats de diverses organitzacions internacionals i programes de les Nacions Unides, especialment el PNUD, l'OIT i l'UNIFEM.

Premis i distincions:

- Premi Alice Cook, Universitat de Cornell, 2001-2002.
- Medalla Narcís Monturiol, Generalitat de Catalunya, 2003.
- Presidenta de IAFPE (International Association for Feminist Economics), 2003-2004.

Premis d'investigació:

- Fundació Ford (1981, 1988 i 1997).
- Woodrow Wilson Center (Washington).
- Fundació MacArthur (1997-98).

Entre les seves publicacions en castellà cal destacar els llibres *La encrucijada de clase y género. Trabajo a domicilio, subcontratación y dinámica de la unidad doméstica en la Ciudad de México* (Colegio de México/Fondo de Cultura Económica, 1994) i *Género, Desarrollo y Globalización* (Editorial Hacer, 2005). És també autora o editora d'altres llibres i de nombrosos articles publicats, sobretot en anglès. El seu article més reproduït és "Mercados globales, género y el

Hombre de Davos", publicat originalment a *Feminist Economics* (Vol. 5, No. 3, 1999) i reproduït a revistes i llibres compilats a diversos països. Un dels temes que ha investigat és el de l'emigració internacional, sobre el qual ha publicat l'article "The Crisis of Care, International Migration, and Public Policy" a *Feminist Economics* (14(3), juliol 2008).

Altres publicacions:

- Benería, Lourdes; Stimpson, Catharine R. *Women, households, and the economy*. New Brunswick N.J: Rutgers University Press, 1987.
- Benería, Lourdes. *Women and development - the sexual division of labor in rural societies: a study*. New York, N.Y: Praeger, 1982.
- Benería, Lourdes. *The crossroads of class & gender: industrial homework, subcontracting, and household dynamics in Mexico City*. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- Benería, Lourdes; Feldman, Shelley. *Unequal burden: economic crises, persistent poverty, and women's work*. Boulder: Westview Press, 1992.
- Benería, Lourdes; Bisnath, Savitri. *Gender and development: theoretical, empirical, and practical approaches*. Cheltenham, UK Northampton, MA, USA: Edward Elgar Pub, 2001.
- Benería, Lourdes. *Gender, development, and globalization: economics as if all people*

mattered. New York: Routledge, 2003.

- Benería, Lourdes; Bisnath, Savitri. *Global tensions: challenges and opportunities in the world economy*. New York: Routledge, 2004.
- Benería, Lourdes; May, Ann Mari; Strassmann, Diana L. *Feminist economics*. Cheltenham, UK Northampton, Massachusetts: Edward Elgar, 2011.

Cal destacar que, a banda d'impartir cursos, ha dictat conferències en universitats de tot el món i en organismes internacionals com el Banc Mundial o les Nacions Unides.

Així mateix, destaquen altres activitats, com el fet de ser membre del consell patronal (*advisory board*) d'alguns programes universitaris i internacionals:

- PERI (Political Economy Research Institute), University of Massachusetts, Amherst 2013-present.
- Member Advisory Committee. Center for International Business Education and Research (CIBER), Cornell University.
- ECONOMICA: Women and the Global Economy, San Francisco, CA.
- Membre del consell de redacció de diverses revistes internacionals com *Feminist Economics*, *European Journal of Development Studies* i *Revista d'Economia Crítica*.

També ha estat directora de diferents programes a la Universitat de Cornell:

- Program on Global Change (Programa de Canvi Global), 1987-92 i 1998-2003.
- Programa d'Estudis Latinoamericans, 1994-98.
- Estudis de Planificació Internacional, 2003-05.

Fou convidada especial al Parlament de Catalunya per parlar del tema "La crisi econòmica i el gènere" dins dels actes de commemoració del Dia Internacional de les Dones l'any 2009.

*Dona proposada pel **Consell Comarcal de l'Alta Ribagorça**.*

Vols saber més coses de **Lourdes Benería Farré**?

- "[Lourdes Benería](#)" a Cornell University College of Architecture, Art, and Planning [consulta: 09/09/2021].
- "[Lourdes Benería i Farré](#)" a enciclopèdia.cat [consulta: 09/09/2021].

Vols escoltar **Lourdes Benería Farré**?

- XIV Jornadas de Economía Crítica. "[Contribución y Perspectivas Desde La Economía Feminista](#)" Lourdes Benería (Universidad de Cornell, USA). Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales (Universidad de Valladolid). Valladolid, 4 y 5 de septiembre de 2014. Servicio de Medios Audiovisuales [consulta: 09/09/2021].
- "[Entrevista a Lourdes Benería, economista](#)" a Terrícoles, Betevé, 12/03/2018 [consulta: 09/09/2021].
- "[Presentació del llibre Género, desarrollo y globalización de Lourdes Benería](#)" a Institut d'Estudis Catalans [consulta: 09/09/2021].

Maria BERNADES GUARDIOLA

Es va formar com a llevadora a l'Hospital Clínic de Barcelona i exercí com a tal durant gairebé 50 anys a Viladecans. El municipi l'homenatjà posant el seu nom a un dels seus centres d'atenció primària.

Tàrrrega, Urgell, 1900
Viladecans, Baix Llobregat, 2000

Llevadora

Maria Bernades Guardiola va néixer a Tàrrrega el 3 de juliol de 1900, filla d'Antònia Guardiola Castellà i de Jaume Bernades Virgili.

Maria era la gran de sis germans. Als 15 anys fou enviada a casa d'uns rics fabricants de Sabadell com a dama de companyia i allà, un dia, va tenir una revelació que marcaria el seu futur: va somiar que havia de ser llevadora. Dit i fet, als 20 anys es traslladà a Barcelona per estudiar a l'Hospital Clínic la que seria la seva professió durant gairebé 50 anys. Va finalitzar la carrera d'Obstetrícia l'any 1924 com a primera de la seva promoció.

El 1926, mentre esperava una vacant perquè totes les places estaven cobertes, una persona l'informà que a Viladecans hi havia feina de llevadora, doncs s'esperava que el poble creixés molt a partir d'aleshores.

Maria va començar a treballar a Viladecans com a titular de la plaça de llevadora el dia 21 de desembre de 1926. A primers de gener de 1927

va ajudar a néixer al carrer del Raval el primer infant viladecanenc dels molts que ajudaria a venir al món. Precisament aquesta primera feina la va fer molt a prop d'on havia viscut el que després seria el seu marit, Isidre Solina i Bosch (1883-1980), de Viladecans, amb qui va tenir una filla, Maria Teresa.

Foto: Maria Bernades Guardiola.

Maria tingué ocasió de demostrar la seva fermesa de caràcter més d'un cop davant de situacions difícils, com una vegada que el futur pare la va amenaçar de mort si li passava alguna cosa a la criatura, a la qual

cosa ella respongué enviant-lo a la cuina a bullir aigua.

L'any 1952 es va inaugurar l'Hospital de Viladecans. A partir d'aquest moment serien els metges els encarregats d'atendre els parts i les llevadores passaren a ser ajudants dels metges. Ella va continuar amb la seva tasca, però va deixar d'assistir a domicili per encarregar-se de fer les visites.

La senyora Maria, com tothom la coneixia, es va jubilar als 69 anys amb la satisfacció d'haver complert el seu somni: ser llevadora, i ho va fer durant gairebé 50 anys.

L'any 2003 el consistori de Viladecans va decidir posar el nom de Maria Bernades Guardiola al CAP del Pla dels Màrtirs del Setge de 1714, en memòria de la seva persona i de la seva tasca a la població.

Maria Bernades Guardiola va morir a Viladecans el 10 de desembre de 2000.

*Dona proposada per les **associacions targarines de dones** i l'**Ajuntament de Tàrraga, Urgell**.*

Vols saber més coses de **Maria Bernades Guardiola**?

- Barrot de la Puente, Tere; Minguell Cardeñes, Camil·la (il·lustracions). *Maria Bernades Guardiola. Llevadora*. Sèrie de llibres infantils On són les dones targarines? Ajuntament de Tàrraga, 2017.
 - ["Tàrraga presenta el llibre infantil que divulga la biografia de la llevadora Maria Bernades Guardiola, nascuda a la ciutat"](#) a Tàrraga.tv, 16/12/2017 [consulta: 31/08/2021].
- Creus Verni, Jordi. ["Biografies de dones targarines del segle xx"](#). *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, núm. 32, [en línia], 2018, p. 85-88 [consulta: 30/07/2021].
- Documental: *On són les dones targarines?* Ajuntament de Tàrraga, 2017.
- ["Maria Bernades, la senyora Maria"](#) a PuntViladecans [consulta: 30/07/2021].
- Turisme Tàrraga: [On són les dones? Maria Bernades Guardiola](#) [consulta: 30/07/2021].

Dolors BESO ATÉS

Promotora de Càritas Araneses. Destaca per la gran tasca de recuperació i difusió de danses i cançons tradicionals de la Val d'Aran. Ha escrit llibres, cançons i poesies, tant en aranès com en català, i ha guanyat diversos premis. És membre des de la seva fundació de la Fundacion Musèu Etnologic dera Val d'Aran.¹¹

Vielha e Mijaran, Val d'Aran, 1936

Mestressa de casa i activista social i cultural

Dolors Beso Atés va néixer l'any 1936 a Vielha e Mijaran.

L'any 1970, des de la parròquia de Vielha, es va promoure un grup de voluntariat per ajudar les persones necessitades i es va formar Càritas Araneses. Per votació pastoral, Dolors Beso Atés fou escollida, juntament amb Jovita Vidal, per dur a terme aquesta tasca tan important i solidària. Hi va participar fins l'any 2016.

L'any 1972, acompanyada pel seu pare i molt ben orientada i animada per la Sra. Pilar Rodríguez, aleshores precursora de les danses de Les, va començar una àrdua recerca per diferents pobles de l'Aran dels darrers vestigis que quedaven sobre les danses i cançons típiques de la seva terra.

Foto: Dolors Beso Atés.

L'any 1973 va fundar la Colha de Santa Maria de Mijaran de Música e Dances Tradicionaus Araneses, conjuntament amb Angelina Cases com a coreògrafa i Cisco Sambeat tocant l'acordió. És autora de la lletra de quatre de les cançons que s'hi

¹¹ La [Fundacion Musèu Etnologic dera Val d'Aran](#) va ser creada l'any 1973. Entre les seves activitats cal destacar l'impuls, l'any 1976, dels primers concursos literaris en aranès, la publicació des de l'any 1977 de la revista *Terra aranesa*, amb l'objectiu de defensar l'aranès, i l'organització anual de la Cursa d'Aran per sa lengua, entre d'altres activitats.

ballaven i es ballen: *Era Morisca*, *Era Polca Piquer* i *Eth Puntet*, i una quarta. Aquestes cançons, i algunes altres, formen part del petit cançoner que van editar l'any 1977 amb el nom de *Bals è cansus populars aranesi*. La seva dedicació a aquest projecte de recuperació va ser apassionant, tot i que en aquell moment a nivell social no era massa ben vist que una dona es dediqués a afers culturals, doncs suposava haver-ho de compaginar amb la feina de casa, i més tenint en compte que Dolors era mare de sis fills. Aquest va ser un dels motius pels quals va deixar-ho l'any 1984. Malgrat això, té l'orgull de veure que actualment és un dels reclams més importants de la cultura i el folklore aranesos.

L'any 1973 va entrar a formar part, com a membre en actiu, de la Fundacion Musèu Etnologic dera Val d'Aran fins al dia d'avui. Hi participà amb diferents articles i en el primer Concurs Literari Aranès, organitzat des de la fundació l'any 1976, va guanyar un accèssit d'honor amb la poesia "Ara reina dera alegria". Més tard, l'any 1980, va guanyar el 1er premi d'honor, un diploma i un boton d'òr pel treball *Testimonis des bals e esturments aranesi*.

És autora de la biografia *Cisco, eth music de Vilac*, editada l'any 2010; d'*Istòria dera Còlha de Sta Mª de Mijaran*, publicada en el 35è aniversari de la Colla; i de la biografia de Ramon Carità, *Era poesia d'un aranés en Barcelona*, editada l'any 2020. També és autora de la lletra i la música de la cançó *Era Terra*, cant

sublim, popular i entranyable a la Val d'Aran.

Foto: Grup de voluntàries de Càritas Araneses, Dolors Beso Atés és la tercera començant per la dreta de la fila del darrera; Pepita Caubet Delseny és la quinta.

L'any 1985 va col·laborar com a promotora en la venda de les revistes religioses *El Mensajero* i *El pan de los pobres* i del calendari de Sant Antoni de Pàdua, per aquesta activitat va rebre un títol de reconeixement el 17 de març de 2011. Ho feu fins l'any 2020, foren 35 anys de cooperació solidària feta amb gran satisfacció.

Va participar en els Jocs Florals de l'Acadèmia Mariana de Lleida, guanyant un diploma i un premi. El 3 de desembre de 1989 li atorgaren el títol de "socio académico de la Pontífica y Real Academia Bibliográfica Mariana de Lérida".

L'any 1991 va voler aprendre a escriure l'aranès normalitzat i després de treure's el títol nivell B d'aranès, va escriure la poesia "Eth caminet de Gausac" i l'obra narrativa *Monda era Sabionda*. Més tard, també va fer de jurat en alguns concursos literaris de Mn. Condò Sambeat des del Conselh Generau d'Aran.

Sempre ha mantingut el contacte amb altres escriptors gascons en llengua occitana i catalans que s'interessaven com ella per la cultura i el folklore, i també amb músics com l'acordionista Artur Blasco,¹² organitzador de trobades a Arsèguel, Alt Urgell.

Foto: Grup de voluntàries de Càritas Araneses, Dolors Beso Atés és la primera començant per la dreta de la fila del darrera; Pepita Caubet Delseny és la primera començant per l'esquerra de la segona fila, està assentada.

L'any 2019, la Còlha de Sta. M. de Mijaran li feu un reconeixement al cinema de Vielha amb un vídeo i l'agraïment especial per part d'Angelina Cases, l'actual directora. En l'homenatge hi participà gran part de la seva família i un dels seus fills, també acordionista, tocà la cançó *A un amic*, que es dedicà a Cisco Sambeat quan es va morir.

La llengua i la cultura araneses sempre han sigut una prioritat en la seva vida perquè les considera part de la identitat pels qui són i viuen a la Val d'Aran. El seu desig és que perdurin en el temps i se'n pugui gaudir molts anys.

Dona proposada per l'Associacion Pera Igualtat en Aran i l'Ajuntament de Vielha e Mijaran, Val d'Aran.

Vols saber més coses de **Dolors Beso Atés**?

- Documental "[Aran Dance](#)" d'Axel Dettoni, 2010, a *IMBD* [consulta: 16/09/2021].
- "[Témoignage pour la Cohla de Santa Maria de Mijaran](#)" a *Le blog de Monsetta* "au gré des jours, au fil du temps", 30/10/2018 [consulta: 16/09/2021].

¹² Artur Blasco i Giné (Barcelona, Barcelonès, 1933) és un músic, investigador i divulgador del folklore català.

Ignàsia BRACH

El seu hostel a Cervera va ser el refugi predilecte dels estudiants de la Universitat de Cervera entre els segles XVIII i XIX. Va fer portar des de Barcelona la primera taula de billar de Cervera.

Cervera, Segarra, s. XVIII-s. XIX

Hostalera

Ignàsia Brach, coneguda com la Nasa Tabaco, va néixer a Cervera, a les acaballes del segle XVIII, i hi morí ben entrat el segle XIX, sense que en constin les dates precises. Visqué plenament la vida universitària, emparentada com estava amb catedràtics i gent principal.

Desperta, treballadora i ben organitzada, veié la forma de poder gaudir de l'ambient acadèmic sense estudis, sense preparació de cap mena, munida només amb una bona dosi de sentit pràctic. Guiada pel seu instint comercial, obrí una taverna i hostel que esdevingué tot seguit el refugi predilecte dels estudiants, gràcies al fet que hi bolcà el seu sentiment maternal, repartit entre la jovenalla que havia hagut de deixar lluny la seva pròpia llar.

No cal dir que Cervera, en rebre una allau de professors i estudiants que no podien refugiar-se en cap altre lloc de Catalunya per raó del decret reial que suprimí totes les universitats existents abans de la Guerra de Successió, no hi estava preparada ni de bon tros. Una població rural, de

pagesos austers i estalviadors, de gent senzilla i de costums casolans i elementals, no se'n sabia avenir de la vida informal i bellugadissa de l'element estudiantil arribat de llunyanes contrades.

Foto: Geganta de la Ignàsia Brach de Cervera.

Per si això fos poc, l'articulat dels estatuts universitaris (del 4 de juny de 1726, de Felip V, i del 2 d'octubre de 1749, de Ferran VI) semblava fet pensant més en el règim interior d'un monestir de clausura que no pas en un lloc de concentració del jovent inquiet.

La Nasa féu portar per al seu local, des de Barcelona, la primera taula de billar que hi hagué a Cervera.

*Dona proposada pel **Consell Comarcal de la Segarra**.*

Vols saber més coses d'**Ignàsia Brach**?

- ["Ignàsia Brach, la 'Nasa Tabaco', impulsora —entre d'altres coses— del joc del billar a Cervera"](#) a Lo Carrasquer, 29/10/2009 [26/08/2021].

Flora CADENA SENALLÉ

Pionera del turisme de muntanya als Pirineus. D'entre les seves iniciatives empresarials destaquen l'estació d'esquí de Llessúí, al municipi de Sort (1967), i l'Hotel Condes del Pallars, primer complex hotelier del Pallars.

Rialp, Pallars Sobirà, 1917
Barcelona, Barcelonès, 2011

Empresària

Flora Cadena Senallé va néixer l'any 1917 a Casa El Pere de Rialp. Fou una empresària catalana coneguda a Rialp com la Flora, fou pionera del turisme de muntanya als Pirineus.

Va ser una dona avançada al seu temps en molts aspectes i en el seu ampli currículum professional destaca com una gran emprenedora, una tasca sempre difícil, però encara més per a una dona a mitjans del segle passat.

Dona feta a ella mateixa, la seva activitat empresarial a la comarca va ser molt destacada en uns anys en què era molt difícil trobar una dona emprenedora que triomfés en els negocis.

Flora Cadena va entrar en el món empresarial en veure que el negoci de la fusta, iniciat pel seu primer marit, tenia futur. L'any 1947 va contraure segones núpcies i se'n va anar a viure a Barcelona.

Durant els anys 60 del segle xx, veient la comarca bastant deprimida en les seves anades i tornades del Pallars, va intuir que el turisme podia

rellançar el país. Va visitar el ministre d'Informació i Turisme a Madrid per plantejar-li l'obertura d'un centre hivernal d'esports a la zona de Sort. Seguidament es constituí a Barcelona la societat mercantil Pallars turístic, SA, amb Flora Cadena com a principal accionista. L'any 1966 s'inaugurà l'Hotel Condes del Pallars i el 1967, l'estació d'esquí de Llessúí.

Foto: Flora Cadena Senallé.

Més tard, als anys 80, va fundar a Rialp l'empresa embotelladora i distribuïdora d'aigua mineral Aigües

del Pallars, aprofitant una font d'aigües mineromedicinales situada en terrenys de la seva família. L'empresa va embotellar aigües durant uns 15 anys, fins que va fer fallida als 90. Els seus negocis van ser diversos i amb diferents resultats. En la part final de la seva vida es va interessar pels negocis immobiliaris a la comarca del Pallars Sobirà, on va ser promotora d'algunes urbanitzacions, com la Borda de Paisan a Sort.

Va mantenir-se molt activa a nivell empresarial fins al darrer moment. Treballadora inesgotable i dona amb contactes, sempre intentava donar rellevància a Rialp i, a tall d'anècdota, va portar fins al Pallars Sobirà el llavors jove ministre del

franquisme Manuel Fraga perquè inaugurés l'Hotel Condes del Pallars.

L'any 1989 Lluís Pujal i Carrera i Llorenç Sánchez i Vilanova van escriure la seva biografia en el llibre *Flora Cadena, una voluntat al servei del Pallars*.

L'any 1997 rebé la Medalla al Treball President Macià. També en aquesta dècada, l'Ajuntament de Rialp va posar el seu nom a l'avinguda principal de la vila.

Flora Cadena Senallé va morir l'11 de març de 2011 a Barcelona.

Dona proposada per l'Associació de Dones Rosa d'Abril de Tremp, Pallars Jussà, i el Consell Comarcal del Pallars Sobirà.

Vols saber més coses de **Flora Cadena Senallé**?

- ["Flora Cadena Senallé"](#) a *enciclopèdia.cat* [consulta: 30/08/2021].
- ["El Pallars Sobirà plora Flora Cadena"](#) a *Segre*, 22/03/2011 [consulta: 30/08/2021].
- ["El Pallars Sobirà plora Flora Cadena"](#) a *Sort Actual*, 22/03/2011 [consulta: 30/08/2021].
- ["Flora Cadena Senallé"](#) a *Viquipèdia* [consulta: 30/08/2021].
- Pujal i Carrera, Lluís; Sánchez i Vilanova, Llorenç. *Flora Cadena Senallé, una voluntat al servei del Pallars*. Història i Cultura del Pallars. La Pobla de Segur, 1989.

Rosita CAPELL SOLSONA

L'any 1973 va començar a treballar a la Cambra Agrària de Torregrossa, sent la primera dona en fer-ho. Quan la Cambra es traslladà a Mollerussa i passà a ser l'Oficina Comarcal d'Agricultura va continuar treballant-hi fins que es jubilà l'any 1999.

Torregrossa, Pla d'Urgell, 1934

Secretària de la Cambra Agrària

Rosita Capell Solsona va néixer el 12 de desembre de 1934 a Torregrossa. Filla de família de pagesos, va ser una apassionada dels estudis, de ben joveneta es va posar a estudiar, primer a les escoles nacionals del poble, després a brodar amb les monges i finalment va anar a l'acadèmia Greoles de Mollerussa, on va cursar batxillerat i Magisteri. De l'època d'estudiant guarda un gran record i estima pel seu professorat de l'escola del poble, que ens anomena un a un: "Sra. Pepita, Sra. Sedó, Sra. Paquita, Sra. Giné, Sra. Massana, Sr. Eugenio i Sr. Faustino".

Rosita ja als 7 anys va haver de compaginar els seus estudis a l'escola i l'acadèmia amb el treball de conreu de la terra, així que anava a estudiar en dies alternats amb altres que anava a collir ametlles, olives i blat al tros. També guarda bons records dels seus estudis a la capital de la comarca, on es desplaçava en bicicleta amb altres companyes pels

camins que des del poble portaven a Mollerussa.

Es va casar amb el xicot de tota la vida: "Sempre vam anar junts, igual que la colla d'amics, els de tota la vida". Als 30 anys es va traslladar a casa del seu marit, on a més de terra també hi tenien granges de bestiar i una botiga de comestibles.

Foto: Rosita Capell Solsona.

Quan Rosita tenia 39 anys va començar a treballar com a administrativa en la Cambra Agrària de Torregrossa, era l'any 1973. La

Cambra Agrària feia pocs anys que estava instaurada al poble i es dedicava a gestionar les quotes de la Seguretat Social i tota la documentació necessària en aquell temps per a tots els pagesos del poble. Ella va ser la primera dona que hi va treballar. "Gràcies també a la sogra, a casa no faltava res perquè hi era ella". A més, dins de la Cambra Agrària també gestionava i portava la comptabilitat dels caçadors del municipi. Rosita era una dona molt notòria a Torregrossa pel fet de tenir uns estudis que avalaven la seva capacitat de gestió dins la seva tasca i per la seva dedicació a la feina i a la pagesia, que durant aquell temps estava només encapçalada per homes. Des de la Cambra Agrària, a més de la seva feina, procurava tramitar tota la documentació que els pagesos

necessitaven. Hi va treballar fins a jubilar-se l'any 1999. Durant els últims anys la Cambra va ser traslladada de Torregrossa a Mollerussa, i va passar a ser l'Oficina Comarcal d'Agricultura, on es gestionava tota la documentació comarcal dels pagesos. Rosita va passar els seus últims anys de feina com a administrativa de la Cambra Agrària fent aquesta tasca per a tots els pobles de la comarca.

"Avui, estic molt contenta de tota la meva família, i dono gràcies a Déu per la bona salut que em dona."

"A la meva feina he mirat d'estar sempre bé amb tothom i facilitar les coses."

*Dona proposada per l'**Ajuntament de Torregrossa, Pla d'Urgell.***

Carme CASTRO GABERNET

L'any 1947 es va convertir en la primera i única treballadora de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell. L'any 1976 fou nomenada cap de negociat de la Comunitat, càrrec que exercí fins a la seva jubilació l'any 1994.

Còrdova, Andalusia, 1929

Lleida, Segrià, 2012

Cap de negociat de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell

Carme Castro Gabernet va néixer el 26 de gener de 1929 a Còrdova, però des de molt petita visqué a Mollerussa. Filla de Ramona Gabernet Arqué i d'Eusebi Castro Rodríguez.

Va ser una dona formada i avançada al seu temps. Front a la invisibilitat que van patir les dones a la postguerra, en la que es va recórrer a tots els mitjans per evitar que la dona es formés i treballés fora de l'àmbit familiar, ella va acabar els seus estudis de tenidoria de llibres.¹³

Òrfena de pare i havent de mantenir la mare i el seu germà petit, va signar l'any 1947 un contracte temporal i especial d'auxiliar dels serveis de secretaria a la Junta Central de Regants del Canal d'Urgell,¹⁴ amb l'encàrrec d'elaborar els fitxers i les

l·listes estadístiques de tota la zona de regadiu del Canal.¹⁵ D'aquesta manera es va convertir en la primera i única empleada de l'empresa, malgrat la marginació que tota dona treballadora patia en aquella època.

Foto: Carme Castro Gabernet.

¹³ En aquells temps, el 67% de les persones analfabetes a Espanya eren dones.

¹⁴ Va desenvolupar la seva feina a les oficines de la Casa Canal a Mollerussa.

¹⁵ En aquells temps la legislació establia que no podia accedir al càrrec de secretària per raó de gènere.

L'any 1954 se li va reconèixer mitjançant contracte —per signar el qual el seu espòs, Jaume Suau Valls, va haver de concedir-li la llicència marital— la categoria d'auxiliar administrativa en plantilla definitiva.

L'any 1974 accedí a la categoria professional de “subjefe de negociado”, i dos anys després, l'any 1976, se la nomenà “jefe de negociado de Personal” de la “Comunidad General de los Canales de Urgel”.¹⁶ Va ocupar aquest càrrec fins l'any 1994, quan es va jubilar després de 49 anys de servei.

Durant tot aquest temps va compaginar la vida laboral amb la familiar i social, fent front a una política de gènere regulada per una legislació civil que negava a les dones qualsevol tipus d'autonomia individual, convertint-les en eix de moralitat i subordinació social.

Carme Castro Gabernet va morir l'any 2012 a Lleida.

Foto: Carme Castro Gabernet amb companys de feina.

*Dona proposada per l'**Associació de Dones l'Albada** de Mollerussa, Pla d'Urgell.*

¹⁶ Tots aquests documents contractuals estan dipositats a l'arxiu familiar.

Pepita CAUBET DELSENY

L'amor per la seva llengua i el seu país, l'aranès i l'Aran, van estar sempre presents a la seva vida. Els va vehicular a través de l'escriptura en aranès. Va guanyar diversos premis. Fou vicepresidenta de la Fundacion Musèu Etnologic dera Val d'Aran.

Vielha e Mijaran, Val d'Aran, 1930-2007

Professional del comerç i escriptora

Pepita Caubet Delseny va néixer el 3 d'agost de 1930 a Vielha e Mijaran.

L'amor per la seva llengua i el seu país, l'aranès i l'Aran, van estar sempre presents a la seva vida. L'any 1976 va presentar la seva obra *Era darrera fira de Vielha* al primer Concors Literari Aranès, organitzat per la Fundacion deth Museu Etnològic dera Val d'Aran i n'obtingué el primer premi. Dos anys més tard, participà al mateix concurs amb la poesia "Baricauba", que va formar part de l'exposició itinerant "El bosc" de la Fundació La Caixa.

L'any 1996 va obtenir el 3r premi al concurs literari Occitans a vòsta pluma de la Gironde amb la poesia "Bric-brac".

Fou vicepresidenta de la Fundacion Musèu Etnologic dera Val d'Aran i col·laboradora de la revista *Terra aranesa* d'aquesta fundació.

Durant els anys 1994 i 1995 va ser conselhera de Cultura deth Conselh Generau d'Aran.

Foto: Pepita Caubet Delseny.

L'any 2002, l'associació Lengua Viua li atorgà el premi Aran per sa llengua 2002 per la seva trajectòria a favor de la llengua i la cultura occitanes.

L'any 2005 va publicar *Jacinta, casa e país*, un estudi etnogràfic sobre una família aranesa. El seu interès era recordar afers quotidians utilitzant paraules que poc a poc es van perdent i que conformaven la vida

quotidiana dels aranesos del segle passat.

Fou autora també d'algunes peces de teatre representades per *Lengua Viva*.

El 16 de setembre de 2007 va morir després de pocs mesos de malaltia. El Conselh Generau d'Aran li concedí, a títol pòstum, el títol d'Aranesa Il·lustra.

En el seu honor el Departament de Cultura i Política Lingüística del Conselh Generau d'Aran, va iniciar el març de 2008 una col·lecció de contes infantils que porta el seu nom: "Eth Cargolh, Colleccion Pepita Caubet".

Dona proposada per l'**Associacion Pera Igualtat en Aran** i l'**Ajuntament de Vielha e Mijaran**, Val d'Aran.

Vols saber més coses de **Pepita Caubet Delseny**?

- ["Aran perd un dels seus referents literaris"](#) a *Unitat Aran*, 19/09/2007 [consulta: 16/09/2021].
- ["Pepita Caubet Delseny"](#) a Viquipèdia [consulta: 16/09/2021].

Dolors CODINA ARNAU

L'any 1924 es convertí en la primera dona alcaldessa de Catalunya i la segona de tot l'Estat espanyol. Durant el seu mandat es va dinamitzar la vida cultural de la vila.

Lleida, Segrià, 1878
El Talladell,¹⁷ Tàrrrega, Urgell, 1944

Propietària, política i alcaldessa

Dolors Codina Arnau va néixer a Lleida l'any 1878. Filla de Maria Teresa Arnau, de Bell-Lloc, i de Joaquim Codina Canut, del Talladell.

Va ser la pubilla d'una de les cases més importants, influents i riques de tota la província lleidatana, cal Codina del Talladell, casa que encara es conserva.

Fou una propietària catalana del Talladell. Es dedicà a l'activitat política local en la dècada dels anys 20 del segle xx, moment gens habitual per a la participació política femenina.

Fou nomenada alcaldessa del Talladell l'any 1924 amb el règim polític del general Primo de Rivera.¹⁸ Aquest fet la convertí en la primera dona alcaldessa de Catalunya i la segona de tot l'Estat espanyol; en

aquell ajuntament integrat per sis regidors encara hi hauria dues dones més, Antònia Solé Segura i Francesca Domingo Bo, mestra del poble.

Foto: Dolors Codina Arnau.

L'alcaldia de Dolors Codina s'acabà amb el final de la dictadura. Durant el seu mandat es va dinamitzar la vida cultural de la vila: es va crear la Sociedad Coral La Aurora i alguns articles apareguts a *La Vanguardia*

¹⁷ Poble de la comarca de l'Urgell i municipi agregat de Tàrrrega des de l'any 1969 i entitat municipal descentralitzada des de l'any 2009.

¹⁸ Miguel Primo de Rivera (Jerez de la Frontera, Andalusia, 1870-París, França, 1930) fou un militar espanyol que imposà una dictadura i ocupà el càrrec de president del Govern espanyol (1923-1930).

ens mostren diversos actes musicals i culturals.

Foto: Façana de cal Codina al Talladell.

Durant la Segona República es dedicà a l'administració del patrimoni familiar i, posteriorment, va passar els anys de la Guerra Civil

amagada a Barcelona. L'any 1940 va retornar al Talladell, a la seva casa pairal, i recuperà la seva posició social.

Quatre anys més tard, el 26 de juny de 1944, va morir de forma sobtada a l'edat de 66 anys. El Registre Civil manifesta que la conseqüència de la defunció va ser un infart de miocardi. Va morir sense descendència.

*Dona proposada per les **associacions targarines de dones** i l'**Ajuntament de Tàrraga, Urgell***

Vols saber més coses de **Dolors Codina Arnau**?

- Capdevila, Joaquim. *Tàrraga (1898-1923): societat, política i imaginari*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2008.
- Lloreta Pané, Natàlia (2009). "Dolors Codina Arnau (Lleida, 1878 – el Talladell, 1944). Una excepció entre la masculinitat política" a Emili Bayo. *Lleida és femení. Dones per a la història*. AlfaZeta. Lleida, 2009, p. 71-75.
- Sagués San José, Joan. "[Dolors Codina Arnau](#)" a *Diccionari Biogràfic de Dones*. Xarxa Vives d'Universitats [consulta: 09/08/2021].

Generosa CORTINA ROIG

Membre de la resistència francesa. El 1944 fou detinguda per la Gestapo i ingressà a Ravensbrück. El maig de 1945 el camp fou alliberat per les tropes russes. Després de la guerra, els EUA li van concedir la Medal of Freedom. França li va atorgar la Croix de Chevalier de la Légion d'Honneur.

Son,¹⁹ Alt Àneu, Pallars Sobirà, 1910
Tolosa de Llenguadoc, França, 1987

Resistent antifeixista

Generosa Cortina Roig va néixer el 19 d'abril de 1910 a casa Moreu (Son, Alt Àneu). L'any 1925 va anar a viure a França, on tenia una germana. El 1931 es va casar amb Jaume Soldevila Pich,²⁰ d'Escart, i des de llavors van viure a Tolosa de Llenguadoc.

En els anys de la postguerra espanyola, amb la Segona Guerra Mundial en marxa, els germans Soldevila que havien quedat a Escart, Ricardo i Joan, es dedicaren a fer contraban per compensar les penúries econòmiques. En un d'aquests viatges foren interceptats per la Guàrdia Civil i empresonats a Lleida. A la presó van conèixer un home que mesos després els feu entrar en una xarxa de correu, la xarxa belga de Jean, que passava dades per compte dels aliats per la

frontera francesa. Els germans d'aquí hi feren entrar Generosa i Jaume.

Foto: Generosa Cortina Roig.

¹⁹ Poble del terme municipal d'Alt Àneu, al Pallars Sobirà.

²⁰ Jaume Soldevila Pich (Casa Marquetó, Escart, Pallars Sobirà, 1906-n. d., 1998) va ser un membre de la resistència francesa i mecànic. Germà gran de Joan (1913-n. d.) i Ricardo (1916-2003) Soldevila Pich, membres també de la resistència francesa.

Durant la Segona Guerra Mundial, Generosa Cortina Roig i el seu espòs van ser agents de la xarxa d'evasió Françoise i de la xarxa d'informació belga Jean. Per mitjà d'aquesta xarxa, el Jaume i els seus germans, Joan i Ricardo, organitzaren la línia SOL²¹ i aconseguiren connectar Tolosa amb Barcelona. Generosa Cortina era l'encarregada de custodiar la informació a casa i de lliurar-la a una altra agent.

El 13 d'abril de 1944 l'exèrcit alemany va detenir un agent belga, fet que va provocar la caiguda de la línia SOL. El 15 de maig Generosa va ser detinguda per la Gestapo i empresonada. El 2 de juliol pujava al tren fantasma on viatjaren més de 700 persones patint intensos bombardejos. El comboi va arribar a Ravensbrück el 30 d'agost. Van assignar-li el número 65.475, escrit en un braçalet que va conservar tota la vida. Durant el seu captiveri va ser obligada a treballar, com a mà d'obra esclava, en una indústria de guerra alemanya.

Amb l'avançament dels aliats, els alemanys van evacuar els presoners dels camps a peu i van assassinar els qui no podien caminar. Generosa Cortina defallia, però va ser ajudada per les seves companyes, que l'anomenaven Gracieuse, que significa "amable i desinteressada", perquè sempre patia per elles i les cuidava. Finalment, el 3 de maig de 1945, van ser alliberades per les tropes russes.

Per la seva tasca dins de la Resistència van rebre diversos reconeixements per part dels governs francès i nord-americà. L'any 1947 el president dels Estats Units els va concedir la Medal of Freedom²² i l'any 1962 Generosa va ser condecorada amb la Croix de Chevalier de la Légion d'Honneur.²³

Va morir a Tolosa de Llenguadoc el 30 de desembre de 1987.

L'any 2007 es va poder veure l'exposició itinerant "La Batalla del Pirineu. Xarxes d'informació i evasió aliades al Pallars, l'Alt Urgell i Andorra durant la Segona Guerra Mundial", organitzada per l'Ecomuseu de les

²¹ SOL feia referència a les tres primeres lletres del cognom del passador (Soldevila) que es trobava al final de la línia, és a dir que recollia i dipositava els petits paquets a Barcelona. Les línies de fugida i evasió de la Segona Guerra Mundial eren una xarxa que es va estendre des dels Països Baixos fins a Bèlgica, França, Espanya i Suïssa, i consistia en una sèrie de línies de fugida operatives independents que estaven unides. L'estiu de 1943 la xarxa estava en ple funcionament. Es pot deduir, per la descripció, que la Línia SOL formava part de la Línia Pat O'Leary, una de les tres línies principals de fugida i evasió.

²² La Medalla de la Llibertat va ser establerta per Harry S. Truman l'any 1945 per honrar els civils que van participar en la Segona Guerra Mundial.

²³ L'Ordre Nacional de la Legió d'Honor és la més coneguda i important de les distincions franceses. Fou establerta per l'emperador Napoleó I de França l'any 1804. L'ordre es concedeix a homes i dones, ja siguin francesos o estrangers, per mèrits extraordinaris realitzats dins l'àmbit civil o militar en aquest país.

Valls d'Àneu amb el suport de la Direcció General de la Memòria Democràtica / Memorial Democràtic, que va estar present a Esterri d'Àneu, Sant Julià de Lòria, Tolosa, Saint Giron, Seix, Sort, Ribera de Cardós, Aulus-les-Bains, Tremp i La Jonquera, i que donà veu i posà imatges a diverses xarxes i persones, com Generosa, en alguns casos desconegudes fins a la data.

L'any 2011 Garsineu publicà el llibre *La Batalla del Pirineu. Xarxes d'informació i evasió aliades al Pallars, l'Alt Urgell i Andorra durant la Segona Guerra Mundial*, que amplia el contingut de l'exposició.

*Dona proposada pel **Consell Comarcal del Pallars Sobirà**.*

Vols saber més coses de **Generosa Cortina i Roig**?

- Imanol. ["La participación de las mujeres en las redes de evasión aliadas"](#) en *El Salto diario*, 20/04/2020 [consulta: 08/09/2021].
- Riudor García, Noemí. ["La família Soldevila d'Escart i la xarxa belga de Jean"](#) a [xarxaevasio.blogspot.com](#), 14/07/2007 [consulta: 13/09/2021].
- ["L'exposició "Dones de Ravensbrück" recorda la vida als camps de concentració"](#) a *Info Barcelona*, 29/03/2017 [consulta: 30/08/2021].
- ["La Generalitat organiza un homenaje a la antifascista Generosa Cortina"](#) a *La Vanguardia*, 06/06/2020 [consulta: 30/08/2021].
- ["Homenatge a Generosa Cortina"](#) a *Memorial Democràtic* [consulta: 30/08/2021].
- ["Homenatge a Son a la resistent antifeixista pallaresa Generosa Cortina"](#) a *Nació Digital*, 09/03/2020 [consulta: 30/08/2021].
- ["Generosa Cortina i Roig"](#) a *Terra de Dones*, SIAD Pallars Sobirà [consulta: 30/08/2021].

Antònia COSTA I COLL

Va fer de trementinaire durant tota la seva vida. Sortia un o dos cops l'any a vendre trementina, herbes i remeis seguint rutes, sempre a peu, des de la vall de la Vansa i Tuixent fins a les terres planes de l'interior i el litoral de Catalunya.

Tuixent,²⁴ Josa i Tuixent, Alt Urgell, 1851
Barcelona, Barcelonès, 1921

Trementinaire

Antònia Costa i Coll va néixer a Tuixent l'any 1851. Era la segona filla de cal Fuguetó de Tuixent.

Casada amb Pere Camps, fill de cal Silvestre de Fórns, el matrimoni es va instal·lar a cal Piano de Tuixent, i més tard a cal Pere, d'aquesta mateixa població.

Antònia Costa Coll va fer de trementinaire durant tota la seva vida. Les trementinaires sortien un o dos cops l'any per anar a vendre trementina, herbes i remeis. Organitzaven també les seves rutes, sempre a peu, des de la vall de la Vansa i Tuixent, fins a les terres planes de l'interior i el litoral de Catalunya.

Va tenir dues filles, Maria i Josepa Camps Costa, i un fill, Josep Camps Costa. Així mateix, va afillar una nena de qui durant un temps havia tingut cura, Carme Camps Costa. Les dues filles van fer de trementinaires fins que es van casar amb dos xicots

ramaders. Una va quedar-se a cal Bernadet de Tuixent i l'altra se'n va anar a Barcelona, on van instal·lar una vaqueria, igual que l'altre fill.

Antònia va viure a Tuixent fins l'any 1920. D'aquí se'n va anar a Barcelona, on la seva filla anava a tenir una criatura. Allà va patir una apoplexia i al cap d'un any va morir.

Foto: Antònia Costa i Coll.

Dona proposada pel [Museu de les Trementinaires](#) de Tuixent, Alt Urgell.

²⁴ Tuixent és una població de la comarca de l'Alt Urgell. Fou municipi independent fins al 1973, quan es va unir amb el terme de Josa de Cadí. Actualment és el cap municipal de Josa i Tuixent.

Vols saber més coses d'**Antònia Costa i Coll**?

- Frigolé, Joan. *Dones que anaven pel món. Estudi etnogràfic de les trementinaires de la vall de la Vansa i Tuixent*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura (Temes d'etnologia de Catalunya). Barcelona, 2005.
- Obiols i Ríos, Joan. *Tuixent, història, costums i gent*. Abadia Editors, 2004.
- Pallàs Barta, Marina. "[Trementinaires: les dones del passat que buscaven un futur per la vall de la Vansa](#)" a *Territoris.cat*, 18/12/2019 [consulta: 04/08/2021].

Francesca CUCURULL VILADOT

El 4 de maig de 1938 es va convertir en la segona dona en ocupar el càrrec de regidora a l'Ajuntament de Tàrraga. El PSUC la designà a les comissions permanents de Cultura, Sanitat i Assistència Social.

Tàrraga, Urgell, 1916
Sabadell, Vallès Occidental, 1996

Activista política i polifacètica

Francesca Cucurull Viladot va néixer el 4 de maig de 1916 a Tàrraga en el si d'una família de classe benestant targarina. Filla de Carme Viladot Pera i de Domingo Cucurull Sagristà. L'any 1935 es va casar, amb 19 anys, amb Ramon Capdevila i Bosch, targarí com ella, amb qui va tenir un fill, Domingo.

L'any 1936, en esclatar el conflicte bèl·lic, Ramon Capdevila va marxar al front republicà.

L'any 1937, a Tàrraga, el PSUC va allotjar a casa de Francesca en Pere Canals Nodriz, un membre del partit comunista català que venia en missió de València. Ambdós s'enamoraren, fet que comportà la decisió de Francesca d'anar al front i

comunicar-ho al seu marit, Ramon Capdevila, i es van separar.

Foto: Francesca Cucurull i el seu marit, Pere Canals, a l'Argentina l'any 1942.²⁵

En l'àmbit de la política, el 4 de maig de 1938 va entrar com a regidora a l'ajuntament targarí, havent estat designada pel seu partit, el PSUC, a les comissions permanents de Cultura, Sanitat i Assistència Social. Fou la segona dona que ocupà una regidoria en la història de l'ens

²⁵ Totes les fotografies de la biografia pertanyen a la col·lecció particular de Lena Casals i han estat publicades a Núria Bonet Baqué, Amanda Cardona Alcaide i Gerard Corbella López. *Tàrraga 1939-61. Aproximació a la repressió, l'exili i la vida quotidiana*. Museu Comarcal de l'Urgell. Tàrraga, 2008.

municipal, després de fer-ho Maria Clos i Secanell l'any 1936.

El gener de 1939, amb la imminent arribada de l'exèrcit nacional a la ciutat, Francesca, embarassada de quatre mesos, i Pere marxaren cap a França. Un cop allí, Pere duria a terme noves missions en territori francès mentre Francesca i el seu fill de 3 anys eren ingressats en un camp de refugiats vora Perpinyà. Fou una curta estança, perquè Pere aconseguí treure'ls i dur-los a Perpinyà, on Francesca tindria una nena, Lena. Poc després, els quatre marxaren cap a la població de Bordeus i d'allí emigraren cap a Cuba. Allí s'hi estigueren un any, Francesca treballava donant classes de confecció i Pere, en un taller mecànic. L'any 1940 van deixar Cuba per anar a la República Dominicana, però la situació allí era dura en aquells moments i decidiren anar, primer a Panamà, després a Xile i finalment s'instal·laren a l'Argentina. Per assumptes del partit, Pere hagué de tornar a Espanya i va deixar sola Francesca amb el fill i la filla. Abans de marxar, Pere li feu prometre que si, per alguna raó, no tornava d'Espanya, no l'anés a buscar. Una promesa dura que hagué de complir.

Tot i que durant un temps rebé diners del PCC (Partit Comunista Català), Francesca treballà en un negoci de confecció fins que arribà a tenir-ne un de propi.

Els anys passaren i Francesca rebé la confirmació que el seu marit, Pere

Canals, havia estat assassinat abans de creuar la frontera.

L'any 1971, després de 32 anys a l'exili, Francesca tornà a Tàrrrega per un temps. El seu germà morí poc després i Francesca retornà a l'Argentina.

Foto: Francesca Cucurull cantant en el seu exili a Buenos Aires, Argentina.

L'any 1976, amb la dictadura de Videla i a causa dels seus antecedents, també va sofrir la repressió fins que es restaurà la democràcia l'any 1983.

Cap a l'any 1988, a través dels contactes del seu fill Domingo, va tornar a establir relacions amb el seu primer marit, Ramon, i va deixar l'Argentina per anar a viure amb ell a Castellar del Vallès. L'any 1992 Ramon morí a l'Hospital de Sabadell a causa d'un fibrosi pulmonar.

Francesca Cucurull Viladot va morir l'any 1996 a Sabadell.

*Dona proposada per les **associacions targetines de dones** i l'**Ajuntament de Tàrrrega, Urgell**.*

Vols saber més coses de **Francesca Cucurull Viladot**?

- Bonet Baqué, Núria; Cardona Alcaide, Amanda; Corbella López, Gerard. *Tàrraga 1939-61: aproximació a la repressió, l'exili i la vida quotidiana*. Museu Comarcal de l'Urgell. Tàrraga, 2008.
- ["Cucurull Viladot, Francesca"](#) a *Tàrraga 1939-1961. Repressió, exili i vida quotidiana* [consulta: 05/08/2021].

Raimunda ELIAS MARCA

Va ser la primera dona pilot d'avió de l'Estat espanyol en tenir llicència per a vol sense motor. També va ser instructora de vol de pilots a l'Escola de Pilots de la Generalitat de Catalunya durant la República.

Arbeca, Garrigues, 1911
Londres, Regne Unit, 2001

Mestra i pilot d'aviació

Raimunda Elias Marca²⁶ va néixer el 14 de juny de 1911 a Arbeca. Filla gran de Maria Teresa Marca Martí, botiguera, i Jaume Elias Selma, pagès. Després d'ella vingueren dues germanes més, Pepita (1913), que estudià tall i confecció, i Antònia (1915), que estudià Magisteri.

Membre del sindicat FETE-UGT, destacà per la seva intensa activitat política i sindicalista, tasca que va continuar des de l'exili a Londres, on va viure fins als seus últims dies.

La mare tenia una botiga de comestibles, una cansaladeria i era una estupenda dona de negocis. Les tres germanes van estudiar a Barcelona vivint en una residència. Com que la mare sempre estava ocupada a la botiga, els donava llibertat per fer el que volguessin.

Foto: Raimunda Elias Marca.

Tot i haver pogut anar a estudiar a Lleida, preferí fer-ho a Barcelona perquè tenia ganes de volar i fer coses, i en dir-ho a la seva mare, aquesta no li ho va impedir. Estava cursant la carrera de Magisteri quan s'assabentà que estaven fent un curs teòric de vol sense motor a la Palestra²⁷ cap a l'any 1929 o 1930. S'hi va inscriure sota el nom de Raimon Elias. El dia que van començar les classes va arribar i li preguntaren on anava, i respongué:

²⁶ Aquesta biografia està basada en l'entrevista que va fer l'antropòloga Lala Isla a Raimunda Elias Marca. El document ha estat facilitat per la família de Raimunda a l'Associació de Dones l'Olivera Arbequina d'Arbeca.

²⁷ Palestra fou una entitat catalanista fundada el 1930 per Josep Maria Batista i Roca i un grup d'amics seus. Tenia un tarannà educatiu i patriòtic, organitzà cursos d'història, literatura, art i llengua catalanes; cercles d'estudis de dialèctica, acampades, excursions i competicions esportives, així com campanyes d'acció social i cultural.

“al curs”. Però li digueren que no hi volien dones. Quan arribà el professor, que havia viscut i treballat a Alemanya, els digué que si ella havia pagat el curs tenia dret a fer-lo.

Foto: Carnet del Comitè d'Esports i Cultura Física de Raimunda Elias Marca.

Va ser la primera dona pilot d'avió de l'Estat espanyol en tenir llicència per a vol sense motor, títol que va obtenir a Monflorite entre els anys 1935 i 1939.

Els companys de la Palestra no li dirigien la paraula, però s'assabentà que anaven a Sabadell a volar i els seguí. Al principi no la deixaven volar, però la seva insistència va fer gràcia al professor, que al final hi accedí; va fer un vol perfecte i els convencé que tenia capacitat per fer-ho. Es va fer sòcia del club.

Mentre estudiava Magisteri en català, va tenir l'oportunitat de fer un intercanvi amb la Residencia de Estudiantes de Madrid i anar-hi durant les vacances.

Estant a Barcelona intentà fer-se sòcia d'un club de vol sense motor que formava part d'una escola

industrial. Van dir-li que només era per als seus alumnes i llavors intentà matricular-s'hi, però no la deixaren pel fet de ser dona. Davant la seva insistència, el director trucà a Ventura Gassol,²⁸ conseller de Cultura, per consultar-li-ho, i només dir-li: “Tinc aquí la Raimunda Elias”, aquest li contestà: “Doncs deixa que es matriculi”. Segons Raimunda, el conseller n'estava fart, d'ella.

Foto: Escola de vol a Vela "Maria Foyé", Girona, 1936-1938. El president Lluís Companys posa ales al primer alumne pilot. Començant per la dreta, Raimunda Elias Marca és la primera dona.

Un cop acabada la carrera, va anar a viure a una residència de joves treballadores on hi organitzà, amb la col·laboració d'altres residents, una biblioteca i altres activitats.

També va ser instructora de vol de pilots a l'Escola de Pilots de la Generalitat de Catalunya durant la República.

En aquella època aconseguí una beca de la Generalitat per aprendre a pilotar avions amb motor i també una beca per anar a la Universitat de

²⁸ Bonaventura Gassol i Rovira (La Selva del Camp, Baix Camp, 1893-Tarragona, Tarragonès, 1980), més conegut com a Ventura Gassol, fou un escriptor i polític espanyol, destacat nacionalista català, membre d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Santander, però en començar la guerra els projectes s'estruncaren.

Foto: Raimunda Elias Marca davant un planador.

En esclatar la Guerra Civil (1936–1939) va iniciar la seva carrera humanitària participant activament a la institució Ajut Infantil a la Rereguarda, creada per la Generalitat, desenvolupant tasques d'acollida i educatives. Un dia en un tramvia es trobà un pilot que havia conegut a Monflorite que li digué que l'estaven buscant i que l'havia d'acompanyar. Anaren a un edifici del Passeig de Gràcia on se li comunicà que la mobilitzaven per organitzar un servei d'aviació a Catalunya. En aquells temps s'organitzà l'escola de vols sense motor a Girona i la contractaren com a instructora.

Al finalitzar la guerra marxà cap a França, on va estar treballant amb els infants de la guerra. Després marxà cap a Londres, on tornà a col·laborar amb els infants de la guerra. Més tard va treballar en alguna oficina i en altres llocs. Al seu marit, després

d'escapar-se d'un camp de concentració, li tocà allistar-se a la Legió Estrangera francesa, ja que si no l'haguessin fet tornar a Espanya. Quan els anglesos i els nord-americans van desembarcar al nord de França canvià de bàndol.

Foto: Carnet de vols de Raimunda Elias Marca.

Tot i tenir la possibilitat de marxar a Mèxic o Veneçuela, decidí quedar-se a Londres, on formà part de l'Hogar Español, on feien teatre, conferències i altres activitats per ajudar els soldats, allà va conèixer el seu marit. Tenien l'esperança que quan finalitzés la Segona Guerra Mundial els aliats farien fora Franco, però en veure que això no succeïa començaren a dispersar-se i a fer cadascú la seva vida.

L'any 1949 va néixer la seva filla, Maria Rosa. La primera visita a Catalunya la feu al cap de setze anys, l'any 1954. Quan finalment

arribà a Catalunya ho feu amb molta por, però no va tenir problemes.

A Londres treballà com a professora de castellà en escoles d'adults, on descobrí que la professió de mestra li agradava. Els últims anys de la seva vida els passà visitant la seva filla i els seus nets als Estats Units, on resideixen, i també visitant la família a Arbeka, germanes i neboda, i altres amistats de Catalunya.

Foto: Raimunda Elias Marca.

Al fer 80 anys es proposà anar en submarí, però no ho aconseguí i va decidir anar en globus. Un dia la trucà Mari Pepa Colomer,²⁹ una altra amiga aviadora, amb la qual van organitzar mitjançant una agència un viatge a la Xina. En el 80 aniversari de Pepa Colomer va compartir amb ella i la seva família un vol en globus.

Foto: Mari Pepa Colomer, esquerra, i Raimunda Elias Marca, dreta, 13/08/1999.

Als 80 i pocs anys uns amics la convidaren a fer un vol sense motor i s'hi apuntà. Als 90 anys encara esperava poder tornar a volar.

Dona independent, no volgué anar a viure amb la seva filla ni amb altres amigues malgrat les seves propostes.

Raimunda Elias Marca va morir el 19 de novembre de 2001 a Londres.

*Dona proposada per l'**Associació de Dones l'Olivera Arbequina** d'Arbeka, Garrigues.*

²⁹ Maria Josep Colomer i Luque (Barcelona, Barcelonès, 1913-Surrey, Anglaterra, 2004), més coneguda com a Mari Pepa Colomer, va ser la primera aviadora catalana de la història i la tercera d'Espanya.

Vols saber més coses de **Raimunda Elías Marca**?

- Andreu, Miquel. ["Una arbequina solcant el cel"](#) a *Som Garrigues*, juny 2017 [consulta: 09/08/2021].
- Cornudella Olivart, Joan. ["Retrats de dones garriguenques"](#). Trobades d'estudiosos de les Garrigues, [en línia], 2012, p. 291-306 [Consulta: 07/09/2021].
- García, Jorge. *Damas del aire: las pioneras de la aviación española*. Libros.com, 2017.
- Pomares, Eva. ["La primera pilot de l'Estat era d'Arbeca i va viure l'exili republicà"](#) a *El Punt Avui*, 8 de març de 2018 [consulta: 09/08/2021].
- ["Les dones de les Garrigues expliquen la vida de la primera pilot espanyola en una obra de teatre a les Borges"](#) a *Territoris.cat*, 01/03/2018 [consulta: 09/08/2021].
- ["Raimunda Elías"](#) a *arxiusenlinia.cultura.gencat.cat* [consulta: 02/09/2021].
- ["1931 a 1936 - Pioneras de la aviación en la II República"](#) a *Velerosdelcielo.blogspot.com* [consulta: 09/08/2021].

Rosa ESPAÑOL I ESCOLÀ

Empresària de l'agricultura de proximitat, començà venent hortalisses a nivell municipal per després fer-ho a nivell comarcal. El fet d'estar sola davant la petita empresa li feu patir l'assetjament dels usurers que volien aprofitar-se'n, però no pogueren amb ella.

Sidamon, Pla d'Urgell, 1938

Pagesa i emprenedora

Rosa Español i Escolà va néixer el 24 d'agost de 1938 a Sidamon. Rosita, com se l'anomena al poble per ser la filla petita, encara que única, d'una família sidamuntenca dedicada a la pagesia. Durant la seva joventut va treballar al camp fent les mateixes tasques que els homes.

Es casà i tingué dos fills; la vida, però, va dur-la a tirar endavant la família ella sola i va dedicar-se exitosament a l'agricultura de proximitat. Les seves verdures eren un referent, cuidades amoixadament en un gran hort que donava gust veure'l, acompanyades de la gran fita: sortir-se'n tota sola per sobreviure. Rosa va començar venent les seves hortalisses a la botiga de queviures de Sidamon i després també va muntar una parada al mercat setmanal de Mollerussa.

Malgrat la satisfacció que li donava poder tirar endavant ella sola la família amb dues criatures petites, no va ser fàcil, ja que els pares, pel fet d'haver-se fet grans, no la podien ajudar a l'hort. Això sí, sempre va tenir-los al costat donant-li suport. Va

lluitar contra les embranzides dels usurers que esperaven aprofitar-se de la seva suposada feblesa pel fet d'estar sola. Però Rosa va defensar-se com ningú, era el pal de paller de la família, amb autoritat, amant dels seus i orgullosa del que una dona pot assolir després que la vida l'obligués a batre's amb tants entrebancs.

Foto: Rosa Español.

Rosa ara ja passa de la vuitantena d'anys, els fills ja han plantat casa i és padrina. Ella és una dona realitzada, ha sigut independent i ella diu que ha superat tots aquells impediments masclistes que tan arrelats estaven en la societat d'aquells anys. Continua donant suport a la família.

És un exemple a seguir per poder aconseguir la igualtat de les dones i els homes que tan arbitrària i convenient és.

Dona proposada per l'Associació de Dones del Palau d'Anglesola, Pla d'Urgell.

Dolors FÀBREGA I COSTA

És coneguda sobretot perquè amb els diners que havia guanyat comprant i venent aviram va fer construir petits habitatges molt justets, amb poques condicions però barats, que llogava a preus assequibles a la primera onada d'immigració andalusa que va arribar a Solsona els anys 50.

Solsona, Solsonès, 1888

Barcelona, Barcelonès, 1964

va quedar molt malferit. Morí el 4 de novembre de 1937.

Empresària

Dolors Fàbrega i Costa, coneguda com la Caputxina, va néixer l'any 1888 a Solsona. Els seus pares feien de porters als Caputxins Vells i al darrere de l'església hi tenien un tros de vinya i la casa. Probablement, d'aquest fet recollí el sobrenom de la Caputxina.

Quan es va casar amb Jaume Pujol de cal Sotaterra, va anar a viure al carrer Llobera, a tocar de la plaça Ribera, on feien d'arramassadors.³⁰ A ell, l'hereu de cal Sotaterra, el van desheretar per haver-se casat amb ella i sempre van tenir molts plets amb la família. Van tenir dues filles.

Tot dos van muntar una cansaladeria i, tot i els problemes inicials, van instal·lar la primera càmera frigorífica de Solsona. Ell portava el camió amb el gènere cap a Barcelona. Un mal dia, el 18 de juliol de 1936, tingué un accident a la carretera de Manresa i

Foto: Dolors Fàbrega Costa.

Quan es va acabar la guerra, Dolors es va instal·lar a la carretera de Torà, on s'hi va fer construir la casa i hi va traslladar el negoci. Era la primera casa que es construïa aïllada del nucli urbà. A la façana s'hi va fer posar una capelleta amb un Sant

³⁰ Els arramassadors o ramassadors eren persones que anaven pels pobles i masies comprant productes com ous, aviram, conills i altres disponibles en el moment que hi passaven i després ho revenien (font oral: Antonio Fontanet Grimau).

Ramassar significar arreplegar (coses escampades) amb un ramàs, que és una ferramenta semblant a una granera que serveix per a agranar el carrer, el forn o l'era.

Jaume (que era el nom del seu marit i de l'únic net que tenia).

Per això el barri va esdevenir el barri de Sant Jaume. No obstant, amb el temps i degut a la seva popularitat, se'l coneixia més com el barri de la Caputxina.

Era una senyora d'empenta i amb molta idea per als negocis. Es dedicava a la compra i venda de conills, gallines, pollastres i, especialment, ous. Els dijous ella anava a mercat a comprar els productes i els divendres feia mercat davant de casa seva, sobre la vorera. Però el romanent més important se n'anava cap a Barcelona. Per la tarda els transportistes portaven els seus productes a Barcelona per repartir-los a mercat. Quan el camió tornava a pujar de Barcelona també li portava alguns productes de la ciutat per vendre'ls a Solsona.

Dolors Fàbrega, la Caputxina, també es va dedicar a la construcció de pisos a les finques del voltant de casa seva. Primer va fer construir sis cases de planta baixa amb hortet.

Després va fer construir la segona casa amb tres pisos per banda (i unes escales molt dretes). Després, més a tocar de casa seva, hi va fer quatre pisos i dos garatges.

I van arribar els anys de la immigració andalusa. Molts van haver d'allotjar-se en barraques de pagesos escampades pel Vinyet perquè no tenien altre lloc on ficar-se. Llavors la Caputxina va fer construir una mena de cases que més aviat eren

barraques. La gent les recorda molt fredes i molt senzilles.

Com que els andalusos es dedicaren a treballar, ben aviat van estalviar alguns diners. Llavors la Caputxina va fer construir un nou conjunt de pisos on es vivia millor. Aquelles cases ja tenien una cuina independent i un lavabo compartit al final del passadís.

L'alcalde de l'època, Josep Serra i Forn, en un principi s'hi va enfadar i deia que no podia construir aquella mena de barraques, però ella li contestava que aquella gent, acabats d'arribar i sense ni una pesseta, necessitaven algun lloc per estar-s'hi. Ella els hi proporcionava i ningú no pot negar que va fer un servei social molt important. Amb el temps el senyor Serra explicava que la Caputxina havia fet moltes obres de caritat ajudant a la gent immigrant.

La Caputxina mai es va enfadar ni va exigir cap pesseta a ningú que no li pogués pagar. Tenia paciència i ajudava els seus veïns tant com podia. Si sabia que hi havia alguna necessitat sempre la socorria.

S'explica també que per Sant Jaume feia celebrar la festa al barri. Llogava un orquestra, que pagava de la seva butxaca, i al matí ja pujava tot fent música a buscar-la a ella i als seus veïns per anar a missa a l'hospital. Era una dona molt creient i practicant. Al migdia dinava amb tota la gent del seu barri i ho aprofitava per celebrar totes les cases que s'havien fet durant aquell any. A la tarda pujaven els gegants (que també pagava

ella), era força insòlit que sortissin del nucli antic de la ciutat, però ella ho aconseguí. A la nit feia preparar un envelopat. Tothom qui volia anar-hi a ballar podia fer-ho.

Dolors sempre s'havia pensat que es moriria del cor. Però el seu cor funcionava molt bé. Es va ferir i la seva filla gran se la va emportar a

Barcelona. Va viure sis anys en unes condicions força lamentables fins que va quedar en coma profund i encara el seu cor va aguantar sis mesos. Finalment morí l'any 1964.

*Dona proposada pel **Consell Comarcal del Solsonès**.*

Vols saber més coses de **Dolors Fàbrega Costa**?

- Guàrdia i Rúbies, M. Dolors. *Senyores solsonines*. Edicions de l'Albí, 2008.
- Guàrdia i Rúbies, M. Dolors (2009). "Dolors Fàbrega i Costa "La Caputxina" L'instint empresarial" a Emili Bayo. *Lleida és femení. Dones per a la història*. AlfaZeta. Lleida, 2009, p. 99-103.
- Exposició "[Dones d'empresa](#)" a Institut Català de les Dones [consulta: 20/09/2021].
- "[Dolors Fàbrega Costa](#)" a Viquipèdia [16/09/2021].

Rosa FABREGAT I ARMENGOL

Membre i sòcia d'honor de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, del PEN Club i de la Societat Catalana de Ciència-ficció i Fantasia. L'any 2017 el Govern de Catalunya li va concedir la Creu de Sant Jordi. També ha rebut el Premi Sikarra i la Medalla al Mèrit Cultural de l'Ajuntament de Lleida.

Cervera, Segarra, 1933

Farmacèutica i escriptora

Rosa Fabregat i Armengol, que signa com a Rosa Fabregat, va néixer el 3 de febrer de 1933 a Cervera. És farmacèutica, doctora en farmàcia i escriptora.

Va fer estudis de Farmàcia, especialitat en la qual es va doctorar a Barcelona i es va especialitzar a Alemanya. Això la va portar a desenvolupar diverses feines, com ara directora tècnica farmacèutica o inspectora tècnica farmacèutica, durant setze anys.

Treballava en recerca fins que es traslladà a Llorenç del Penedès, on regentà una farmàcia. La seva professió de farmacèutica l'ha portat a publicar assaigs i articles sobre aquest tema.

Lleidotana d'adopció, és autora d'un estudi sobre les farmàcies lleidatanes de principis del segle xx.

Foto: Rosa Fabregat i Armengol dedicant el seu llibre *La capellana*.

L'any 2017 el Govern de Catalunya li va concedir la Creu de Sant Jordi. Ha rebut també el Premi Sikarra³¹, concedit per la Fundació Jordi Cases

³¹ La [Fundació Jordi Cases i Llebot](#) i l'Associació cultural Fòrum l'Espitllera de la Segarra convoquen anualment el Premi Sikarra amb la voluntat de reconèixer i homenatjar la persona, entitat o institució que hagi excel·lit a títol individual o col·lectiu, i contribuït de

i Llebot³² i l'Associació cultural Fòrum l'Espitllera de la Segarra i la Medalla al Mèrit Cultural de l'Ajuntament de Lleida.

És escriptora de poesia, novel·les, contes, assajos i articles. És membre i sòcia d'honor de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, del PEN Club i de la Societat Catalana de Ciència Ficció i Fantasia.

També va ser col·laboradora habitual en nombroses publicacions periòdiques, com ara el *Diari de Barcelona*, *El Temps*, *Segre* o *Diari de Lleida* en diverses èpoques. Després de rebre el Premi Vila de Martorell (1978) amb el llibre *Estelles* va començar a publicar poesies.

Les seves inquietuds en diversos àmbits del coneixement l'han portada a fer-se membre d'associacions ben diverses, com les ja esmentades Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, Pen Club i Ateneu Barcelonès, o altres com Dones en Església, l'Ateneu Popular de Ponent, la Societat Catalana d'Història de la Farmàcia, i la Societat Catalana de Ciència-ficció i Fantasia, així com a col·laborar amb el Departament de Lletres de l'Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida.

La seva poesia és anímica i sovint emmiralla la mateixa autora. Molts dels poemes de Rosa Fabregat són experiències intensament viscudes. A l'hora d'escriure mostra el que sent en un estat profund.

Després de publicar diversos llibres, Fabregat aplega la seva obra poètica entre 1953 i 1993 al volum d'obra reunida *Ancorada en la boira*. Aquest volum suposa l'inici d'una activitat poètica renovada que la du a publicar *Cartes descloses* (1998), *Rèquiem per una poeta* (1998), el seu particular homenatge a Maria Mercè Marçal, i *El ble de la llum* (2003). Entre altres, els han seguit diversos llibres com *Roses de sang* (2005) i *A la vora de l'aigua* (2008).

Com a narradora se'n poden destacar dues vessants. D'una banda, l'escriptura de novel·les que parlen del seu gust per la ciència-ficció, amb l'obra *Embrió humà ultracongelat número F-77* (1984) i *La dama del glaç* (1997), que inclou l'obra anterior i *Pel camí de l'arbre de la vida*. D'altra banda, escriu sobre temes polèmics on qüestiona la masculinitat excloent del sacerdocí, amb la seva novel·la *La capellana* (1988), per la seva actitud contrària als convencionalismes.

Altres novel·les seves són l'autobiogràfica *Laberints de seda* (1981), *El turó de les forques* (1983), on

manera exemplar a la divulgació, l'estudi, la projecció, la justícia i la cohesió social de la Segarra [consulta: 23/08/2021].

³² Jordi Cases i Llebot (1924-1950) va ser un estudiant de Medicina, es va distingir pel seu esforç per conservar la cultura i la identitat de Catalunya. Essent fill únic i per recordar-lo la seva família creà la Fundació que porta el seu nom.

es va acostar a la ciència-ficció feminista, i *Francina i la providència* (1995).

L'obra de Rosa Fabregat ha estat traduïda a llengües com l'alemany, el castellà, el rus o l'anglès. També ha estat inclosa a nombroses antologies, d'entre les més destacades podríem

esmentar *Poetes contemporanis de Ponent* (1999), *Paisatge emergent* (1999) i *Contemporànies* (1999).

Dona proposada per l'Associació Dona Balàfia de Lleida, Segrià, i pel Consell Comarcal de la Segarra.

Vols saber més coses de **Rosa Fabregat i Armengol**?

- ["Rosa Fabregat"](#) a Associació d'Escriptors en Llengua Catalana [consulta: 13/08/2021].
- ["Rosa Fabregat"](#) a *Ciència i poesia*, Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) [consulta: 13/08/2021].
- ["Rosa Fabregat i Armengol"](#) a enciclopèdia.cat [consulta: 13/08/2021].
- ["Rosa Fabregat i Armengol"](#) a Viquipèdia [consulta: 13/08/2021].

Rosa FARRAN FALCÓ

Va exercir com a mestra en diversos pobles de les Terres de Ponent per tornar posteriorment a Juneda, on es va dedicar a vetllar per l'educació. Va participar activament en la fundació de diverses entitats culturals.

Juneda, Garrigues, 1919-2005

Mestra, pedagoga i activista cultural

Rosa Farran Falcó va néixer el 19 de novembre de 1919 a cal Calderer de Juneda.

Mestra i pedagoga amb grans virtuts docents i humanes. Va realitzar una gran obra de cara als infants, essent un exemple de laboriositat i feina ben feta, amb mil detalls constructius que van enriquir els que la van tractar.

Va exercir com a mestra en diversos pobles de les Terres de Ponent, posteriorment va tornar al seu poble, on es va dedicar a vetllar per l'educació, sobretot en l'àmbit de la música, mostrant un gran interès tant pel cant coral, com per la instrumentació, el ballet o la dansa.

Cursà la carrera de Magisteri a l'Escola Normal de Lleida. L'any 1944 aprovà les oposicions al cos de mestres i va exercir la professió en diferents municipis com Tòrrrec, Vilanova de Segrià, Bellveí, Tàrrega, Torregrossa i Juneda. A Juneda exercí com a mestra durant 20 anys i es dedicà de forma especial a la docència de llengua i música, entre

altres, al Col·legi Públic Manuel Ortiz. Es va jubilar l'any 1984.

Foto: Rosa Farran Falcó dirigint un aplec de corals.

Molt vinculada al món cultural i social de Juneda, va participar també en l'organització de les següents entitats:

- Any 1967, fundació del grup L'Esclat, que tenia seccions de cant coral, teatre i dansa.
- Any 1967, fundació del grup coral El Cor Joiós.
- Promoció de la creació de l'Escola Municipal de Música de Juneda, que des de l'any 2000 porta el seu nom per acord de l'ajuntament.
- Any 1978, inici dels primers cursos de català per a adults després de la dictadura franquista.

- Fundació del Centre Cultural Verdaguer.
- Any 1972, fundació i manteniment de la cooperativa tèxtil Copimsa.
- Any 1976, Fundació de l'Associació Prominusvàlids de les Garrigues (APROMI).³³

Va publicar també poesia.

L'any 1989, la Junta Directiva de la Mútua Junedencà li atorgà el Premi

Pere Colom i Aixalà als valors humans i socials de la vila de Juneda.

Rosa Farran Falcó va morir el 18 de novembre de 2005 a Juneda a l'edat de 85 anys.

*Dona proposada per l'**Ajuntament de Juneda**, Garrigues.*

Vols saber més coses de **Rosa Farran Falcó**?

- Cornudella Olivart, Joan. "[Retrats de dones garriguenques](#)". Trobades d'estudiosos de les Garrigues, [en línia], 2012, p. 291-06 [Consulta: 07/09/2021].

³³ L'any 2011 APROMI va passar a denominar-se [Talma, servei i suport a les persones](#).

Maria Valldeflors FARRÉ

SOSTRES

Dona de trencar motlles, les alumnes la recorden moderna i oberta de ment. Fou la primera mestra de català a Tremp i una renovadora de les ciències socials. És un model en conciliar la seva carrera professional com a mestra amb la formació constant i l'ofici de mare.

Tremp, Pallars Jussà, 1931

Mestra

Maria Valldeflors Farré Sostres,³⁴ coneguda com Flors, va néixer el 29 de juny de 1931 a Tremp en el si d'una família benestant, el pare era metge. Acabada la guerra, es preparà a les monges per a l'examen d'ingrés i cursà el batxillerat al Col·legi Sant Josep.

Flors ha estat una dona de trencar motlles, les seves alumnes la recorden com una mestra moderna, oberta de ment, sempre disposada al diàleg. En aquell temps portava pantalons i fumava (no a la classe), en una escola de monges! Ha estat la primera en fer català a Tremp i ha format a bones lingüistes entre les seves alumnes. Sempre ha conciliat la seva carrera professional com a mestra amb la formació constant i l'ofici de mare.

Foto: Flors Farré Sostres.

El seu dinamisme i la necessitat de renovar la pedagogia la van portar a seguir l'especialització de Socials a Lleida, on ella baixava cada dissabte deixant els fills amb el marit. Allà descobrí una nova manera de

³⁴ Totes aquestes dades les ha proporcionat la mateixa Valldeflors Farré Sostres en una entrevista i també varies alumnes seves que s'han entrevistat.

plantejar les ciències socials i, sobretot, la història, que aniria desenvolupant durant la seva carrera professional conjuntament amb el català.

Després de l'examen d'estat decidí fer Magisteri. Acabant la carrera a Lleida conegué al que seria el seu marit, Rafael Ruiz, i es van casar el 1958. Amb cinc fills i quan les petites anaven al parvulari, es plantejà treballar i li proposaren entrar al Col·legi Maria Immaculada, conegut popularment com les monges, on va

romandre 25 anys com a mestra, fins a la jubilació. És una persona activa on la seva premissa és aprendre al llarg de la vida. Ha estat i continua sent una persona participativa a la ciutat i per la ciutat, va ser regidora de l'ajuntament l'any 1983 i col·labora en totes les manifestacions culturals del municipi.

*Dona proposada per l'**Associació de Dones Rosa d'Abril** de Tremp, Pallars Jussà.*

Mercè FIGUERES TRIBÓ

Després de la guerra, l'any 1940, la van posar interna al col·legi de les Germanes Carmelites de Balaguer, on s'inicia a la pintura a l'oli. El seu padrí de bateig li aconsellava que anés a Barcelona a estudiar Belles Arts, però els pares no la van deixar anar. Quan ja tenia més de 40 anys va començar a pintar novament. Ha pintat més de 200 quadres, que ha presentat en diverses exposicions.

La Sentiu de Sió, Noguera, 1928

Pagesa i pintora

Mercè Figueres Tribó va néixer l'1 de desembre de 1928 a la Sentiu de Sió, un poblet de la Noguera de 890 habitants. Filla d'Àngels Tribó i Cinto Figueres, pagesos de professió. Va ser la segona filla de tres germanes, Maria, Tresina i ella. La Guerra Civil la va passar refugiada a Gerb i a Algeri amb els pares i les germanes. Després de la guerra, l'any 1940, la van posar interna al col·legi de les Germanes Carmelites de Balaguer, capital de la comarca, a cinc quilòmetres del poble. Recorda que el pare l'anava a buscar amb el carro i la mula tres o quatre cops l'any per anar a casa per les festes més assenyalades, i que s'enyorava molt mirant des del pati en direcció al seu poble. Va estar interna dotze anys. Es va casar el 1954 amb Ramon, pagès i posteriorment taxista del mateix poble, amb qui ha format una família de tres fills, cinc nets i tres besnets. Actualment està vivint a la Residència de Sant Domènec de Balaguer per voluntat pròpia.

Fins aquí la biografia d'una dona rural de la Sentiu de Sió, on hi ha viscut tota la seva vida. El que la fa diferent de les seves conciutadanes és la seva passió per la pintura.

Foto: Mercè Figueres Tribó.

De la seva estada de més de deu anys a l'escola de les Carmelites en té molts records, amigues, festeig, l'educació religiosa que ha mantingut fins avui, l'aprenentatge de labors, però sobretot la seva iniciació en la pintura a l'oli. D'aquella època té quadres pintats a l'oli de paisatges i racons de Balaguer molt ben fets i un tapís de Jesús a l'hort de Getsemaní

de grans dimensions. Ella recorda els consells de la germana Dolors, que la guiava i l'aconsellava en la tècnica de la pintura i el dibuix: "per saber pintar, primer s'ha de saber dibuixar" i ella ho aconseguia perquè li sorgia de dins.

El seu padrí de bateig li aconsellava que anés a Barcelona a estudiar Belles Arts, però els pares no la van deixar anar i, a més a més, s'havia de casar. I així va ser, es va casar i va dedicar-se exclusivament a la família fins als anys 70. Quan ja tenia més de 40 anys i animada per una de les filles, va buscar la caixa de les pintures i va començar a pintar novament.

Ben aviat va adonar-se que no se li havia oblidat el que havia après feia més de 40 anys i fins i tot va animar-se a fer retrats i a provar altres tècniques com l'aquarel·la. Va apuntar-se a cursets de pintura on s'ho passava molt bé.

Eren tants els quadres que pintava que els fills l'animaven a muntar exposicions, primer al poble i després a Balaguer, en diverses ocasions. També va muntar una galeria al garatge de casa i així tot el poble podia veure les seves obres, que han estat molt valorades i que molts veïns tenen a casa, ja sigui per encàrrecs, tant de retrats com de paisatges, com per donacions que ella feia en festes del poble i col·laboracions en tot el que se li ha demanat, ja que ha estat molt activa i participativa en les

diferents etapes de la seva vida, per exemple organitzant tómbols i rifes amb finalitats altruistes, i col·laborant molts anys amb Mans Unides.

Va passar de ser una dona rural com les de la seva generació a ser la pintora del poble, la Mercè, que pinta i que ho fa molt bé. Els nens de l'escola l'entrevistaven i per a alguns ha estat una referent en la vocació i la dedicació.

Van ser molts els quadres que va fer i molts els que va vendre per tot Catalunya, i fins i tot a l'estranger. La seva filla petita, que segueix la seva vocació i també pinta, li ha enquadrat un llibre amb les fotos de tots, o quasi tots, els quadres que ha pintat i que són més de dos-cents.

Avui dia, malauradament, ja no pot pintar degut a una malaltia degenerativa de la vista, però ella està molt orgullosa de tots els quadres que ha pintat i el seu lema de vida i que ha intentat inculcar a tota la família, sobre tot als nets, és el següent: "Qui no es cansa, el bé alcança", Mossèn Cinto Verdaguer.³⁵

Enguany i amb 92 anys realitzarà l'exposició de paisatges "Pintem vincles" conjuntament amb un noi molt jove de Senegal que comparteix amb ella la passió per la pintura.

Dona proposada per l'Associació de Dones de la Guardiola de La Sentiu de Sió, Noguera.

³⁵ Jacint Verdaguer i Santaló (Folgueroles, Osona, 1845-Vallvidrera, Barcelona, Barcelonès, 1902) fou un prevere i destacat poeta en llengua catalana.

Maria FLIX RUÉ

Modista de professió. L'any 1995 es convertí en la primera dona regidora de l'Ajuntament del Soleràs. Cofundadora de l'Orfeó Veus del Camp l'any 1954 i de l'Associació de Dones del Soleràs, ELAIA (olivera) l'any 1992.

El Soleràs, Garrigues, 1938-2020

Modista, mestressa de casa i pagesa

Maria Flix Rué va néixer l'any 1938 a cal Ros del Bep, al Soleràs, en una família humil on eren tres germans i ella n'era la més petita. Va estudiar a l'escola del poble uns pocs anys.

Quan només en tenia 16, l'any 1954, ja va formar part del grup de noies joves fundadores de l'Orfeó Veus del Camp, on va cantar com a soprano fins al 2019. Després va anar a Terrassa, on es va treure el títol de tall i confecció l'any 1955.

Amb 20 anys es va casar amb Josep Preixens Flix, amb qui va tenir tres fills.

Al llarg de la seva vida es va dedicar a fer de modista per a les dones del poble durant molts anys i al mateix temps formava noies joves perquè aprenguessin a cosir. També compaginava les tasques de la casa amb el camp i anava a ajudar, com a dona rural que era, sobretot collint olives els hiverns amb el marit i el padrí de casa o cuidant els animals

que tenien (conills, porcs, cabres, pollastres...). Però la seva tasca no s'acabava aquí, sinó que era la de tota dona rural: cuidar els fills, després els nets, fer les feines de la casa, les mones, les orelletes,³⁶ cuinar, cuidar les flors i l'hort...

Foto: Maria Flix Rué.

L'any 1992 va buscar diferents dones pel poble perquè l'ajudessin a organitzar una junta per constituir l'Associació de Dones del Soleràs que es diria ELAIA (olivera) i encara avui

³⁶ Les orelletes són un dolç de pasta plana i rodona, fregit i ensucrat.

està activa. En aquest període inicial va tenir la sort de comptar amb l'ajut de l'Institut Català de les Dones. Va ser fundadora de l'associació i allargà la seva presidència fins al 1996. Al llarg d'aquests anys va promocionar infinitat d'activitats per a les dones del poble: cursos de cuina, de natació, tallers, sortides, visites culturals, etc. Després l'associació ja va anar caminant sola.

Foto: Maria Flix Rué.

També va ser presidenta de l'Orfeó Veus del Camp per dos mandats consecutius, durant els quals va

aconseguir l'adquisició del piano per als assajos, les cadires i els vestits.

L'any 1995 es va presentar com a independent a la llista del Partit Socialista per a les eleccions municipals. Del 1995 al 1999 va formar part de l'Ajuntament del Soleràs, essent la primera dona regidora d'aquest ajuntament, durant el mandat de l'alcalde Josep Vendrell Pelegrí.

Va exercir simultàniament la presidència de l'ELAIA, la presidència de l'Orfeó i el càrrec de regidora de l'ajuntament.

Maria va ser una dona activa i molt positiva a qui no li feien por ni els canvis ni els reptes. Una dona d'una gran empenta, avançada al seu temps, que va saber conservar la il·lusió, l'alegria i les ganes de fer coses pel poble tota la seva vida. L'Associació de Dones ELAIA que va fundar va dotar el Soleràs d'activitats de tota mena, dirigides sobretot a les dones, però que en podia gaudir tothom, fent que fos un poble amb més activitat cultural i més participatiu.

*Dona proposada per l'**Ajuntament del Soleràs**, Garrigues.*

Mercè FONT COLLELL

Mestra de primària, fruit de la seva època, ho compaginà amb les tasques de la llar i ajudant a l'empresa familiar. Fou mestra en els temps que aquestes havien d'ensenyar i alhora fer de cuineres i alimentar la canalla de l'escola.

Tavertet, Osona, 1928

Mestra

Mercè Font Collell va néixer a Tavertet l'any 1928. Filla de ramaders, dona de ramader, professora, mare de família i veïna de l'Horta de Lleida. Es va casar a Manresa i va venir fins a la Partida de Caparrella. Es va dedicar a l'educació primària fins als 63 anys.

La seva vida dedicada a l'educació no va ser fàcil, ja que antigament les mestres de les escoles havien de compaginar el treball de l'ensenyança amb la criança dels nens i les nenes, és a dir, també havien de fer de cuineres i alimentar la canalla de l'escola.

Mercè comenta que els seus inicis van ser durs perquè es va haver de desplaçar fora de casa per començar la seva vida professional i sort en tingué de les donacions de la gent del poble on treballava per poder posar-se alguna cosa a la boca. També explica que l'última escola on va treballar a les terres de Lleida també va ser una etapa dura, ja que va notar el pas dels anys i el comportament que els més xics anaven adoptant.

Ha viscut la transformació de l'educació en primera persona. Des d'una educació basada en la religió a una educació més transgressora com és l'actual.

Ha compaginat la seva professió amb la vida familiar, és mare de dos fills i s'ha ocupat de les feines de casa compartint, a la vegada, les feines del camp i la granja amb el seu espòs.

Foto: Mercè Font Collell.

Dona proposada per l'Associació Veïnal de la Partida de Caparrella de Lleida, Segrià.

Pepita GALOFRÉ INFANTE

El febrer de 1975 va entrar a formar part de la Junta Directiva de l'Associació Amics de la Seu Vella de Lleida com a secretària de l'entitat, essent la primera dona a participar en aquest òrgan directiu.

Lleida, Segrià, 1929-2015

Mestra i activista cultural

Pepita Galofré Infante va néixer el 12 de març de 1929 a Lleida.

En la seva joventut va estudiar Magisteri i Belles Arts, després va entrar com a mestra al Col·legi Mater Salvatori de Lleida durant 4 cursos, activitat que va haver d'abandonar en casar-se, ja que en aquella època no s'acceptaven professores casades en els col·legis femenins.

Va passar a col·laborar en el negoci familiar, una llibreria situada al carrer Major de Lleida i regentada per la seva mare, alhora que impartia classes privades de dibuix i pintura.

Ja casada i amb tres fills, va cursar les carreres d'Història de l'Art i Filosofia i Lletres a l'Estudi General de Lleida, aquesta darrera inacabada.

El febrer de 1975 va entrar a formar part de la Junta Directiva de l'Associació Amics de la Seu Vella de Lleida com a secretària de l'entitat, essent la primera dona a participar en aquest òrgan directiu, càrrec en el que va romandre durant 25 anys, passant després a ser vicesecretària

per ensenyar a qui la va succeir en el càrrec.

A la mort del seu marit, va entrar a treballar d'administrativa-comercial en una fàbrica de pinsos, on romangué durant deu anys.

Foto: Pepita Galofré Infante.

Al llarg de tota la seva vida va participar activament en àmbits artístics, culturals i polítics, com el Cercle de Belles Arts, Arts de Ponent o l'Associació de Dones per la Democràcia. Va formar part de la candidatura en les eleccions de

diputats per Lleida per al Congrés Constituent de juny de 1977. Alhora continuava amb la seva afició a la pintura, que en els darrers anys va ampliar amb l'escultura i el treball en fusta.

Sense ser feminista, sempre va defensar i inculcar la participació de la dona en tots els àmbits de la vida,

no amb discursos, sinó amb fets, amb l'educació i l'exemple, lluitant per aconseguir tot allò que es proposava.

Pepita Galofré Infante va morir l'any 2015 a Lleida.

*Dona proposada per l'**Associació Amics de la Seu Vella** de Lleida, Segrià.*

Hortènsia GARDENYES PUIG

Compromesa amb la família i el territori, és considerada per les veïnes i veïns de la Partida Montserrat de Lleida una persona sàvia i generosa a l'hora de compartir.

Camarasa, Noguera, 1925

Pagesa

Hortènsia Gardenyes Puig va néixer el 4 d'agost de 1925 a Camarasa. Filla de Rosario Puig Torres i Josep Gardenyes Rufach, que van tenir tres fills, dues noies i un noi.

La seva mare, dona de caràcter i molt intel·ligent, va lluitar perquè les filles poguessin anar a l'escola.

Al cap de set anys van anar a viure a Lleida, a les Torres de Sanuy, on van assistir a diferents escoles: monges del pare Coll, dominiques i Escoles Torres de Sanuy.

Es va casar a l'edat de 23 anys amb Ramon Pàmies i van tenir dues filles, Charo i Pili.

És una dona de família pagesa, treballadora dins i fora de casa, gestora d'una llar i professional de la pagesia. En el seu dia a dia va haver de compaginar les tasques casolanes, les feines al camp, la vida familiar, l'oci, els costums i la moralitat de l'època que la van condicionar.

Va viure moments dolorosos a causa de la Guerra Civil i els anys de la postguerra van ser molt durs.

Sempre compromesa amb la família i el territori, és considerada una persona sàvia i generosa a l'hora de compartir.

Foto: Hortènsia Gardenyes Puig.

Les dones pageses són un dels pilars fonamentals de Catalunya. Un pilar de la societat sovint oblidat i relegat a les parts més invisibles de les masies i de les terres que cultiven.

Una de tantes dones sense paper en la història d'aquest país que no han destacat però mereixen tot un reconeixement.

Dona proposada per l'Associació de Veïns Partida Montserrat de Lleida, Segrià.

Concepció G. MALUQUER

Pel fet d'escriure en català gran part de la seva producció literària acabava sense publicar-se. Conscient d'aquesta situació, l'any 1956 començà a presentar-se a premis literaris.

Salàs de Pallars, Pallars Jussà, 1914
Barcelona, Barcelonès, 2004

Mestra i escriptora

Concepció González Maluquer,³⁷ que sempre va signar com a Concepció G. Maluquer, va néixer el 7 d'agost de 1914 a la Casa Montsò de Salàs de Pallars.

Va estudiar Magisteri a Lleida i més tard va cursar estudis de Pedagogia a l'Escola Normal de Mestres de la Generalitat a Barcelona, on va acabar residint.

Va ser una dona valenta que va escriure la seva obra en català en plena postguerra, havent de superar dificultats de caràcter econòmic i personal. Compaginava l'escriptura amb tenir cura de tres fills i de la llar familiar. Ella mateixa explicava que escrivia en hores lliures asseguda al balcó mentre els seus fills jugaven al seu voltant.

Pel fet d'escriure en català gran part de la seva producció literària acabava sense publicar-se. Conscient d'aquesta situació, l'any

1956 va començar a presentar-se a premis literaris.

L'any 1967, però, Concepció G. Maluquer va interrompre la seva activitat literària pública degut a la mort de la seva filla. Aquest fet tràgic li va capgirar l'escala de valors, segons deia ella mateixa, però no va impedir que seguís escrivint en privat.

Foto: Concepció G. Maluquer.

Entre les seves creacions literàries destaquen poemaris com *La ciutat i les hores*, *La creu dels vents*, premi

³⁷ Biografia basada en fonts d'informació pròpies i familiars.

Ciutat de Barcelona l'any 1957,
Pallareses, Lascarís, princesa grega,
comtessa del Pallars i novel·les com
Què s'ha fet d'en Pere Cots, Gent del
Sud, Gent del Nord, Aigua Tèrbola i
altres.

Va morir a Barcelona l'any 2004.

Dona proposada per l'Associació de
Dones Rosa d'Abril de Tremp, Pallars
Jussà.

Vols saber més coses de **Concepció G. Maluquer**?

- "[Concepció G. Maluquer](#)" a *Associació d'Escriptors en Llengua Catalana* [consulta: 24/08/2021].
- "[Concepció G. Maluquer](#)" a *Centre Català del Pen Club* [consulta: 24/08/2021].
- "[Concepció González Maluquer](#)" a *Diccionari Biogràfic de Dones. Xarxa Vives d'Universitats* [consulta: 23/08/2021].
- "[Concepció G. Maluquer, els dons eterns i fàcils de la terra i el vent](#)" a *Tèrbol atzur. Dones a la literatura catalana i universal* [consulta: 24/08/2021].
- "[Concepció G. Maluquer](#)" a *Universitat Oberta de Catalunya. Lletra: La literatura catalana a internet* [consulta: 24/08/2021].
- Mesalles Olivan, R. (2009). "Concepció G. Maluquer" a *Emili Bayo. Lleida és femení. Dones per a la història*. AlfaZeta. Lleida, 2009, p. 145-155.

Antònia GRAU PLANES

En la seva biografia es reconeix la importància de la pròpia genealogia familiar femenina, de les referents femenines i de la sororitat en uns temps difícils per a les dones.

Lleida, Segrià, 1937

Pagesa

Antònia Grau Planes, coneguda com Antonieta, va néixer l'any 1937 a Lleida. Filla de Maria i d'Antonio. La casa pairal paterna era al Mas del Felip, carretera d'Alpicat. La casa pairal materna era a Sot de Fontanet, així que Antonieta i les seves germanes, Maria, Carme i Paquita, eren descendents de l'Horta.

Foto: Antònia Grau Planes.

El seus pares es van casar l'any 1932 a l'església de Sant Martí de Lleida i es

traslladaren a viure a la partida d'Alpicat.

Antonieta va agafar el sobrenom de Malloleta per una vinya, de nom els Mallolets, que havia plantat el seu besavi patern.

De la partida d'Alpicat la família es va traslladar a la partida de la Mariola, on compraren una finca.

Antonieta tenia dues padrines meravelloses i entre elles eren, a part de veïnes, molt amigues. Es deien Filomena i Concepció.

Foto: Filomena i Concepció, padrines d'Antònia Grau Planes.

Les dues padrines van ser unes persones excepcionals; la padrina Filomena era una dona dolça, delicada, amorosa, generosa i atenta; Concepció era pacient, creativa, detallista, forta i imaginativa.

Va assistir a l'Escola Doña Carmen dels 5 als 14 anys.

Al deixar l'escola amb 14 anys va canviar els llibres pel conreu. També acompanyava la seva mare al mercat de Magdalena per vendre tot el recapte que recollien. Per les tardes feia classes per aprendre a cosir i brodar. La fascinava passar el temps entre peces de roba i agulles.

Foto: Antònia Grau Planes actualment.

La seva mare, Maria, era molt sàvia i sempre li deia que havien de ser dones de profit i saber fer de tot.

Els diumenges aprofitava, amb la seva amiga Maria de la torre Anguilet, per passejar pel carrer Major, anar al cinema o a ballar al Sícoris.³⁸

Arribar fins a Lleida era tota una aventura; viure en una torre suposava que havien de caminar pels camins

de terra, pols i fang de l'Horta fins arribar a la ciutat.

L'any 1953 va conèixer Antonio Clavel, amb qui festejà set anys i es va casar l'any 1960 a l'església de Sant Llorenç.

El viatge de nuvis va ser a Barcelona i a Mallorca. Al tornar van fer niu a la Partida de Balàfia, a la finca dels pares d'Antonio (Ramon i Carme).

Després d'uns anys van acceptar la proposta del pare d'Antonieta de ser pagesos i portar el conreu de la finca de la partida Mariola a mitges.

L'any 1963 van tenir la seva primera filla, Carme, i l'any 1969, el seu segon fill, Antonio.

La parella tenia molt clar que volien criar els seus fills lliures i, sobretot, que aprenguessin a ser persones educades i amb criteri per poder escollir el seu propi futur.

Foto: Antònia Grau Planes amb el seu marit, Antonio Clavel, i els seus nets.

Antonieta i Antonio cuidaven de la terra i dels fills a parts iguals, ja que la

³⁸ El [Sícoris Club](#), emblemàtica institució de Lleida, fou constituït l'abril de 1947 amb l'objectiu de promoure "la pràctica i foment de l'esport amateur, la cultura, el lleure i l'esbarjo".

família Clavel-Grau que van crear va ser una família d'igualtat; l'any 1968 ella es va treure el carnet de conduir. A més, acostumava anar amunt i avall amb la seva Vespa portant els fills a l'escola i anant a comprar el que necessitaven a casa.

*Dona proposada per l'**Associació Camí de Mariola** de Lleida, Segrià.*

Agnès GREGORI PRUNERA

Va ser la millor atleta del Club Femení i d'Esports de Lleida. L'any 1933 va rebre de mans del president Macià la copa que recompensava la participació de les lleidatanes al Campionat d'atletisme de Catalunya femení.

Lleida, Segrià, 1910-2007

Atleta i emprenedora

Agnès Gregori Prunera va néixer el 10 de juliol de 1910 a Lleida. Procedia d'una família lleidatana on la transformació cultural dels anys 20 amb la Mancomunitat i, sobretot, la de l'adveniment de la Segona República va marcar la vida i els esdeveniments. En aquesta època les dones es van incorporar a tots els àmbits socials, també l'esportiu. Tot quedaria dissortadament estroncat amb la guerra i el llarg període de la dictadura.

Foto: Agnès és la que porta el dorsal núm. 1.

Va ser la millor atleta del Club Femení i d'Esports de Lleida. Va rebre de mans del president Macià³⁹ la copa que recompensava les lleidatanes

per la seva participació en el Campionat d'atletisme de Catalunya femení, corria el 1933. Abans, l'any 1932, havia participat als Festivals i l'any 1931, als Campionats de Catalunya, on va aconseguir ser la primera als 60 m en la 1a eliminatòria i quarta a la final; segona als 4x50 m; tercera als 80 m i quinta al salt de llargada. L'any 1935 va participar juntament amb Emilia Trepà i Riba als Campionats d'Espanya d'atletisme a Barcelona.

Foto: Agnès és la del mig de les noies assegudes.

Agnès Gregori Prunera va ser una dona d'un dinamisme excepcional: atleta, mare, esposa, modista (veritable empresària de l'elegància), cuinera i treballadora incansable.

³⁹ Francesc Macià i Llussà (Vilanova i la Geltrú, el Garraf, 1859-Barcelona, Barcelonès, 1933) va ser un militar, polític independentista català i president de la Generalitat de Catalunya. Proclamà la República Catalana com a estat integrant de la Federació Ibèrica.

Al llindar dels anys 30, en un dia qualsevol de les esportistes del Club Femení i d'Esports de Lleida — impulsat per un grup de dones vinculades a la reivindicació del paper de la dona moderna i del feminisme catalanista—, que fomentava la popularització de l'esport femení, Agnès —d'1,50 m, jove, menuda, energètica i vigorosa—, es llevava a les 5 del matí i anava a entrenar, a córrer amb la seva germana Josepa (Pepita) i altres noies, pujaven pel carrer la Palma fins al Camp d'Esports i tornaven cap a casa. Tot seguit, una dutxa amb aigua freda i a treballar de modista. Va començar a cosir al mateix temps que a fer esport, les seves dues grans passions.

Foto: Agnès Gregori Prunera competint.

Als anys de la postguerra van quedar enrere els camps de terra, les pistes d'atletisme, les sabatilles, els festivals

atlètics, els terrenys de joc. L'atleta era una dona casada, mare de família i professional de la costura: "Vull estar a l'última en complements i moda". Va cosir fins als 70 anys i es va confeccionar el vestit que portava a l'homenatge que es va fer als atletes lleidatans l'any 1992, any olímpic, on rebé la insígnia d'or de la Federació Catalana d'Atletisme.

Agnès Gregori Prunera va morir el dia 7 de novembre de 2007 a Lleida als 97 anys d'edat, després d'una vida curulla de treball, d'empenta, d'esforç i de sacrifici. Va ser una pionera de l'esport lleidatà.

Foto: Agnès Gregori Prunera competint.

L'any 2010 l'Ajuntament de Lleida va batejar el pavelló de la ciutat esportiva de Balàfia amb el nom d'Agnès Gregori Prunera. Amb aquest bateig, la ciutat de Lleida es convertia en pionera a Catalunya, i a Espanya, en posar el nom d'una esportista a un pavelló.

Dona proposada per l'Associació Dona Balàfia de Lleida, Segrià.

Vols saber més coses d'Agnès Gregori Prunera?

- Bayo, Emili. *Lleida és femení. Dones per a la història*. AlfaZeta. Lleida, 2009.

Alba GÜELL ROCA

Cofundadora de l'Escola Antich a Badalona, escola catalana de mètodes pedagògics moderns, mestra, activista cultural i defensora de l'ensenyament en català.

Tàrrrega, Urgell, 1900
San José, Costa Rica, 1997

Mestra i activista cultural

Alba Güell i Roca va néixer a Tàrrrega el 19 de novembre de 1900. Va ser la filla gran de Maria Roca Lamarca i Josep Güell Guillaumet,⁴⁰ llibreter, músic, escultor, pintor i activista targarí.

L'any 1920 finalitzà els estudis de Magisteri a l'Escola Normal de Mestres de Lleida i es traslladà a Barcelona. Ingressà a la Universitat Industrial de Can Batlló, on la Mancomunitat de Catalunya havia iniciat cursos per a la millora i el perfeccionament dels mestres, dirigits pel pedagog Alexandre Galí i Coll.⁴¹

En aquest entorn acadèmic va conèixer Marcel·lí Antich i Camprubí⁴², amb qui es casaria i

tindria tres filles i tres fills, Montserrat, Jordi, Josep, Andreu, Maria Dolors i Núria.

Foto: Alba Güell Roca, Tàrrrega, 1920.⁴³

Entre les seves amistats s'hi trobaven Pompeu Fabra i Poch⁴⁴ i Andreu Nin

⁴⁰ Josep Güell i Guillaumet (Tàrrrega, Urgell, 1872-1930) va ser un activista targarí i catalanista. Va ser un personatge molt polifacètic que es dedicà a la pintura, la música i la pedagogia.

⁴¹ Alexandre Galí i Coll (Camprodon, Ripollès, 1886-Barcelona, Barcelonès, 1969) fou un pedagog, lingüista i historiador català.

⁴² Marcel·lí Antich i Camprubí (Cal Bassacs, Gironella, Berguedà, 1895-San José, Costa Rica, 1968) va ser un pedagog i editor català.

⁴³ La fotografia pertany a l'arxiu de la família Antich-Güell.

⁴⁴ Pompeu Fabra i Poch (Barcelona, Barcelonès, 1868-Prada, França, 1948) va ser un filòleg català conegut per la seva tasca de capdavanter establint la normativa moderna de la llengua catalana.

Pérez⁴⁵, a qui homenatjaren posant el seu nom a un dels seus fills.

El 1926 Güell i Antich van fundar l'Escola Antich a Badalona, escola catalana de mètodes pedagògics moderns, amb l'ajut de Pompeu Fabra, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i l'Ateneu Polytechnicum.

El 1928 el govern de la dictadura va clausurar l'Escola Antich i apartà Antich de les seves funcions. Güell hi continuà treballant fins al 1930, any que l'escola tancà definitivament.

El 1936 Güell i la seva descendència es van traslladar a Berga, on els agafà l'aixecament militar del 18 de juliol. L'agost de 1938 van detenir Antich a la presó Model. Més tard l'exiliaren a França, al camp de concentració per a refugiats de Bram.⁴⁶ Alba va quedar sola amb els seus fills. A començaments de 1939 la casa de Berga on vivien fou confiscada pel Servei d'Informació Militar. S'instal·laren primer a la Roca del Vallès i després a Barcelona. El 24 de juny de 1939 Güell rebé una carta de la Creu Roja que li comunicava que Marcel·lí es trobava al camp de refugiats de Bram, a França. El 9 de

juliol Alba i la seva canalla iniciaren el viatge cap a França i creuaren la frontera a peu. Al maig de 1940 van acabar al camp de refugiats de Bram. Només entrar-hi, es van assabentar que Antich ja havia estat alliberat i estava treballant a Tolosa. Aquest aconseguí la seva alliberació i tota la família es traslladà a Tolosa.

El 1949 la família Antich i Güell deixà França per emigrar a Costa Rica. Amb ells viatjà tota la seva descendència menys Montserrat. Un cop instal·lats a San José, Costa Rica, Alba aconseguí donar classes i va seguir donant suport i ajudant Marcel·lí en les seves iniciatives culturals.

Alba Güell Roca no tornà a Tàrrrega fins l'any 1982, convidada per l'ajuntament del municipi per assistir a un acte d'homenatge al seu pare.

Alba Güell Roca va morir el 27 de febrer de 1997 a San José de Costa Rica.

*Dona proposada per les **associacions targarines de dones** i l'**Ajuntament de Tàrrrega, Urgell**.*

⁴⁵ Andreu Nin i Pérez (el Vendrell, Baix Penedès, 1892-Madrid, 1937) fou un destacat polític marxista revolucionari, molt crític amb l'estalinisme i traductor català.

⁴⁶ Bram és un municipi francès situat al departament de l'Aude, a la regió d'Occitània. L'any 1939 s'hi instal·là un camp de concentració per als refugiats republicans de la Guerra Civil espanyola, organitzat en nou grans grups de barraques, on foren internats de 30.000 a 40.000 homes, civils i militars.

Vols saber més coses d'**Alba Güell Roca**?

- Creus Verni, Jordi. "[Biografies de dones targarines del segle xx](#)". *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, núm. 32, [en línia], 2018, p. 89-93 [consulta: 30/07/2021].
- Oriola Garriga, Anne-Sophie; Pijuan Barrot, Sergi (il·lustracions). *Alba Güell Roca. Mestra i activista cultural*. Sèrie de llibres infantils On són les dones targarines? Ajuntament de Tàrraga, 2017.
 - "[La biografia de la targarina Alba Güell Roca es dona a conèixer en forma de conte](#)" a *Tàrraga.tv*, 21/06/2017 [consulta: 31/08/2021].
- Documental: *On són les dones targarines?* Ajuntament de Tàrraga, 2017.
- Turisme Tàrraga: [On són les dones? Alba Güell Roca](#) [consulta: 30/07/2021].

Maria Antònia IBARRA I COUS

Gràcies a ella, la prestigiosa impremta de la Universitat de Cervera assolí, durant el segle XVIII, la seua màxima esplendor. Examinant la planificació, l'organització i altres manifestacions del seu treball en el taller tipogràfic, ens acostem a la història d'una dona impressora, valorada en la seva època.

Cervera, Segarra, 1739-1805

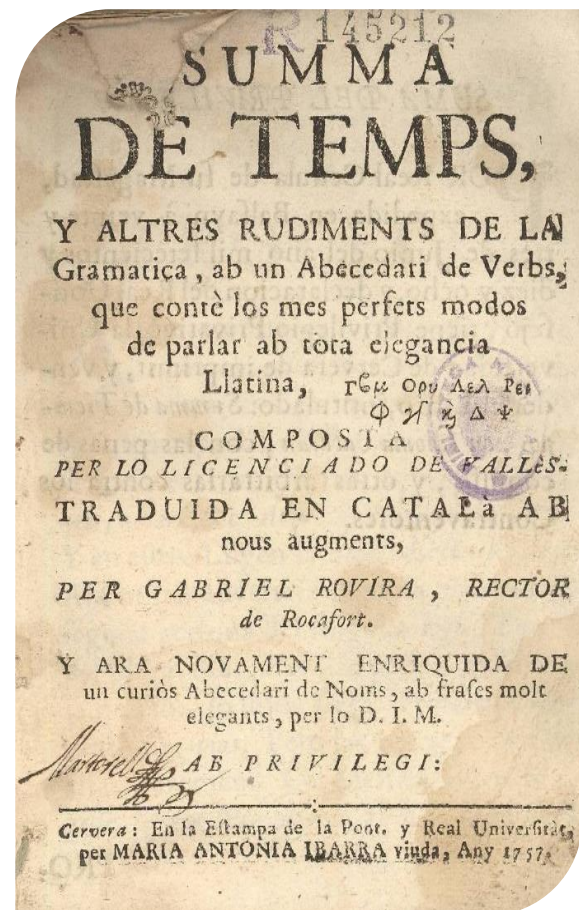
Impressora

Maria Antònia Ibarra i Cous va néixer l'any 1739 a Cervera. Filla de Maria Antònia Cous Benedicto i Manuel Ibarra Marín. El seu pare va dirigir el taller tipogràfic familiar des de l'any 1735 fins al 1759, any en què agafa el relleu la mare, fins al 1776.

Com va passar amb els tallers tipogràfics familiars dels Piferrer o dels Jolis-Pla a Barcelona, la prestigiosa impremta de la Universitat de Cervera assolí, durant el segle XVIII, la seua màxima esplendor en mans d'una dona, Antònia Ibarra.

Antònia Ibarra agafà la direcció del taller en morir la seva mare. Abans de la mort dels seus pares ja havia participat en els treballs tipogràfics del taller familiar, i els continuà fins a la seva mort. Es podria pensar que el treball que pogués definir les dones en el taller Ibarra, la mare i la filla, es confon amb el treball del marit o amb la intel·lectualitat de la universitat. Això no obstant, examinant la planificació, l'organització i altres manifestacions del treball d'una impressora —com

Antònia Ibarra— en el taller tipogràfic, ens acostem a la història d'una impressora molt valorada en la seva època.

Imatge: [Document imprès per Maria Antònia Ibarra i Cous.](#)

Antònia Ibarra no fou un "afegit" en la història de la impremta familiar. No fou només la persona que va mantenir la impremta sense defallir

durant dècades, sinó que fou la impressora sense la qual la impremta s'hagués afeblit i després s'hauria ensorrat.

Maria Antònia Ibarra i Cous va morir l'any 1805 a Cervera.

*Dona proposada pel **Consell Comarcal de la Segarra**.*

Vols saber més coses de **Maria Antònia Ibarra i Cous**?

- ["Maria Antònia Ibarra i Cous"](#) a Viquipèdia [consulta: 26/08/2021].
- ["Mujeres impresoras"](#) a Biblioteca Nacional de España [consulta: 26/08/2021].

Anna Maria JANER I ANGLARILL

Fundadora de la Congregació de Germanes de la Sagrada Família d'Urgell. Estava convençuda de la necessitat de crear escoles cristianes per a la promoció de la dona i de la família.

Cervera, Segarra, 1800
Tarn, Pallars Jussà, 1885

Religiosa

Anna Maria Janer i Anglarill va néixer l'any 1800 a Cervera. Filla de Magina Anglarill i Olivé, de fortes arrels religioses i d'una fe ferma, i de Josep Janer i Pallés, mestre fuster.

Va ser la fundadora de la Congregació de Germanes de la Sagrada Família d'Urgell.

Anna Maria estava convençuda de la necessitat de crear escoles cristianes per promocionar la dona i la família. El 1857 el bisbe Caixal⁴⁷ li demanà que es fes càrrec de l'hospital de la Seu d'Urgell i ella fundà un institut amb aquesta finalitat: la Congregació de les Germanes de la Sagrada Família d'Urgell. Aviat es difondria per la zona, arribant a Canillo i altres llocs d'Andorra. Amb un sentit realista, la mare Janer formava les novícies no només en l'espiritualitat, sinó també en ciències i arts, clau d'un bon

ensenyament. La revolució de setembre de 1868 aturà l'expansió de la congregació i foren expulsades de l'hospital.

El novembre de 1874 tornaren a la Seu per atendre l'hospital de la ciutat. El 1880 fou elegida superiora general. El 1883 va quedar lliure de tot càrrec i s'instal·là a la casa de Tarn, Pallars Jussà, on va continuar el tracte amb novícies i alumnes. Hi morí l'11 de gener de 1885.

Foto: Anna Maria Janer i Anglarill.

*Dona proposada pel **Consell Comarcal de la Segarra**.*

⁴⁷ Josep Caixal i Estradé (El Vilosell, Garrigues, 1803-Roma, Itàlia, 1879) fou bisbe d'Urgell i copríncep d'Andorra des del 1853 fins al 1879.

Vols saber més coses d'**Anna Maria Janer i Anglarill**?

- ["Anna Maria Janer i Anglarill"](#) a Viquipèdia [consulta: 09/08/2021].

Teresa JORNET I IBARS

Fundadora de la congregació religiosa de les Germanetes dels Ancians Desemparats l'any 1872. En el moment de la seva defunció, hi havia 103 cases-asils de la congregació actives a Espanya i Amèrica.

Aitona, Segrià, 1843

Llíria, València, 1897

Religiosa

Teresa Jornet i Ibars va néixer l'any 1843 a Aitona en el si d'una família de pagesos molt devota.

Va ser la fundadora de la congregació religiosa de les Germanetes dels Ancians Desemparats.

Va cursar estudis de Magisteri i va exercir com a mestra a Argençola. L'any 1868 ingressà al monestir de les clarisses de Briviesca (Burgos), del qual va haver de sortir el 1870 per motius de salut. Va estar molt influïda per un oncle seu, el beat Francesc Palau i Quer,⁴⁸ fundador dels Carmelites Descalços Terciariis. Teresa va treballar a les escoles del pare Palau, sense vincular-se a cap mena de vida religiosa, fins a l'any 1872, quan va conèixer el sacerdot Pedro Llacera a Barbastro.

Foto: Monument a Teresa Jornet Ibars al costat d'un asil de les Germanetes dels Ancians Desemparats a València.

Aquest li va explicar els plans per fundar una comunitat que treballés per a la gent gran desvalguda que estava preparant el sacerdot

⁴⁸ Francesc Palau i Quer (Aitona, Segrià, 1811-Tarragona, Tarragonès, 1872) va ser un sacerdot, frare carmelita descalç, fundador de les congregacions dels Carmelites Descalços Terciariis, que van donar origen a les Germanes Carmelites Missioneres i Carmelites Missioneres Teresianes.

Saturnino López Novoa,⁴⁹ canonge de la Catedral d'Oscà. Teresa s'ofereí per col·laborar-hi i, amb Saturnino López, fundà la Congregació de les Germanetes dels Ancians Desemparats el 3 d'octubre de 1872. Pocs dies després, fou nomenada superiora de la congregació. La comunitat es traslladà de Barbastre a València, on Teresa va ser confirmada com a directora general l'any 1875. Va pronunciar el vots

perpetus el 8 de desembre de 1877. El 1887 va ser elegida superiora general de l'institut.

Teresa Jornet i Ibars va morir l'any 1897 a Llíria, València. En el moment de la seva defunció hi havia 103 cases-asils de la congregació actives a Espanya i Amèrica, amb 1.260 germanes.

Va deixar un extens epistolari, de gran interès històric i espiritual.

Vols saber més coses de **Teresa Jornet i Ibars**?

- ["Teresa Jornet i Ibars"](#) a Viquipèdia [consulta: 22/07/2021].

⁴⁹ Saturnino López Novoa (Sigüenza, Castella la Manxa, 1830-Oscà, Aragó, 1905) va ser un sacerdot catòlic, historiador i escriptor espanyol, cofundador de les Germanetes dels Ancians Desemparats conjuntament amb Teresa Jornet.

Maria Lois LÓPEZ

Doctora en Filosofia i Lletres. Capdavantera en la lluita pels drets de les dones i la cultura. Estudià al Liceu Escolar de Lleida i a la Universitat de Barcelona. Fou primera secretària (1915-1919) i professora (1919-1924) a l'Escola de Bibliotecàries de la Mancomunitat de Catalunya.

Les Borges Blanques, Garrigues, 1896
Sant Boi de Llobregat, Baix Llobregat,
1933

Doctora en Filosofia i Lletres, bibliotecària i professora

Maria Lois López va néixer el 5 de setembre de 1896 a les Borges Blanques. Era filla d'Agustina López i de José Lois Lavandeira, procurador i secretari de l'Ajuntament de les Borges Blanques. Maria també tingué un germà, Àngel, qui posteriorment seria jutge de Tremp.

Estudià el batxillerat al Liceu Escolar de Lleida fins el 1913, després ingressà a la Universitat de Barcelona, on estudià i es llicencià en Filosofia i Lletres (1913-1915) amb nota d'excel·lent i fou la primera dona que hi va estudiar en obtenir el Premi Extraordinari de Llicenciatura en Lletres.

Capdavantera en la lluita pels drets de les dones i la cultura, el 1913, encara al Liceu Escolar, donà una conferència sobre feminisme i el públic, admirat, escoltà el clam coratjós d'aquella jove: "Yo exijo la

educación de la mujer y el cumplimiento de sus derechos en nombre de la moral, de la caridad y de la justicia". El 1917 fou membre de l'Oficina d'Estudis Orientals de la Secció Filològica de l'IEC. Va ser primera secretària administrativa de l'Escola de Bibliotecàries (1915-1919), després va passar a ser la primera professora titular de l'Escola impartint un curs preparatori, i posteriorment es doctorà en Filosofia i Lletres.

Foto: Maria Lois López, 1931.

Foto: Maria Lois López al finalitzar el batxillerat.

Es va casar amb Jordi Rubió i Balaguer, que havia estat professor seu, el 22 de setembre de 1919, i tingueren quatre fills: Manuel, Montserrat, Jordi i Maria.

Fou impulsora de la construcció de la Biblioteca Popular de les Borges Blanques (1918) i membre del seu patronat el 1919.

El 20 de setembre de 1924 va dimitir de la seva plaça de professora de l'Escola adherint-se a una protesta en solidaritat amb un professor insultat durant la dictadura de Primo de Rivera, un preàmbul de la clausura de l'Escola per part del nou règim. Malgrat el seu restabliment el 1930, Maria no s'hi reintegrà,

Maria Lois López va morir el 17 de setembre de 1933 a Sant Boi de Llobregat a causa d'una septicèmia deguda a una infecció dental.

*Dona proposada per l'**Ajuntament de les Borges Blanques**, Garrigues.*

Vols saber més coses de **Maria Lois i López**?

- Casals, Quintí. "[Maria Lois López](#)" a *Dones de Lleida: de la restauració a la Guerra Civil*. AlfaZeta. Lleida, 2010 [consulta: 13/08/2021].
- Cornudella Olivart, Joan. "[Retrats de dones garriguenques](#)". *Trobades d'estudiosos de les Garrigues*, [en línia], 2012, p. 291-306 [consulta: 13/08/2021].
- "[Homenatge a Maria Lois, secretària i professora de l'Escola de Bibliotecàries, a les Borges Blanques](#)" a Universitat de Barcelona. Facultat d'Informació i Mitjans Audiovisuals, 15-12-2015 [consulta: 13/08/2021].
- "[Maria Lois López](#)" a *Les primeres professores de la Universitat de Barcelona*. Universitat de Barcelona. Barcelona, 2019 [consulta: 13/08/2021].
- "[Maria Lois López](#)" a Mancomunitat de Catalunya [consulta: 13/08/2021].
- "[Maria Lois López](#)" a Viquipèdia [consulta: 13/08/2021].

Olga L. PIJOAN

Membre del moviment conceptual català, realitzà diverses accions corporals i participà en la major part de les manifestacions col·lectives de l'art conceptual de Catalunya entre 1972 i 1974. Més endavant es traslladà a Nicaragua, on participà en el Taller de Muralisme d'Estelí, destinat a iniciar els infants en el dibuix i la pintura.

Tàrrrega, Urgell, 1952

San Rafael del Sur, Nicaragua, 1997

Artista plàstica conceptual i polifacètica

Olga L. Pijoan va néixer el 25 de gener de 1952 a Tàrrrega. Va cursar els estudis primaris al Col·legi Sant Josep de Tàrrrega i després va anar a viure a Barcelona amb la seva mare, avis i oncles materns. L'any 1966 va entrar a estudiar a l'Escola Massana i s'interessà per la pintura i l'estampat tèxtil.

El seu pare les abandonà a la seva mare i a ella quan encara era petita, per aquest motiu Olga ometia el cognom patern, López.

L'any 1969 inicià una convivència amb l'artista Carlos Pazos, amb qui va estar casada de 1973 a 1975. Aquesta etapa seria la més fructífera pel que fa a l'aportació d'Olga al panorama de l'art català, ja que s'incorporà a tot el moviment conceptual, realitzant tot un seguit d'accions corporals i participant en la major part de les manifestacions col·lectives de l'art conceptual de Catalunya entre 1972 i 1974.

Foto: Olga L. Pijoan.

L'any 1972 participà a l'exposició "Único día". També fou present a la segona Mostra d'Art Jove de Granollers amb l'obra *Ballarina*, una peça que s'obria per deixar veure una petita ballarina que dansava entre miralls al so d'una capseta de música. El mateix any va participar a Vilanova de la Roca en les accions anomenades *1219 m³* amb la seva obra *Cel sobre 1219 m³*, consistent en diverses seqüències fotogràfiques del cel.

Després d'aquella primera exposició l'any 1972, va seguir presentant les seves obres, entre d'altres: *Els límits*

del paper, *Fulla tallada en deu trossos i tornada a compondre*, *Informació sobre la realitat*, *Ordenació*, *Llengua*, *Herba*, *Vestir-se* i la polèmica acció *Cos real/Cos projectat*. A l'obra *Informació sobre la realitat* Olga va fotografiar a mida real llums, radiadors, endolls i altres coses que hi ha normalment en una sala d'exposicions, i després substituï els objectes reals per les fotografies.

Foto: Olga L. Pijoan.

A l'obra *Herba* Olga jugava amb la seva figura, que apareixia i desapareixia davant d'una paret blanca en la qual després només es veia la silueta del seu cos. En el context d'una dictadura, això es podia interpretar com una denúncia de les desaparicions.⁵⁰

A l'obra *Fragments d'un "puzle"* les peces que haurien de formar la imatge completa no encaixaven.

A *Llengua*, Olga mostrava la seva habilitat per doblegar la llengua.

Després d'aquesta etapa, l'artista tornà a la pintura.

Els anys de menys activitat artística van ser entre 1980 i 1988, quan arran d'un greu accident de la seva mare va haver de deixar l'art per ocupar-se de la família. En els anys que va durar aquella pausa la seva vida passaria per molts canvis. Va iniciar una relació amb l'artista i dissenyador gràfic Miquel Cunyat. Més tard s'enamorà de Jaume Casamitjana i visqué a Riderou. Després es traslladà a Girona. L'any 1983 va llogar el Mas Molinot. Treballà de carter rural i també feia de cuinera a la Fonda d'Amer. Separada de Casamitjana, l'any 1985 tornà a Barcelona, on treballà a Tocs i al Gran Colmado (1986-1988).

A finals de l'any 1989 feu el primer viatge a Nicaragua amb el Comitè de Solidaritat Salt Quilate, on va conèixer Patrick Govers, professor a la Universitat d'Estelí. El 26 de maig de 1992 va néixer el seu fill Alexandre i es casà amb Patrick.

A partir de l'any 1994 va viure a Estelí, Nicaragua. Olga organitzava tallers infantils de pintura mural amb objectius humanitaris. Participà en el Taller de Muralisme d'Estelí,⁵¹ destinat

⁵⁰ Els desapareguts eren persones que els militars del règim s'havien endut i que mai més es tornaven a veure.

⁵¹ L'any 1987 el Colectivo Boanerge Cerrato, integrat per Janet Pavone, Daniel Hopewell i Cecilia Herrero, realitza el primer Taller de Muralismo per a nenes, nens i adolescents al Centro Cultural Héroes y Mártires de Batahola a Managua. Quan el col·lectiu es traslladà a Estelí va buscar un lloc per continuar fent tallers. La comunitat del Barrio Óscar Gámez va

a iniciar els infants en el dibuix i la pintura.

Olga L. Pijoan va morir el 31 de maig de 1997 a San Rafael del Sur, Nicaragua, d'un infart agut de miocardi, als 45 anys d'edat.

*Dona proposada per les **associacions targarines de dones** i l'**Ajuntament de Tàrraga, Urgell**.*

Vols saber més coses d'**Olga L. Pijoan**?

- Creus Verni, Jordi. ["Biografies de dones targarines del segle xx"](#). *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, núm. 32, [en línia], 2018, p. 123-131 [consulta: 30/07/2021].
- Dalmau Llagostera, Joan Francesc; Les 8 Olgues⁵² (il·lustracions). *Olga L. Pijoan. Artista plàstica. Sèrie de llibres infantils On són les dones targarines?* Ajuntament de Tàrraga, 2018.
 - ["Presenten la biografia de l'artista plàstica conceptual Olga L. Pijoan, nascuda a Tàrraga"](#) a *Tàrraga.tv*, 13/11/2018 [consulta: 03/09/2021].
- Garbayo Maeztu, Maite. ["Dar presencia al cuerpo: prácticas performáticas en el tardofranquismo"](#) en *Anales del Instituto de Investigaciones Estéticas*, vol. XXXVIII, núm. 108, 2016, p. 123-147, Instituto de Investigaciones Estéticas Distrito Federal, México [consulta: 03/09/2021].
- Miquel Garcia, Josep. ["Olga L. Pijoan"](#) a *El Segre*, 18/04/2018 [consulta: 03/09/2021].
- Parcerisas, Pilar:
 - *Conceptualismo(s) Poéticos / Políticos / Periféricos en torno al Arte Conceptual en España, 1964-1980*. Ediciones Akal. Madrid, 2007.
 - *Olga L. Pijoan, fragments d'un "puzzle"*. Abril-maig 1999. Generalitat de Catalunya.
- ["Olga L. Pijuan: Imatges de l'acció "Cuerpo" de l'any 1973"](#) a MACBA [consulta: 03/09/2021].
- Documental: *On són les dones targarines?* Ajuntament de Tàrraga, 2017.

oferir la casa comunal i el seu suport. D'aquesta manera, el setembre de 1989 es va iniciar el primer Taller de Muralismo per a infants i adolescents, que es feia cada dissabte.

FONT: [FUNARTE](#) (Fundación de Apoyo al Arte Creador Infantil).

⁵² "Les 8 Olgues" són Irati Guerrero Vera, Anna Maria Morales Llobet, Marina Morros Campillo, Blanca Pla Corbella, Maria Portero Viladot, Izaskun i Emma Serra Rius i Lluïsa Gabarra Labad, que va coordinar artísticament i tècnica el procés cooperatiu de les set nenes i adolescents per crear les il·lustracions del conte. Aquest mateix procés va ser un homenatge a la vida i a la manera solidària de creació artística d'Olga L. Pijoan.

Joana MARTÍ SOLÉ

Va compaginar durant gairebé tota la seva vida l'ofici de modista amb el càrrec de secretària de la Comunitat de Regants de Torrelameu, aquesta segona ocupació emmarcada en un entorn altament masculinitzat.

Torrelameu, Noguera, 1936-2021

Secretària i modista

Joana Martí Solé va néixer a Torrelameu l'any 1936. Coneguda popularment com la Juanita de cal Sebelet, va compaginar durant gairebé tota la seva vida l'ofici de modista amb el càrrec de secretària de la Comunitat de Regants de Torrelameu.

Unes monges de Lleida la van formar i preparar per a l'ofici de modista, tasca que ella va desenvolupar amb gran èxit i alhora va ensenyar a moltes noies del poble que volien aprendre a cosir. Aquests aprenentatges solien ser a la tarda i no només s'hi impartien classes de costura, sinó que eren un punt de conversa i trobada amb noies i dones del municipi d'edats molt variades. Aquesta tasca la compaginava amb la de secretària de la Comunitat de Regants de Torrelameu, que va desenvolupar ininterrompudament des dels 18 fins als 82 anys, moment en què es va retirar. Als seus inicis dins la Comunitat de Regants no només feia de secretària, sinó també de tesorera. Tradicionalment en el món rural aquesta activitat l'acostumava

a fer una figura masculina i la Juanita va trencar amb aquest estereotip introduint-se en un món reservat als homes.

Foto: Joana Martí Solé.

Crida l'atenció el gran contrast que hi havia entre les dues activitats que va realitzar al llarg de tota la seva vida professional. Per una banda, la de modista, clarament destinada al món femení de l'època, ja que una senyoreta havia de saber cosir; i per l'altra, la de tesorera d'una comunitat de regants, una activitat purament masculina com és la gestió

de l'aigua de reg, element fonamental per a la producció en una zona agrària que en alguns moments havia requerit fins i tot la intervenció de les forces de l'ordre per discussions entre regants, ja que l'aigua en agricultura equival a rendibilitat. Juanita va desenvolupar molt bé aquesta activitat utilitzant amb molta intel·ligència el diàleg i

aconseguint el respecte dels regants per la qualitat de la seva feina.

Joana Martí Solé va morir l'any 2021 a Torrelameu.

*Dona proposada per l'**Associació de Dones les Àguedes** de Torrelameu, Noguera.*

Pilarín MINGUELL PONT

Durant disset anys ininterromputs treballà a Radio-Paris posant la veu als encapçalaments i les piques dels noticiaris en les retransmissions a l'exterior, col·laborant i participant en programes culturals i literaris, d'entreteniment i de tertúlies i actuant.

Tàrrrega, Urgell, 1926-2019

Periodista, locutora radiofònica i actriu

Pilarín Minguell Pont va néixer el 4 de desembre de 1926 a Tàrrrega, on també va cursar els estudis bàsics. En arribar la guerra i mentre aquesta va durar, va acabar els estudis a l'Institut Politècnic.

A la dècada dels 40, Minguell pertanyia al Frente de Juventudes participant en l'equip de bàsquet. A finals de la dècada dels 40 va deixar l'esport definitivament.

El 1950 es fundà l'Agrupació Artística Thespis. Minguell va ser una de les actrius de major projecció de l'agrupació.

La vida laboral de Minguell començà el 1951 quan entrà a treballar a les oficines de la Delegación Nacional de Sindicatos.

Pilarín Minguell i Ramon Puiggené⁵³ van posar la veu a la primera emissió

de Ràdio Tàrrrega el 20 d'octubre de 1954: "Aquí, Ràdio Tàrrrega".

Foto: Pilarín Minguell Pont.

⁵³ Ramon Puiggené Riera (Tàrrrega, Urgell, 1925-2014) va ser un dels fundadors de Ràdio Tàrrrega. Electricista de professió, radioafecionat i membre del grup teatral Thespis, passà a ser el veritable impulsor del naixement d'un centre radiofònic a Tàrrrega. Conjuntament amb Antoni Maymó van fer tots els passos necessaris perquè Ràdio Tàrrrega fos una realitat.

L'any 1956, Minguell es casà amb Madern,⁵⁴ escriptor i periodista, i decidiren anar a viure a Lleida.

Madern va ser un destacat impulsor del Teatre de Càmera i l'Orfeó Lleidatà. En aquestes agrupacions, Minguell va representar algunes obres amb gran èxit de públic i de crítica, dirigides pel mateix Madern, que van escandalitzar i causar un gran impacte entre el públic.

El 1957, a causa de la situació política, van emigrar a París. Pilarín va treballar en el servei de la llar; així mateix, assistia a l'Escola de Teatre del Teatre Nacional de França.

Madern escrivia petites obres que ella representava, i per una d'aquestes, *Confidencias*, mostra interès el director del Teatre Nacional de França, que l'adaptà i traduí al francès. André Camp, cap de la secció Espanya de la Radiodifusió Francesa (RTF), s'interessà per l'estrena d'aquesta obra i proposà a Madern retransmetre-la per Radio-Paris. Des d'aleshores, el destí de Madern i Minguell quedà lligat a la ràdio de la capital de França.

En la seva etapa a Radio-Paris, Minguell va posar la veu als encapçalaments i les piques dels

noticiaris en les retransmissions a l'exterior, col·laborà i participà en programes culturals i literaris, d'entreteniment i de tertúlies i va actuar en alguna obra de teatre radiofònic, dins una trajectòria de disset anys ininterromputs. La seva veu fou escoltada, no només pels espanyols i espanyoles, sinó també a tota Amèrica Llatina i per l'emigració espanyola de bona part d'Europa. Per això es pot considerar la veu de Minguell com una de les que van tenir (si no la que més) una major audiència en la història targarina. Minguell deixà Radio-Paris l'any 1983 per tornar al Talladell primer, a Barcelona després i finalment a la ciutat on va néixer, Tàrraga.

Pilarín Minguell Pont va morir el 30 de juny de 2020 en aquesta mateixa ciutat a l'edat de 93 anys.

L'any 2021 el Ple de l'Ajuntament de Tàrraga aprovà per unanimitat homenatjar Pilarín Minguell Pont posant el seu nom a un dels carrers del municipi.

*Dona proposada per les **associacions targarines de dones** i l'**Ajuntament de Tàrraga, Urgell**.*

⁵⁴ Josep Maria Madern i Sostres (Cervera, Segarra, 1926-Barcelona, Barcelonès, 2012) va ser un escriptor català.

Vols saber més coses de **Pilarín Minguell Pont**?

- Creus Verni, Jordi. ["Biografies de dones targarines del segle xx"](#). *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, núm. 32, [en línia], 2018, p. 103-109 [consulta: 30/07/2021].
- Dalmau Llagostera, Joan Francesc; Gasol Dea, Ester (il·lustracions). *Pilarín Minguell Pont. Actriu, locutora radiofònica i periodista*. Sèrie de llibres infantils *On són les dones targarines?* Ajuntament de Tàrraga, 2017.
 - ["La vida de Pilarín Minguell Pont s'explica als més petits en un conte de la col·lecció On són les dones targarines?"](#) a *Tàrraga.tv*, 19/10/2017 [consulta: 31/08/2021].
- Pallàs Barta, Marina. ["Mor Pilarín Minguell, la locutora, periodista i actriu targarina més internacional"](#) a *Territoris.cat*, 01/07/2020 [consulta: 31/08/2021].
- Documental: *On són les dones targarines?* Ajuntament de Tàrraga, 2017.
- ["Els records de les pioneres del bàsquet femení a Tàrraga"](#) a *Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals*, ccma.cat, 14/12/2019 [consulta: 20/09/2021].
- Turisme Tàrraga: [On són les dones? Pilarín Minguell Pont](#) [consulta: 30/07/2021].
- ["El Ple de l'Ajuntament de Tàrraga aprova el canvi de nom del carrer Alfons XII per homenatjar a Pilarín Minguell Pont"](#) a *Tàrraga.tv*, 09/04/2021 [consulta: 31/08/2021].
- ["Mor la periodista i actriu Pilarín Minguell Pont als 93 anys"](#) a *Nova Tàrraga*, 01/07/2020 [consulta: 31/08/2021].

Ramoneta MIR MAS

Va ser una de les primeres dones en posar-se pantalons a Guissona. Ha recollit totes les seves vivències d'infància i joventut en un llibret de 32 pàgines titulat *Records*.

Guissona, Segarra, 1938

Mestressa de casa i activista social

Ramoneta Mir Mas, de cal Pallarès, va néixer l'1 de desembre de 1938. Tot i que ja té 82 anys, tothom la coneix per la Ramoneta, potser pel seu esperit jove, presumit i la seva "modernor" (va ser una de les primeres dones en posar-se pantalons a Guissona!), que sempre l'han fet semblar molt més jove del que era. D'esperit creatiu i entusiasta, ha salvat tots els entrebancs que la vida li ha posat pel davant.

Als 12 anys va quedar òrfena de mare, això va comportar-li haver-se de fer càrrec de la casa (eren altres temps!) i sempre explica que sortia corrent d'escola per tenir la taula a punt per l'hora de dinar. Aquest fet també li va estroncar la possibilitat de cursar més estudis, cosa que a ella li hagués agradat molt. I qui diu mestressa de casa joveneta, diu preparar-ho tot quan els homes anaven al tros i portar-ho ella amunt i avall. I tot això compaginar-ho amb les amigues, el cosidor i les activitats de joventut. Per a ella la família és el més important, potser per haver-se-li estroncat la seva de tan jove. Si la

vols veure contenta, una bona colla de fills i nets a la taula i una llarga sobretaula!

Foto: Ramoneta Mir Mas.

És una dona curiosa, li agrada estar al dia de les notícies, la política i els fets culturals; també és una gran lectora, cada dia dedica una estoneta a llegir. Així es transporta a aquelles històries que li hauria agradat viure i a mons per descobrir. L'òpera i el teatre li encanten... i ballar! I que no li treguin el cosir! La màquina ha d'estar sempre enfilada per si de cas. Sempre està disposada a ajudar i a col·laborar. Per això és una de les impulsores del dinar de les dones i n'ha estat organitzadora fins fa poc. També forma part de la

comissió de les Trobades dels
Guissonencs.

És una de les persones que estima
més la boira. Un hivern sense boira no
és hivern, diu, i un dia de Nadal sense
boira, encara menys. Ha recollit totes
les seves vivències d'infància i
joventut en un llibret de 32 pàgines
titulat *Records*, que deixa de mà en

mà a qui el vulgui llegir. Els seus
records en paper són uns dels seus
tresors més preuats i ja han sigut llegits
per una bona colla de gent.

*Dona proposada per l'Associació de
Dones Nèvia i l'Ajuntament de
Guissona, Segarra.*

Neus MOLINS VILASECA

Va ser alcaldessa de Torà durant vuit anys, del 1987 al 1995, essent la primera dona en ser alcaldessa de la Segarra. Cofundadora de la llar d'infants municipal. Va formar part activament de diferents entitats toraneses.

Torà, Segarra, 1933-2015

Política, emprenedora i activista social

Neus Molins i Vilaseca va néixer el 4 de maig de 1933, toranesa de soca-rel, filla de pagesos i l'única noia dels quatre germans; va quedar òrfena de pare als 18 anys.

Ja de joveneta va haver d'ajudar a casa, a la mare i a la tieta, al germà gran en temps de sega, a plegar olives i a fer tota mena de feines del camp.

No obstant això, també durant la seva joventut hi va haver lloc per ballar ballets, sardanes i fer teatre.

Un cop casada amb Joan Calleja, l'any 1957, i amb dues filles, va dedicar-se a les feines de casa durant molt temps. Ho va compaginar amb anar a cosir cada tarda a ca la Fonsa, on feia els vestits per a les filles, per a ella i per a qui convingués.

L'any 1963 es va treure el carnet de conduir. Ella sempre deia que va ser la primera dona a Torà amb carnet!

La seva inquietud la va portar a exercir diverses feines, entre elles la

de fundar, juntament amb dues dones més, la llar d'infants El Jardí.

Foto: Neus Molins Vilaseca.

Durant molts caps de setmana va treballar a Prats de Rei fent de dependenta de La casa dels pantalons JIP.

Passat un temps va voler dedicar-se al seu poble. Així doncs, l'any 1979 va ser escollida per mitjà d'una consulta popular, juntament amb altres vuit persones, per formar part del nou ajuntament com a regidora, càrrec que va ocupar fins al 1987. Aquest mateix any va ser elegida alcaldessa, sent la primera dona que ocupava aquest càrrec a Torà i a la Segarra. Va estar-hi vuit anys i, juntament amb el seu equip de govern, van aconseguir, entre altres coses, fer la residència d'avis, el poliesportiu i la caserna de la Guàrdia Civil, comprar cal Gegó, canalitzar el torrent de

Cellers i implantar l'empresa de plàstics. Durant aquests anys també va ser consellera comarcal.

Però no va ser tot flors i violes. També hi va haver moments molt durs, tristos i difícils, com el dia que va baixar la riera de Cellers segant la vida de 6 infants.

Foto: Neus Molins Vilaseca.

La mort sobtada en accident de trànsit del seu marit la va deixar vídua l'any 1989, quan tenia 56 anys.

A partir de 1995 va ser directora de la residència d'avis durant quatre anys.

L'any 1998 va assumir la presidència del Casal de la Gent Gran de Torà.

També el 1995 va ser presidenta del Club de Bitlles Torà. Era una bona bitllaire i li agradava jugar-hi, tot i que a vegades es posava nerviosa si no feia una bona jugada. L'any 2001 va quedar en segon lloc en el 3r Campionat de Catalunya individual.

Va formar part del grup de Càritas de Torà i fou coordinadora de Vida Creixent.

Els últims anys de la seva vida va ser feliç podent anar els diumenges a missa i ajudant el mossèn perquè ho tingués tot a punt.

L'Ajuntament de Torà va decidir posar el seu nom al carrer on està ubicada la residència d'avis, que va passar a ser el Passatge de l'alcaldeessa Neus Molins Vilaseca.

Neus Molins Vilaseca va morir el 2 d'octubre de 2015 a casa seva després d'uns llargs mesos de lluita contra el càncer.

Dona proposada per l'Associació de Dones Toraneses, Segarra.

Vols saber més coses de **Neus Molins Vilaseca**?

- ["Entrevista a Neus Molins Vilaseca"](#) a Llobregós Informatiu – 37, 31 de juliol de 2009 [consulta: 13/08/2021].

Sofia MONTANÉ I ARNAU

Va començar a fer de trementinaire als 10 anys amb la seva àvia. Ella i el seu marit van ser els darrers trementinaires en actiu de la vall de la Vansa i Tuixent. Van fer el seu últim viatge l'any 1982.

Ossera, la Vansa i Fórnsols, Alt Urgell,
1908-1996

Trementinaire i polifacètica

Sofia Montané i Arnau va néixer el 10 de març de 1908 a Ossera, municipi on havien anat a viure els seus pares en casar-se. La mare de Sofia, vídua d'un home de cal Gresca d'Ossera, era filla de l'Alzina d'Alinyà, i el pare era de Fígols.

Va començar a anar pel món als 10 anys amb la seva àvia materna — probablement una de les primeres trementinaires de qui hi ha constància—. La mare es quedava a portar la casa, les ovelles i elaborava formatges.

Les trementinaires sortien un o dos cops l'any per anar a vendre trementina, herbes i remeis.

Organitzaven també les seves rutes, sempre a peu, des de la vall de la Vansa i Tuixent, fins a les terres planes de l'interior i el litoral de Catalunya.

Durant la seva joventut, Sofia va anar alternant l'ofici de trementinaire amb el d'anar a servir a cases de pobles més grans. Va ser precisament en una de les temporades que va anar a servir a Terrassa quan va iniciar la relació amb Miquel Borrell, fill

d'Ossera. Es van casar el 29 d'abril de 1936. Sofia tenia llavors 28 anys i Miquel en tenia 20.

Foto: Sofia Muntané i Arnau.

Ell es dedicava a fer jornals pels boscos de Catalunya i quatre anys després de casat va canviar d'ofici i va començar a acompanyar la seva dona. En aquest sentit, van ser una parella atípica, ja que eren ben poques les parelles de trementinaires on l'home s'hi dedicava. Van tenir 6 fills.

Sofia i el “gorra tort” —tal com ella l'anomenava— foren els darrers trementinaires en actiu de la vall. Van fer el seu darrer viatge l'any 1982 quan Sofia comptava amb 76 anys i Miquel amb 68.

Sofia Montané i Arnau va morir l'hivern de 1996. Miquel Borrell ho feu l'hivern següent.

Dona proposada pel [Museu de les trementinaires](#) de Tuixent, Alt Urgell.

Vols saber més coses de **Sofia Montané i Arnau**?

- Frigolé, Joan. *Dones que anaven pel món. Estudi etnogràfic de les trementinaires de la vall de la Vansa i Tuixent*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura (Temes d'etnologia de Catalunya). Barcelona, 2005.
- Obiols i Ríos, Joan. *Tuixent, història, costums i gent*. Abadia Editors, 2004.
- Pallàs Barta, Marina. "[Trementinaires: les dones del passat que buscaven un futur per la vall de la Vansa](#)" a *Territoris.cat*, 18/12/2019 [consulta: 04/08/2021].

Carme NAVÀS I MOR

Havent enviudat l'any 1939 i per tal de mantenir les seves filles, va decidir vestir-se d'home i treballar com a tal. Això li comportà diverses reprimendes tant del jutge com del capellà, de les quals no en feu cap cas.

Juncosa, Garrigues, 1908-1986

Transgressora i polifacètica

Carme Navàs i Mor va néixer a Juncosa l'any 1908 en una família humil, com la majoria de gent d'aquella època. Van ser dotze germans, dels quals només quatre sobrevisqueren a les malalties que llavors hi havia.

Va ser una dona polifacètica, especial i valenta, de la que es podrien escriure pàgines i pàgines i encara no ho diríem tot.

De la seva joventut no se'n sap gaire. Va casar-se als 20 anys amb Camilo, de qui també se'n podria parlar hores i hores, ni que fos de manera molt diferent. Van tenir tres filles, Carmeta, encara viva, Ramona i M. Dolors.

L'any 1929 va ser mare, i fins aquí havien fet una vida com qualsevol parella de l'època, però amb l'esclat de la Guerra Civil s'acabaren els set anys d'harmonia que havien viscut. Ben aviat, estant o no els homes al front o fugits, les dones prengueren un paper rellevant en el dia a dia.

Durant la guerra el seu marit es va escapar del cementiri de Lleida quan havia de ser afusellat i es va amagar al Montsant. Quedaven en llocs que

només ells sabien, a fi de poder donar-li el que calgués per sobreviure.

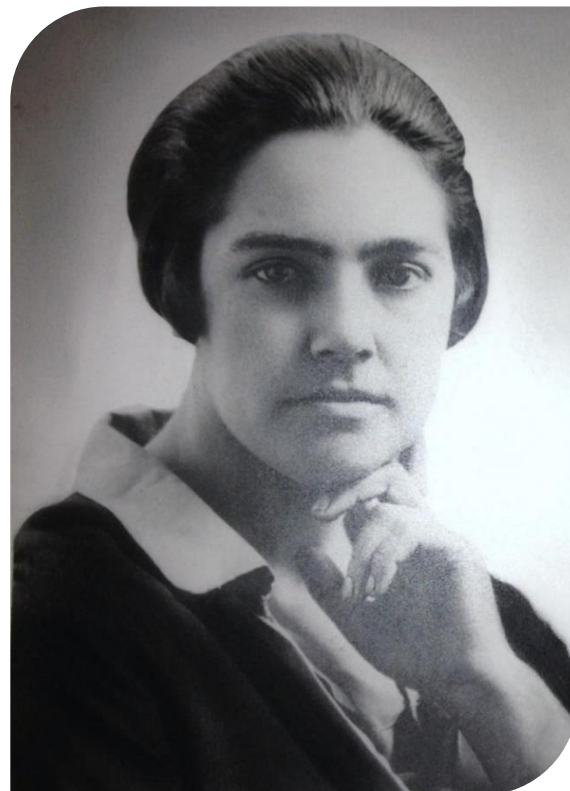

Foto: Carme Navàs Mor.

Passada la guerra, el novembre de l'any 1939, quan el seu marit estava al tros tenint cura dels afers que pertocaven a l'època, li explotà una bomba. En poques hores Carme va quedar vídua; la filla gran amb 10 anys, la segona amb 7 i la petita amb 12 dies. Davant aquest nou panorama, Carme va haver de fer moltes feines, però les que trobava eren força precàries, de minyona i

poca cosa més. Va ser llavors quan va prendre la decisió de vestir els pantalons del seu marit i anar on els amos llogaven mossos per fer diverses feines, sobretot al camp o derivades. Això provocà una allau de crítiques, era tan indecorós veure una dona amb pantalons enmig dels homes, per suposat, ells havien de ser més forts i valents per fer aquelles tasques, que de primeres el rebuig va ser general.

Tot i les crítiques, va estar a l'alçada de les circumstàncies, malgrat ser cridada pel jutge i reptada a treure's aquella peça de roba tan indecent per a una dona. També va ser cridada pel mossèn, qui va dir-li que millor que no anés a missa. I tantes altres coses que va haver de suportar.

Lluny de fer-los cas, ella va seguir fent garbes, collint olives, portant bancs de collir, esporgant, llaurant amb animals i quan havia d'anar a buscar feina ho feia al cafè o a la cooperativa i, és clar, portava una vida més pròpia d'un home que d'una dona en aquella època.

Al cafè aprofitava, com no, per jugar a l'escambrilla⁵⁵ o al set i mig, i a casa jugava al solitari mentre feia algun cigarret i el seu cafè. I si a la cartellera de Lleida hi havia alguna pel·lícula que li agradés, doncs cap al cinema. De vegades també anava al futbol.

Quan les feines del camp no apressaven, feia l'estraperlo. Quantes

portalades va recórrer amagant-se dels guàrdies d'abastos, però ella amb les maletes plenes de garrafes d'oli anava repartint a l'elit de la capital i més enllà, incloent la Casa Reial de Barcelona. Quan tornava cap a casa les maletes duïen llegums i espardenyes i coses de primera necessitat, que després revenia. Vivències, moltes vivències.

Anava a parar rateres. No hi havia mocoseres⁵⁶ que no conegués, els caus de conill tampoc se li escapaven. Quant a la casa i la seva imatge... no era d'emmidonar ni de fer llaços..., però tenia la planxa de ferro sempre al costat del foc, el terra ben arruixat i escombrat, la roba i el seu cos ben nets.

Tampoc era normal que ella disposés cada setmana del diari *El caso* o *7 Fechas*, i més endavant també alguna *Hola*. Sabia llegir, escriure i comptar, i si es complicava l'operació, hi havia un llibret d'auto-ajuda amb les solucions perfectes.

Si haguéssim de trobar una frase que la definís seria aquesta: "A mi ningú em compra la meua llibertat".

Carme Navàs Mor va morir l'any 1986 a Juncosa.

Dona proposada per l'Ajuntament de Juncosa, Garrigues.

⁵⁵ També coneguda com a brisca o bescambrilla.

⁵⁶ Lloc on es fan els bolets anomenats mocoses o llenegues. Les mocoseres són zones no gaire extenses, la localització de les quals és curosament guardada pels seus coneixedors.

FONT: Arbós Caparró, Santi. [Vocabulari fulledenc](#) [consulta: 13/08/2021].

Mercè PARÍS CASTANY

Exiliada a l'URSS, on va residir al llarg de més de 20 anys, va participar en els equips pedagògics que es feren càrrec dels prop de 3.000 infants arribats a les 22 escoles que Stalin va organitzar per als espanyols refugiats.

Ciutadilla, Urgell, 1916
Lleida, Segrià, 1978

Mestra i activista política

Mercè París Castany⁵⁷ va néixer l'any 1916 a Ciutadilla, un petit poble de la comarca de l'Urgell que actualment té 207 habitants. Quan era petita, els seus pares, els seus germans i ella es van mudar a Lleida, on Mercè va créixer i es va fer mestra i comunista.

L'any 1938, tement l'atac de les tropes colpistes, Mercè i altres adults es van fer càrrec dels infants de la ciutat i els van allunyar dels bombardejos de l'aviació franquista cap a Barcelona, on van embarcar amb destí a l'URSS. Entre març de 1937 i octubre de 1938, prop de 3.000 menors van ser enviats des de la zona republicana a la Unió Soviètica per evitar-los el sofriment del conflicte, tot i que poc després va esclatar la Segona Guerra Mundial. Mercè va continuar exercint com a mestra a Moscou, tant de nens espanyols com d'altres nacionalitats, inclosos tres xinesos que li van dedicar un àlbum de fotos que encara conserva la

família, amb les fotos que enviaven als seus pares des de l'exili.

Foto: Mercè París Castany. Lleida, 1936.

Amb el pas dels anys, cap a finals dels 50, alguns infants van tornar a Espanya i altres van emigrar a Mèxic, tot i que la majoria es va quedar a la Unió Soviètica. Com molts altres comunistes catalans, entre els quals hi

⁵⁷ Biografia basada en el text biogràfic aportat per la seva neboda-neta.

havia Miquel Serra Pàmies,⁵⁸ va passar una temporada a Mèxic abans de tornar a Espanya a mitjans dels anys seixanta.

No va trigar a contactar amb el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) per lluitar contra el franquisme des de la clandestinitat. La clandestinitat més absoluta, perquè pel seu passat era un blanc fàcil i el partit la va persuadir perquè no assistís a manifestacions ni a les conferències progressistes, de les quals era oïdora assídua la Brigada Político-Social.⁵⁹ Un dels seus nebots encara recorda que la policia va visitar Mercè en més d'una ocasió.

Malgrat això, sempre va estar a disposició del PSUC i no va dubtar, al costat d'una altra mestra, a redactar i imprimir fulls volants amb una

multicopista a casa seva per a qualsevol moviment d'oposició al règim franquista. No obstant això, les parets del número 6 de l'avinguda de Madrid de Lleida, l'antic bloc José Antonio, eren molt fines i el partit la va alliberar d'aquesta tasca per minimitzar els riscos. Això sí, va continuar assistint a reunions clandestines i acollint algunes de les trobades en el seu petit pis, on també va impartir classe a infants del barri.

Lamentablement, va morir l'any 1978 i no va poder viure el final de la dictadura contra la qual tant va lluitar.

Dona proposada per l'Associació de Dones Talaia i l'Ajuntament de Ciutadilla, Urgell.

Vols saber més coses de **Mercè París Castany**?

- ["Camarada Mercè"](#) a *Giliet de Florejacs*, blog [consulta: 21/07/2021].
- ["Una mujer valiente"](#) a *Las cosas de París*, blog [consulta: 21/07/2021].

⁵⁸ Miquel Serra i Pàmies (Reus, Baix Camp, 1902-Mèxic, 1968), va ser un polític català, principalment recordat per evitar la destrucció parcial de la ciutat de Barcelona durant el període final de la Guerra Civil espanyola.

⁵⁹ La Brigada Político-Social, el nom oficial de la qual era Brigada d'Investigació Social (coneguda també com La Social, La Secreta o La Brigada), va ser un cos policial repressor vigent durant la dictadura franquista i que es va crear formalment el 1941 amb la Ley sobre Funcionamiento de las Jefaturas Superiores de Policía i la Ley de Vigilancia y Seguridad.

Maria PEDRÓ CUBELLS

El dia 31 de gener de 1939 fou detinguda per les Fuerzas de la Centuria de Falange Española Tradicionalista de las JONS i va entrar directament a la presó. Fou condemnada a la pena de reclusió perpètua el mateix dia que va ser jutjada, a l'edat de 29 anys.

Tàrraga, Urgell, 1908
Barcelona, Barcelonès, 2002

Activista política i polifacètica

Maria Pedró Cubells va néixer el 13 de desembre de 1908 a Tàrraga. Filla de Josepa Cubells, de Tàrraga, i de Ramon Pedró, de Bellver d'Ossó.

Fou membre del Sindicat Mercantil de la Unió General de Treballadors (UGT) de Tàrraga.

L'any 1930 es va casar amb Josep Rosell Balsells, amb qui tingué una filla, Rosa; va enviuar l'any 1931.

Al setembre de l'any 1938 va ocupar la vicesecretaria d'aquest sindicat. Simpatitzant del republicanisme i propera al comunisme, durant la Guerra Civil treballà com a membre del Socors Roig Internacional, organització humanitària d'ajuda als presos comunistes vinculada a la Internacional Comunista que durant la guerra va actuar dins el territori republicà com una mena de Creu

Roja, establint menjadors infantils per a famílies refugiades, petits hospitals de campanya, bancs de sang, etc., fet que fa suposar que treballés en favor de l'important nombre de persones refugiades establertes a Tàrraga.

Foto: Maria Pedró Cubells, ja vídua, 1936.⁶⁰

⁶⁰ Totes les fotografies de Maria Pedró Cubells pertanyen a l'arxiu de Rosa Ballester Rosell i han estat extretes dels articles sobre Maria Pedró Cubells de Jaume Ramon a la revista *Nova Tàrraga*.

Foto: Maria Pedró Cubells i Josep Rosell Balsells al Parc de Sant Eloi de Tàrraga, 1930.

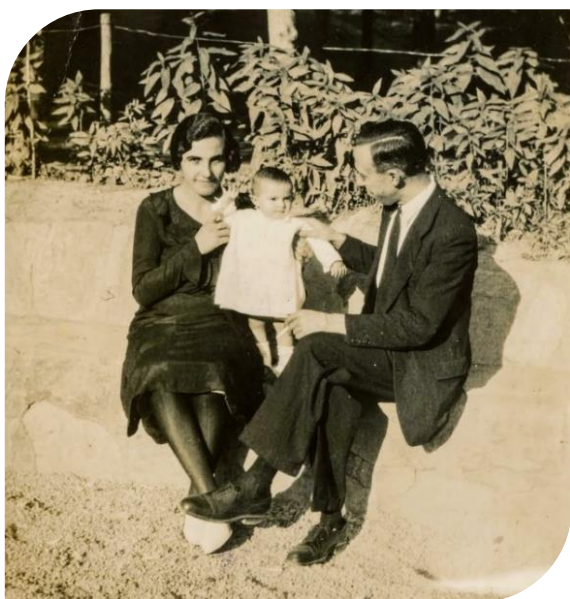

Foto: Maria Pedró Cubells amb la seva filla Rosa i el seu marit, Josep Rosell Balsells.

El dia 31 de gener de 1939 fou detinguda per les Fuerzas de la Centuria de Falange Española

Tradicionalista de las JONS i va entrar directament a la presó. Fou condemnada a la pena de reclusió perpètua el mateix dia que va ser jutjada, a l'edat de 29 anys.

Al revers de la fotografia hi ha escrit: "Te quiero con toda el alma. Tu madre. Maria". 16/03/1941. Presó de Palma. Maria Pedró.

Maria Pedró Cubells va morir el 4 de juny de 2002 a Barcelona.

*Dona proposada per les **associacions de dones del municipi de Tàrraga, Urgell.***

Vols saber més coses de **Maria Pedró Cubells**?

- ["Pedró Cubells, Maria"](#) a Tàrrrega 1939-1961. Repressió, exili i vida quotidiana.
- Solé Ramon, Jaume [consultades: 05/08/2021]:
 - ["Maria Pedró Cubells. Una dona valenta \(1\)"](#) a Nova Tàrrrega, 26/01/2021.
 - ["Maria Pedró Cubells. Una dona valenta \(2\)"](#) a Nova Tàrrrega, 09/02/2021.
 - ["Maria Pedró Cubells. Una dona valenta \(3\)"](#) a Nova Tàrrrega, 23/02/2021.
 - ["Maria Pedró Cubells. Una dona valenta \(4\)"](#) a Nova Tàrrrega, 09/03/2021.
 - ["Maria Pedró Cubells. Una dona valenta \(5\)"](#) a Nova Tàrrrega, 27/03/2021.
 - ["Maria Pedró Cubells. Una dona valenta \(i 6\)"](#) a Nova Tàrrrega, 06/04/2021.

Rosina i Maria Teresa PERA GÜELL

Històriques llibreteres targarines. Entre la seva clientela s'hi trobaven Lluís Companys, Manuel de Pedrolo, Guillem Viladot, Maria Mercè Marçal, Alfons Costafreda, Josep Maria Madern, Pilarín Minguell Pont, Josefina Vidal Morera i Felipe Lorda Alaiz.

Rosina Pera Güell: Tàrraga, Urgell,
1921-2010

Maria Teresa Pera Güell: Tàrraga,
Urgell, 1924-2012

Llibreteres

Rosina i Maria Teresa Pera Güell van néixer l'any 1921 i l'any 1924, respectivament, a Tàrraga. Filles de Neus Güell Guillaumet⁶¹ i Magí Pera i Roca.⁶²

Conegudes popularment com les germanes Güell, van viure i treballar juntes a la Llibreria Güell tota la seva vida.

La seva mare les crià entre llibres, premsa i material d'estudi, mentre l'acompanyaven durant les llargues jornades laborals que mantenia a la llibreria (més d'un cop va ser multada per estar oberta fora de l'horari permès).

Durant la postguerra la família va viure les conseqüències de la repressió, ja que el seu pare fou condemnat l'any 1939 i no aconseguí la llibertat definitiva fins al 1945.

Foto: Rosina Pera Güell.

Van començar a treballar amb 14 i 11 anys ajudant l'avi Joan anant a fer subscripcions de diaris pels pobles, fent el trajecte en carro i somera.

⁶¹ Neus Güell Guillaumet va heretar la Llibreria Güell del seu germà Baldomer (Tàrraga, Urgell, 1877-1918). Aquesta fou fundada l'any 1888 pel seu pare, Joan Güell Eroles.

⁶² Magí Pera Roca fou un industrial local i una de les figures centrals del catalanisme targarí del primer terç del segle xx.

Malgrat tenir una infantesa estretament lligada als quefers diaris de la llibreria, amb 11 i 15 anys respectivament, se sap per la publicació *Crònica Targarina* del 9 de setembre de 1934 que ambdues participaren i exposaren obra a l'Exposició d'escultura Bethencourt, que l'any 1934 organitzà la Unió d'Estudiants Targarins.

Foto: Maria Teresa Pera Güell.

Ben aviat tingueren clar que el seu destí seria la llibreria, una llibreria que ja era aleshores coneguda i referent en el món cultural de la població.

L'any 1939 la Llibreria Güell fou destruïda per un incendi, però la van reconstruir.

Un cop acabada la guerra i ja instal·lades en el nou establiment, M. Teresa i Rosina es quedaren definitivament a treballar a la llibreria amb la seva mare.

La Llibreria Güell es convertí durant la segona meitat del segle xx en un establiment de referència. Durant

molts anys s'aconsellava que qui no pogués trobar un llibre enlloc anés a la Llibreria Güell, on amb molta probabilitat el podria aconseguir. En un reportatge periodístic del periodista agramuntí Josep Bertran, publicat el 13 de gener de 1991 al *Diari de Lleida*, s'hi llegia: "La Rosina i la M. Teresa se senten orgulloses de la seva llibreria, 'que té molts pretendents, però que segurament desapareixerà amb nosaltres', comenten malgrat que s'intueixi que això encara tardarà temps veient-les traginar i vendre a l'establiment".

L'any 2000, amb motiu dels premis Culturàlia atorgats pel Centre Cultural de Tàrraga, es feu un homenatge a la família Pera i Güell en l'apartat de promoció cultural i ciutadana. La revista *Culturàlia* de desembre de 2001 ho explicà i també destacava que "intel·lectuals, polítics i il·lustres personatges de l'art i la cultura, com Lluís Companys, Manuel de Pedrolo, Guillem Viladot, Maria Mercè Marçal, Alfons Costafreda, Josep Maria Madern, Pilarín Minguell Pont, Josefina Vidal Morera, Felipe Lorda Alaiz, entre molts d'altres, sovintejaren la Llibreria Güell atrets pel volum de llibres i col·leccions que des de sempre s'hi podien trobar".

L'any 2002 la Llibreria Güell va tancar portes després de 114 anys d'història.

Rosina Pera Güell va morir el 20 de maig de 2010 a Tàrraga.

Maria Teresa Pera Güell va morir el 23 de novembre de 2012 a Tàrraga.

En votació popular l'any 2019 la ciutadania targarina va decidir posar el nom de Germanes Güell a la biblioteca municipal.

*Dona proposada per les **associacions targarines de dones** i l'**Ajuntament de Tàrraga, Urgell**.*

Vols saber més coses de **Rosina i Maria Teresa Pera Güell**?

- Peris Duran, Gemma; Palou Mena, Marta (il·lustracions). *Rosina i Maria Teresa Pera Güell. Llibreteres*. Sèrie de llibres infantils On són les dones targarines? Ajuntament de Tàrraga, 2019.
- ["Una biografia sobre Rosina i Maria Teresa Pera Güell és un nou conte sobre dones rellevants de Tàrraga"](#) a *Tàrraga.tv*, 20/03/2019 [consulta: 31/08/2021].
- Pijuan Tarragó, Assumpta. ["Llibreria Güell, tot un referent"](#) [consulta: 05/08/2021].
- ["La Biblioteca de Tàrraga durà el nom de les 'germanes Güell', conegudes llibreteres"](#) a *Territoris.cat*, 04/11/2019 [consulta: 05/08/2021].

Dolors PIERA LLOBERA

Fundadora de FETE-UGT, fou secretària general de la Unió de Dones de Catalunya i la primera dona regidora a l'Ajuntament de Barcelona (1937-1939) pel PSUC. Exiliada a Xile, va organitzar el primer Congreso de Mujeres de Santiago i mantingué activa la seva militància feminista.

Puigverd d'Agramunt, Urgell, 1910
Santiago de Xile, Xile, 2002

Mestra i sindicalista

Dolors Piera Llobera va néixer el 21 de juliol de 1910 a Puigverd d'Agramunt.

Fou una mestra i sindicalista catalana. Fundadora de FETE-UGT, fou secretària general de la Unió de Dones de Catalunya i la primera dona regidora a l'Ajuntament de Barcelona (1937-1939) pel PSUC.

El seu pare, Antoni Piera, un mestre progressista, li va transmetre la passió per la pedagogia. Va estudiar Magisteri a l'Escola Normal de Lleida entre els anys 1924 i 1928, on en plena dictadura del general Primo de Rivera hi havia un grup de mestres renovadors i introductors del mètode Montessori. Molts d'ells van ser desterrats o se'ls va obrir un expedient, com al seu pare. Malgrat el clima polític advers, Piera i el seu pare van assistir a les activitats organitzades a l'Ateneu Lleidatà i van formar part com a fundadors del grup Batec, defensor de l'escola laica i única.

Foto: Dolors Piera Llobera al [Centre Dolors Piera](#).

Va exercir de mestra en diverses poblacions catalanes i després de traslladar-se a Barcelona va guanyar una plaça a l'escola pública el 1931.

S'afilià a la FETE -UGT (Federació Espanyola de Treballadors de l'Ensenyança) i a partir de l'any 1934 va prendre possessió de la plaça definitiva de mestra a Vilafranca del Penedès.

Fou la secretària femenina del Comitè Executiu del PSUC i una de les organitzadores del Congrés de la Dona celebrat a Barcelona l'any 1937, d'on sorgí la Unió de Dones de Catalunya. Dolors n'era la secretària general. Col·laborà en la revista *Companya* i promogué l'Ajuda Infantil de Rereguarda. L'any 1937, com a regidora de l'Ajuntament de Barcelona, acompanyà la Pasionaria⁶³ al míting del Velòdrom d'Hivern, a París.

Amb la derrota de la República, Dolors Piera es va exiliar a París, on va treballar a l'Oficina Internacional per a la Infància. Detinguda arran de la invasió nazi de França durant la Segona Guerra Mundial, va estar empresonada quatre mesos. En sortir de la presó, viatjà amb el seu germà Josep fins a la República Dominicana i finalment s'instal·là a Xile, on es reuní amb el seu company, Pere Aznar i Seseres,⁶⁴ i on nasqueren les seves filles, Roser i Núria. Allà treballà novament de mestra, essent sotsdirectora de la Escuela Bialik i, més endavant, directora del Colegio Andersen. A Xile organitzà el primer Congreso de Mujeres de Santiago i mantingué activa la seva militància feminista. També va ser una de les dinamitzadores del Centre Català de Santiago de Xile.

Visità Barcelona l'any 1977, on participà en la manifestació de l'Onze de Setembre. Va morir el 20 de gener de 2002 a Santiago de Xile.

El març de 2006 es creà el Centre Dolors Piera d'Igualtat d'Oportunitats i Promoció de les Dones de la UdL, per un conveni entre el Seminari Interdisciplinari d'Estudis de la Dona (SIED) i la Universitat de Lleida (UdL). Els objectius del Centre Dolors Piera són promoure la recerca i la docència en gènere i les polítiques d'igualtat de gènere, contribuir a formar professionals i transformar la realitat per fer una societat més justa i igualitària.

L'escola pública Dolors Piera de Vilafranca del Penedès recorda la pedagoga, que tingué en aquesta població la seva plaça de mestra l'any 1934.

Des de l'any 2018 el barri de Balàfia de Lleida té una plaça que porta el nom de Dolors Piera, un reconeixement llargament reivindicat per les entitats del barri. La ciutat de Barcelona, on fou regidora, ha dedicat també una plaça a la mestra i exiliada republicana al barri del Poblenou.

*Dona proposada pel **Consell Comarcal de l'Urgell**.*

⁶³ Dolores Ibárruri Gómez (Gallarta, País Basc, 1895-Madrid, Madrid, 1989), coneguda com la Pasionaria, fou una dirigent obrera espanyola i una de les fundadores del Partit Comunista d'Espanya.

⁶⁴ Pere Aznar i Seseres (Roses, Alt Empordà, 1907-Santiago de Xile, Xile, 1999) fou un polític català, diputat a les Corts Espanyoles durant la Segona República.

Vols saber més coses de **Dolors Piera Llobet**?

- Cañellas, Cèlia; Toran, Rosa. *Dolors Piera, mestra, política i exiliada*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 2003.
- "[Dolors Piera Llobet](#)" a *Diccionari Biogràfic de Dones*. Xarxa Vives d'Universitats [consulta: 23/08/2021].
- "[Dolors Piera i Llobera](#)" a *Viquipèdia* [consulta: 24/08/2021].
- "[Qui era Dolors Piera](#)" a *Centre Dolors Piera, UdL* [consulta: 24/08/2021].

Aurèlia PIJOAN QUEROL

Llicenciada en Medicina l'any 1933. Entre setembre i octubre del 1937 fou regidora de l'Ajuntament de Lleida en representació del PSUC. Ja a l'exili, va assumir la secretaria general de la Unión de Mujeres Españolas en México (UME).

Castellserà, Urgell, 1910
Ciutat de Mèxic, Mèxic, 1998

Metgessa i activista política

Aurèlia Pijoan Querol va néixer l'any 1910 a Castellserà. Filla de Francesc Pijoan Canes, militant de Joventut Republicana de Lleida.

Va estar casada amb Luis Pérez García-Lago, destacat militant comunista, secretari general del PSUC i la UGT a la Lleida revolucionària, i un dels fundadors del partit el juliol de 1936.

Fou cunyada del dirigent comunista Pere Ardiaca Martí, casat amb Avelina Pijoan Querol.

Acabat el batxillerat a l'Institut de Lleida l'any 1926, va estudiar Medicina a les Facultats de Barcelona i València i es llicencià l'any 1933. Treballà al Laboratori Municipal de Lleida, on s'especialitzà en la producció de la vacuna contra la tuberculosi. L'any 1936 estava fent la tesi doctoral sobre la immunitat del paludisme a la Universitat de Madrid, però no va poder presentar-la en esclatar la Guerra Civil. Durant el conflicte bèl·lic, va treballar com a metgessa a l'Hospital Intercomarcal

de Lleida i va dirigir la casa de repòs que s'habilità al municipi pallarès d'Espot per als combatents amb problemes pulmonars i respiratoris.

Foto: [Aurèlia Pijoan Querol](#).

Militant del PSUC des de juliol de 1936, Aurèlia Pijoan va assumir, juntament amb les seves germanes Avelina, Palmira i Elena, el Secretariat Femení del PSUC a Lleida i comarques. Més endavant, fou nomenada secretària general de la Unió de Dones de Catalunya de Lleida, organització antifeixista nascuda a Barcelona el

1937. Entre setembre i octubre del 1937 fou regidora de l'Ajuntament de Lleida en representació del PSUC i, probablement, va dur a terme les funcions de la Regidoria de Sanitat. D'aquesta manera, es va convertir en la primera dona que accedia a un càrrec de representació municipal a la Paeria.

Va desenvolupar una intensa activitat política impartint conferències i fent mítings a diferents seus i arreu del territori català. També amb nombroses intervencions a programes de ràdio en els quals sempre posava l'accent en la necessitat de mobilitzar les dones per a la causa republicana.

L'any 1938, la doctora Pijoan es casà amb Luís Pérez García-Lago i un any després hagué d'exiliar-se a França, des d'on va marxar a la República Dominicana, on passà una temporada a la colònia agrícola el Seybo, en plena selva.

El Tribunal de Responsabilitats Polítiques li va obrir un expedient per haver estat regidora durant el període revolucionari, que fou resolt contra Aurèlia Pijoan amb una multa de 5.000 pessetes més 8 anys d'expatriació i 8 anys d'inhabilitació. A principis de 1941, després d'una breu estada a Cuba, s'establí definitivament a Mèxic, on van néixer els seus tres fills. Abandonà la

professió mèdica per dedicar-se exclusivament a l'activitat política com a militant del PSUC i de la Unió de Dones de Catalunya, organització en què assumí la secretaria general. Militant de primera hora de la Unión de Mujeres Españolas en México (UME), que aglutinava les dones comunistes en particular i les republicanes en general, n'esdevingué vicesecretària primera i més tard secretària general. Tingué també una activa participació en el Patronat d'Ajut als Patriotes Catalans.

Aurèlia Pijoan pertanyia a un ambient familiar profundament comunista, a Mèxic, el seu marit esdevingué secretari general del PSUC, la seva germana Avelina estava casada amb el destacat dirigent Pere Ardiaca Martí, mentre que la seva germana petita, Elena, i el seu marit, Ángel Larrauri de Pablo, formaven part del nucli de resistència comunista més important de la Lleida franquista.

La Universitat de Lleida (UdL) atorga el premi Aurèlia Pijoan pels millors treballs de fi de grau (TFG) amb perspectiva de gènere.

Aurèlia Pijoan Querol va morir l'any 1998 a Ciutat de Mèxic.

*Dona proposada per l'**Ajuntament de Castellserà, Urgell.***

Vols saber més coses d'**Aurèlia Pijoan Querol**?

- Jarne Mòdol, Antonieta:
 - *Aurèlia Pijoan, de la Lleida republicana a l'exili de Mèxic*. Pagès Editors. Lleida, 2008.
 - ["Geografías familiares bajo la dictadura franquista: exilio, clandestinidad, prisión"](#) en *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, núm. 8 (2008) [consulta: 20/09/2021].
 - ["Identidad, compromiso y militancia del exilio femenino en México: Aurèlia Pijoan Querol"](#) a *Exiliadosrepublicanos.info* [consulta: 23/08/2021].
- ["Aurèlia Pijoan Querol"](#) a *Diccionari Biogràfic de Dones*. Xarxa Vives d'Universitats [consulta: 23/08/2021].
- ["Aurèlia Pijoan Querol"](#) a *Galeria de Metges Catalans* [consulta: 23/08/2021].
- ["Aurèlia Pijoan Querol"](#) a Viquipèdia [consulta: 23/08/2021].
- ["100 dones que van canviar el món. Aurèlia Pijuan Querol"](#) a *feminismes.paeria.cat* [consulta: 23/08/2021].

Palmira PUIG XIMÉNEZ

L'any 1956, fou admesa al FCCB, grup experimental de fotografia i cinema, des de llavors va començar a desenvolupar el seu propi estil fotogràfic, inscrit a l'estètica de l'Escola Paulista,⁶⁵ pionera de la fotografia moderna brasilera. El 1953, juntament amb Giró, va inaugurar l'Estúdio Giró a São Paulo.

Tàrrrega, Urgell, 1912

Barcelona, Barcelonès, 1979

Fotògrafa

Palmira Puig Ximénez, coneguda com a Palmira Puig Giró, va néixer el 13 de març de 1912 a Tàrrrega.

Estudià peritatge mercantil i als 21 anys ingressà al Grup Femení d'Unió Republicana com a secretària de la junta, des d'on defensà el dret a vot de les dones i la seva intervenció en la política mentre organitzaven i participaven en esdeveniments polítics i benèfics.

En arribar la Guerra Civil, la seva família fou represaliada i Palmira anà a viure a Barcelona, just en el moment en què es produïen els primers bombardejos aeris sobre la ciutat. Allà ingressà com a escriptora a

la Junta Local de Defensa Passiva de Barcelona, que tenia per objectiu salvaguardar la població de les bombes en refugis subterranis, junt amb el seu cunyat Ricard Tayà,⁶⁶ que n'era secretari.

L'any 1942 es va casar amb Marcel Giró⁶⁷ per poders, ja que es trobava exiliat a Colòmbia. L'any següent, després de viatjar en vaixell a Colòmbia, es reuniren per anar a viure al Brasil, on acabaren obrint l'estudi de fotografia Estúdio Giró. L'any 1953, el qual esdevingué un dels estudis de fotografia publicitària més importants de São Paulo i de Brasil.

Palmira i Marcel es relacionaren amb altres exiliats catalans que vetllaven per difondre la cultura catalana a Llatinoamèrica, com ara a través de l'organització dels Jocs Florals, i ingressaren al Foto Cine Club

⁶⁵ [Escola Paulista](#) és el terme pel qual la historiografia de forma comuna reconeix una important part de la producció moderna de l'arquitectura brasilera.

⁶⁶ Ricard Tayà, advocat, fill d'una família que fundà una de les navilieres més grans del país, tot sovint coneguda com a Tayà Lines; dirigí el diari progressista La Publicitat. Marit d'Estrella Puig Ximénez, germana de Palmira.

⁶⁷ Marcel Giró (Badalona, Barcelonès, 1912-Mira-sol, Vallès Occidental, 2011) va ser un fotògraf català. La seva obra es caracteritza per la interpretació de les formes abstractes del seu entorn i per l'experimentació amb la llum i l'ombra.

Bandeirante, una de les associacions fotogràfiques més importants del Brasil i de gran prestigi internacional, a través de la qual Palmira participà en diverses exposicions internacionals amb les seves fotografies. Així, l'any 1956 Palmira —a qui aleshores se la coneixia sovint com Palmira Puig-Giró— esdevenia una de les poques dones que formava part de l'Escola Paulista, un moviment pioner de la fotografia moderna al país.

L'any 1978, amb l'adveniment de la democràcia, tornaren a Catalunya perquè Palmira estava malalta d'un càncer. Va morir el 27 de setembre de 1979 a Barcelona, a l'edat de 67 anys. Dècades després, quan el seu nebot, Toni Ricart Giró, es proposava recuperar l'obra del seu oncle Marcel junt amb la galerista Rocío Santacruz, es descobriria l'existència de desenes de fotografies de l'autoria de Palmira que fins aleshores es desconeixien. Avui, la seva obra està sent recuperada i exposada arreu, així

com en alguns dels museus d'art més importants del món, com el MoMA i el Metropolitan de Nova York o el MNAC de Barcelona.

Foto: Palmira Puig Ximénez.

*Dona proposada per les **associacions targarines de dones** i l'**Ajuntament de Tàrraga, Urgell**.*

Vols saber més coses de **Palmira Puig Ximénez**?

- ["Marcel Giró i Palmira Puig"](#) a Galeria Rocío Santacruz [consulta: 07/09/2021].
- ["Palmira Puig"](#) a Col·lecció Marcel Giró · Palmira Puig [consulta: 07/09/2021].
- ["Palmira Puig Giró"](#) a Fundació Vila Casas [consulta: 07/09/2021].
- Cortina, Josep Maria. ["Palmira Puig: la descoberta d'una fotògrafa amagada"](#) a Núvol, 19/02/2019 [consulta: 07/09/2021].
- Pallàs Barta, Marina. ["Palmira Puig Ximénez, de Tàrraga al món a la recerca d'un ideal social i estètic"](#) a Urtx: revista cultural de l'Urgell, núm. 34, [en línia], 2020, p. 313-45 [Consulta: 07/09/2021].
- Vázquez, Eva. ["Palmira Puig: una càmera pròpia"](#) a El Temps, 21/05/2020 [Consulta: 07/09/2021].

M. Carme PUJOL BOIX

L'any 1983 fou la primera dona elegida regidora de l'Ajuntament de Bellvís i fins el 1991 va ser l'única dona al consistori. Va exercir el càrrec de regidora de Cultura i Ensenyament.

Taradell, Osona, 1930

Poetessa, pagesa, política i mestressa de casa

M. Carme Pujol Boix va néixer el 28 de juny de 1930 a Taradell.

Dona culta i educada, li agrada l'art, la literatura i els viatges. Tot un referent cultural que s'esplaia escrivint poesia, on hi troba, junt amb la contemplació de la natura, un benestar i complaença difícils de superar.

Filla de Maria Boix Boix, de can Madriguera de Taradell, i de Llogari Pujol Antúnez. Can Madriguera era una casa de molta feina, un negoci familiar que ja venia dels avis: de la taberna inicial van passar a carnisseria i comestibles i més tard van fer la fonda. Fou en aquest entorn rural on va passar els primers anys de la seva infantesa i els estius.

Als 5 anys es va traslladar a Barcelona amb els avis paterns i hi va viure la seva adolescència i joventut.

Rebé una bona educació a l'Escola Infant de Jesús (Dames negres)⁶⁸ de Barcelona, on cursà la primària i els set anys de batxillerat fins a l'examen d'Estat a la Universitat als 18 anys. També estudià anglès a l'Institut Britànic.

Foto: M. Carme Pujol Boix.

Tot i que per a una dona era difícil treballar, l'any 1952 començà a la

⁶⁸ L'Escola Infant Jesús, o també Jesuïtes de Sant Gervasi, és una escola creada l'any 1860 a Barcelona. L'escola també és coneguda com les Dames Negres, nom provinent de l'època en què hi havia monges franceses (en francès dames) que anaven vestides de negre.

Mutua General de Seguros, on treballà fins al seu casament.

L'any 1954 es va casar amb Francisco Antúnez i Senties, de Moià. El jove matrimoni es traslladà a Bellvís, a cal Colomet, una masia gran envoltada de terres de secà, regal del seu sogre. Tot un repte apassionant i complex per als temps de misèria i dificultats: sense aigua corrent, ni tractors, ni maquinària, ni electricitat. Amb optimisme va substituir angoixes per il·lusions i fou així com compaginà les tasques de la llar amb el conreu de la terra. Tot es feia a mà: lligar els feixos d'alfals amb vencills, aclarir el panís, fer garberes o piar raïm. La finca es va fer gran i la família també. Les comoditats vindrien l'any 1973 quan traslladaren la residència a Bellvís.

L'any 1954, arran del seu matrimoni, va canviar la seva vida privilegiada a Barcelona per començar-ne una de nova a Bellvís, lligada a les labors de la pagesia. Tot un repte per a una senyoreta de Barcelona educada en un col·legi de monges franceses.

L'any 1983 va ser la primera dona elegida regidora de l'Ajuntament de Bellvís i fins al 1991 va ser l'única dona del consistori. Com a regidora de Cultura i Ensenyament, va reconèixer i difondre els diferents àmbits de l'espai cultural de la vida del poble: la celebració de les festes populars, l'impuls de les jornades culturals, els concursos literaris, les exposicions d'artistes locals, les classes de català i altres, així com la publicació de la revista local *El Carrilet*. A més dels tallers de ceràmica, gràcies als quals

es va poder canviar la retolació dels carrers i números de les cases. També va aconseguir que la coral no plegués i va afavorir el retorn del grup de teatre.

L'any 1985 va ser nomenada directora de la revista local *El Carrilet* i ho fou fins al 2002. Des de llavors i fins al 2007 en va ser la coordinadora.

L'any 1987 va escriure i publicar el seu primer llibre de poemes, *Cercant la pau*.

L'any 1994 fou elegida com a jutgessa de pau per l'Ajuntament de Bellvís i nomenada pel Tribunal Superior de Justícia, càrrec que va ocupar durant 20 anys.

L'any 2016 va escriure i publicar el seu segon llibre de poemes: *Amb senzillesa*.

La família és el que més estima. Mare de quatre filles i un fill i, àvia de vuit nets, el 2014 va enviuadar del seu estimat marit. Agraïda i feliç, amb ells ha viatjat per mig món.

Foto: M. Carme Pujol Boix com a regidora en un acte de Festa Major a Bellvís.

Dona proposada per l'Ajuntament de Bellvís i l'Associació de Dones Pou de l'Or de Bellvís, Pla d'Urgell.

Roser RAFEL UBACH

Última representant d'una nissaga de fotògrafs molt coneguts al Pallars. Va començar ajudant el seu pare, sobretot fent els retocs de les fotografies. Quan aquest va morir, es feu càrrec de l'estudi fotogràfic fins que es va jubilar l'any 1988. El fons "Fotografia Rafel" inclou més de 69.000 negatius i va ser cedit en dipòsit a l'Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà l'any 2010.

Sort, Pallars Sobirà, 1923

Fotògrafa

Roser Rafel Ubach va néixer l'any 1923 a Sort, és l'última d'una nissaga de fotògrafs molt coneguts al Pallars.

Durant bona part del segle xx al número 32 del carrer Raval de Sort, a la planta baixa de l'habitatge familiar de la família Rafel, s'hi ubicà l'estudi fotogràfic.

L'iniciador de l'empresa va ser Leonardo Vives (1878-1954), que va combinar l'ofici de barber amb el de fotògraf fins a l'any 1917, que es va instal·lar a París. Aleshores es va quedar la càmera el seu cunyat, Maties Rafel (1885-1961), que també feia de músic i de funcionari al jutjat de Sort. Maties va fer de fotògraf fins que va morir i aleshores agafà el relleu Roser Rafel, la seva filla.

De ben jove, Roser de Maties, com la coneix tothom a Sort, va començar a ajudar el pare, sobretot fent els retocs de les fotografies. Va estudiar durant uns mesos a l'estudi Mireya de Barcelona, i quan el pare

va morir va agafar el negoci i s'hi va dedicar fins que es va jubilar el 1988.

Foto: Entrevista a Roser Rafel Ubach, 2010.

El llegat fotogràfic d'aquesta nissaga constitueix una mostra de la important feina que realitzaren els fotògrafs, ja que les seves imatges recollen gairebé tots els esdeveniments polítics i socials, els detalls de la vida quotidiana, les transformacions urbanístiques i paisatgístiques, mostrant els canvis

produïts en la societat pallaresa i en l'entorn. Gràcies al treball dels tres fotògrafs de la família Rafel i de la conservació de tots aquests microfilms, avui dia és possible observar tot un segle de vida quotidiana al Pallars Sobirà.

Fonamentalment, però, la seva feina tenia lloc a l'estudi, i el seu fruit és un gran fons en què predominen els retrats i les fotografies de DNI, document obligatori a partir de l'any 1956.

El fons "Fotografia Rafel" és el fons fotogràfic més important del Pallars Sobirà, ja que recull la feina de tres fotògrafs de Sort que van portar a terme la seva activitat professional entre, aproximadament, 1915 i 1988, i van ser testimonis gairebé únics de les transformacions socials, econòmiques i polítiques de la comarca durant quasi un segle.

Cal tenir present que, fins a la jubilació de Roser Rafel, no hi va haver cap altre fotògraf a Sort, i que a nivell comarcal només va actuar Rafel Muniesa a Esterri d'Àneu entre 1950 i 1960, a més d'alguns

professionals itinerants que actuaven en fires i festes populars assenyalades.

El fons "Fotografia Rafel", que inclou més de 69.000 negatius, va ser cedit en dipòsit a l'Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà, a Sort, el maig de 2010.

La primavera del 2004 l'Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà va realitzar una exposició en el marc del certamen de la Primavera Fotogràfica de Catalunya que pretenia ser un homenatge a aquests fotògrafs pallaresos; i amb motiu d'aquesta es va editar amb Pagès Editors el catàleg titulat *Una nissaga de fotògrafs pallaresos: Leonardo Vives, Maties Rafel i Roser Rafel*.

L'any 2010 l'Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà va acollir també l'exposició "Fotografia Rafel: un segle de fotografia professional al Pallars".

*Dona proposada pel **Consell Comarcal del Pallars Sobirà**.*

Vols saber més coses de **Roser Rafel**?

- AA. VV. *Una nissaga de fotògrafs pallaresos: Leonardo Vives, Maties Rafel i Roser Rafel*. Pagès Editors. Lleida, 2004.
- ["Roser Rafel al programa Fotografies"](#) a Ajuntament de Sort, 08/02/2012 [consulta: 30/08/2021].
- ["Roser Rafel"](#) a Terra de Dones, SIAD Pallars Sobirà [consulta: 30/08/2021].
- ["Tràiler Fotografia policial"](#), minut 1:38, a Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, ccma.cat, 07/02/2012 [consulta: 30/08/2021].

Roser REGADA VILELLA

Es va traslladar a Barcelona, on treballà en una casa i aprengué a cosir. De retorn a Ogern va muntar un petit taller de confecció i després organitzà una petita delegació de Taurus a Ogern, on donava feina a altres dones del poble. Va invertir en borsa i en el sector immobiliari.

Oliana, Alt Urgell, 1930

Modista i emprenedora

Roser Regada Vilella va néixer el 19 de novembre de 1930 a Oliana. Fou la més petita dels tres fills que van tenir el matrimoni format per Dolors Vilella Cirera, natural de la Baronia de Rialb, i Celestí Regada Selva, natural de la Valltan. Els altres germans van ser Artur, el més gran, i Josep.

Com a filla d'uns pares molt lluitadors i treballadors, ja devia portar a la sang que ella també seria una dona d'empenta. De ben jove ja tenia clar que a la seva vida no es limitaria a passar els dies davant d'uns fogons i rentant roba. No obstant, tenint en compte que casa seva era una família humil i que, per tant, no li podrien pagar uns estudis que l'haguessin pogut alliberar d'aquell destí que semblava el més indicat per a una dona de poble, també tingué clar que els mèrits per ser una dona independent se'ls hauria de guanyar tota sola, a base de molt i molt treballar.

Als 14 anys, quan acabà l'escola a les monges, de seguida es buscà la seva primera feina. La trobà a Oliana mateix, en una botiga de roba que

es deia ca l'Oliver. Allà hi feia una mica de tot: despatxar roba als clients, cosir al rerefons de la botiga, o fer de mainadera per al matrimoni propietari del negoci, perquè era una família de molts fills, vuit, pel cap baix.

Foto: Roser Regada Vilella als 20 anys.

Com que físicament Roser era molt bonica i de pretendents no li'n faltaven, al cap d'uns cinc anys començà el festeig amb un veí del

poble d'Ogern,⁶⁹ Josep Cardona Mallol. Festejar estava bé, sobretot si s'estava molt enamorat, com era el cas de Pepe i Roser, però ella també valorava el fet que si es casava ja no podria dur a terme allò que feia un cert temps que li rondava pel cap. D'aquesta manera, abans que el compromís l'hi impedís, seguint els passos que la seva mare havia fet una trentena d'anys enrere, Roser se n'anà a treballar a Barcelona.

Quan la seva mare, per pura necessitat, als 16 anys es desplaçà a treballar a Barcelona, ho feu com a mainadera per a la família Bultó. Allà tingué cura de Francesc Xavier Bultó (qui posteriorment fou fundador de la prestigiosa marca de motocicletes Bultaco) mentre fou un nen petit. Si no hagués estat perquè més endavant un fet casual, a raó d'una visita al seu poble natal per comprovar l'estat de la teulada de casa seva, feu que Dolors Vilella conegués Celestí Regada, no se n'hauria mogut mai de Barcelona, perquè en aquell llogarret de la Baronia de Rialb, el Puig, hi havia passat moltes penúries, però l'amor pogué més que els altres desitjos i finalment Celestí la convencé per anar a Ollana. Aprofitant, doncs, aquesta coneixença amb la família Bultó, Roser Regada feu com havia fet la seva mare i anà a treballar per aquesta distingida família abans de casar-se amb Pepe i marxar definitivament a Ogern. D'aquesta manera, treballar a Barcelona fou un

somni que Roser no volgué deixar escapar. Més endavant, quan l'etapa amb la família Bultó s'acabà, entrà en una residència de monges; però no per fer-se religiosa, que malgrat ser bona cristiana no entrava pas en els seus plans, sinó perquè hauria estat molt mal vist que una noia visqués sola en un pis. Fou llavors quan trobà la feina que li agradava: cosir i el món de la roba. Així, a banda de guanyar-se uns diners, quan tenia temps lliure ella mateixa es feia els seus vestits, que copiava d'uns patrons de moda que prèviament havia comprat. Aquell va ser un temps d'aprenentatge que Roser va saber aprofitar.

Les coses, però, no duren eternament i l'època a Barcelona s'acabà. L'any 1958, un cop casada i instal·lada a cal Torra d'Ogern —cal tenir en compte que en aquell temps els hereus havien de conviure amb els pares i que la seva sogra era la mestressa de la cuina (amb la qual cosa la feina de casa no li robava tot el temps)—, Roser no s'ho pensà gens ni mica i va comprar-se unes màquines per poder treballar. Amb els estalvis que havia fet a Barcelona adquirí una màquina de cosir (una Singer de l'època), una Overlock (també dita remalladora) i una màquina de fer jerseis. No cal dir que amb els tres nens que tingué en tan sols quatre anys (Josep el 1959, Jordi el 1960 i Artur el 1962), juntament amb la feina de cosir, Roser tenia totes les hores del dia i part de les de

⁶⁹ Nucli de població del municipi de Bassella.

la nit força ocupades. La seva il·lusió hauria estat tenir una nena, però el naixement d'Artur (en aquell temps no se sabia el sexe del nadó fins al moment del part) li va desfer el somni; llavors decidí que amb tres ja n'hi havia prou. Així, durant uns anys, feu jerseis i vestits que venia bàsicament al mateix poble; però també enviava feina a Barcelona, on els dos germans seus s'havien instal·lat.

A partir de l'any 1962, arran de la iniciativa que tingueren dos joves empresaris d'Oliana, els senyors Francesc Betriu i Jordi Escaler, es produí un canvi molt important a la zona que representà una millora substancial en benestar social i econòmic per als seus habitants. Tot començà quan van instal·lar una petita fàbrica d'electrodomèstics, que anomenaren Taurus, en un garatge del poble. Als inicis només eren 25 treballadors, que bàsicament fabricaven eixugacabells i molins de cafè, però en pocs anys augmentà la plantilla i la gama de productes. L'any 1969 ja comptava amb 600 treballadors. Com era d'esperar, Roser no va deixar passar de llarg l'oportunitat que Taurus li brindava i va deixar de banda la indústria tèxtil per passar a la dels electrodomèstics. A l'inici es desplaçava a Oliana per aprendre el funcionament de la màquina que bobinava els rotors dels motors dels petits electrodomèstics. Un cop superat l'aprenentatge, que per la seva capacitat de treball no va durar gaire, va traslladar la màquina a Ogern per poder treballar

des de casa seva, ja que d'aquesta manera, tenint en compte que havia de combinar la feina amb l'atenció als tres fills, podia fer l'horari que més li convenia. Aquest horari sovint començava a les set del matí i acabava a les dotze de la nit.

En pocs anys Taurus prosperà a passes agegantades, amb la qual cosa el jovent de les poblacions veïnes es desplaçava a Oliana per cobrir la demanda de mà d'obra que requerien unes noves instal·lacions que no paraven de créixer. El poble d'Oliana s'havia fet petit i Taurus va obrir noves fàbriques a Organyà i Solsona. Com no podia ser d'altra manera, Roser també organitzà una petita delegació de la marca Taurus a Ogern. D'aquesta manera donà feina a altres dones del poble que no tenien la disponibilitat de desplaçar-se a Oliana. A les darreries dels anys 60 a casa seva hi treballaven una dotzena de dones del poble. Llavors Pepe cada dia anava a Oliana amb el seu cotxe per lliurar la feina feta i portar-ne de nova per fer. Aquells anys foren pròspers i profitosos per a tothom, però amb el temps la feina anà minvant. Amb la davallada de la feina i a contracor, mica en mica Roser hagué d'anar prescindint de les dones que treballaven per a ella. Durant uns pocs anys més pogué continuar treballant tota sola per a Taurus, però finalment la feina se li acabà del tot en la dècada dels 80; Taurus ja no era el que havia estat.

Foto: Roser Regada Vilella als 66 anys.

Una altra faceta on Roser també s'hi comprometé de valent fou la gestió de les seves poques finances. Invertia en borsa, vetllava els interessos que els bancs li oferien sobre els seus estalvis (dipositant-los allà on el director de l'entitat bancària més rèdit li oferia), comprà alguns solars en sol urbà a Oliana i un parell d'habitatges per reformar al casc antic de Solsona... Fins i tot assolí allò que més desitjava: comprar un pis per a cada fill a Barcelona. I si no hagués estat perquè Pepe la frenava, també hauria invertit en la compra d'un pis a Andorra i de solars a la Seu d'Urgell. A vegades també venia alguna part del patrimoni que anava adquirint; però si ho feia, sempre era per invertir els guanys en una altra banda.

Roser mai no havia tingut carnet de conduir perquè al seu moment, malgrat tenir la part teòrica ben assimilada (això fou quan tenia poc més de 40 anys), Pepe li va pregar

que es fes enrere perquè temia que prengués mal amb el cotxe. Llavors ella, tot i que sempre se'n penedí, per no contradir-lo li feu cas. Quan ja tenia gairebé 60 anys i no es plantejava treure's el carnet de conduir, com que no podia parar mai quieta, es comprà una motocicleta de poca cilindrada, que només requeria llicència de ciclomotor, per poder-se desplaçar a Solsona pel seu propi compte. No n'havia conduït mai, de moto, però se'n sortí prou bé. D'aquesta manera buscà una nova feina a Solsona, on sabia que hi havia certa activitat tèxtil. Com que tenia experiència i encara conservava l'Overlock, no trigà gaire a tenir la casa plena de roba que el seu fill Jordi (que s'havia quedat a casa per fer de pagès) li portava de Solsona el divendres quan anava al mercat setmanal. La màquina de cosir era vella, però Pepe, que era força apanyat, per estalviar-li esforços li adaptà un petit motor elèctric que accionava amb el pedal del peu. I així passà un altre temps durant el qual, si li fallava la feina com a cosidora, ho compaginava amb una altra que havia trobat en una fàbrica de Solsona basada en petits components per a l'automoció.

Considerant que feia anys que Roser cotitzava a la Seguretat Social en règim d'autònoms, que a Ogern hi havia dues botigues que tancaren per jubilació, i que la feina que ara tenia no li ocupava totes les hores que ella acostumava a treballar (gairebé tantes com les que hi ha al rellogatge), el seu fill li muntà un petit

supermercat on també despatxava al públic. Quan no hi havia cap client per atendre (Ogern és molt petit i a estones no entrava cap client), aprofitava per cosir a la rerebotiga; el cas era no parar.

Com que els anys passen més de pressa del que hom voldria, al cap de poc a Roser li arribà la jubilació. Fou llavors quan a casa seva tancaren el petit comerç i també deixà de cosir. Si no hagués estat perquè el sector tèxtil estava en crisi, possiblement hauria continuat cosint d'amagatotis, perquè aturada no s'hi podia pas estar. De fet, sí que cosia, però només per a ella. Si no era per arreglar-se un vestit, era per remodelar unes cortines; la qüestió era fer i desfer per mantenir-se ocupada. També aprofitava per llegir més del que abans podia fer-ho. Llegir novel·les sempre li havia agradat; se n'havia empassat moltes, però ara que tenia tot el temps del món per fer-ho, no l'omplien prou. Fou llavors quan el seu fill va rehabilitar l'antic edifici del molí, que formava part del patrimoni de casa seva, i el donà d'alta com a establiment de turisme rural. Amb aquest nou projecte, altre cop Roser s'involucrà de valent a fer feina; a vegades prenent nota de les reserves per als caps de setmana, si els joves de la casa no estaven disponibles per agafar el telèfon, però sobretot s'abocà a mantenir l'entorn de la casa com el millor jardí. S'hi passava

moltes hores amb una petita aixada a les mans allà al Molí, perquè les flors també havien estat sempre la seva passió. I com que en aquell temps, si bé començava a haver-hi telèfons mòbils, el que no hi havia era cobertura, almenys a Ogern, s'enduia un aparell sense fil per poder atendre els possibles clients.

No fou fins el desembre de 2011, un mes després de fer els 81 anys, quan la mala fortuna la feu parar quieta per culpa d'una embòlia que patí a les tres de la matinada. Semblava que se'n refeia; havia quedat afectada la motricitat de la banda esquerra del seu cos, però la passió amb què efectuava els exercicis de recuperació donava el seu fruit i poc a poc anava guanyant mobilitat. Malauradament, un mes després l'embòlia es repetí i la situació empitjorà molt.

Ha de ser molt dur treballar i lluitar tant tota una vida per finalment veure passar els dies des d'una cadira de rodes, inactiva i sense poder-te comunicar amb els teus sers estimats, però Roser Regada Vilella sempre fou i continua sent molt valenta i emprenedora; tant que ara que ja té gairebé 92 anys encara lluita per veure passar els dies, en companyia dels seus, asseguda a la mateixa cadira.

*Dona proposada per l'**Ajuntament de Bassella, Alt Urgell.***

Maria ROSELL LATORRE

Mestra durant la postguerra, es posà al costat de les famílies del barri de Balàfia per reivindicar els serveis bàsics i incloure l'ensenyament, la cultura i l'esport al barri.

Alfarràs, Segrià, 1913-n. d.

Mestra

Maria Rosell Latorre va néixer l'any 1913 a Alcarràs. Va ser d'aquelles mestres de la República amb vocació social, dedicada a educar els infants de famílies amb pocs recursos, fet que va ser transcendental per capacitar-los i combatre amb les armes de la raó els prejudicis, la incultura i la irracionalitat.

Va desenvolupar la tasca de mestra a la postguerra, a la foscor de la dictadura franquista, al barri de Balàfia (Lleida), un barri de gent humil i treballadora a la perifèria de la ciutat, amb voluntat de planejar i construir un bon futur per a les veïnes i veïns del barri participant activament en la seva construcció i en el seu progrés.

Balàfia ha estat un barri marcat per la vida de pagès, pel procés migratori i el desenvolupament urbà. Amb el boom de la construcció a les acaballes dels anys 50 on les persones novingudes s'instal·laven i buscaven el benestar, ella inspirava a la jovenalla a estudiar i formar-se. Es va posar al costat de les reivindicacions de les famílies pels serveis bàsics i la inclusió de l'ensenyament, la cultura, l'esport i la

vida del bon veïnatge per ascendir en aquesta societat tan preuada del benestar, solidària i vertebrada.

Amb el pas dels anys el seu treball va quedar a l'oblit. Va ser a l'hora de construir una nova plaça al barri i a petició de l'Associació Veïnal de Balàfia, amb el president d'aquell moment —Manolo López Terrados— al capdavant, que es va honorar la seva memòria al posar-li el seu nom. També com a símbol de totes i tots els mestres que ens han ensenyat i gràcies als quals l'escola i l'educació han estat un element clau en la construcció del futur.

Foto: Maria Rosell Latorre.

Dona proposada per l'Associació Dona Balàfia de Lleida, Segrià.

Ramoneta ROVIRA GARRIGA

El 1921 va debutar a La Colosal de Barcelona i un any després actuava a l'Apolo Palace amb gran èxit. Va enregistrar diversos discs amb Gramophone i La Voz de su amo i fou la primera en enregistrar el mític *Fumando espero*.

La Fuliola, Urgell, 1902

Barcelona, Barcelonès, 1964

Cupletista

Ramoneta era de cal Bisbe de la Fuliola, on hi va néixer l'any 1902. De ben jove, com era habitual en l'època amb les dones sense recursos, la van enviar a Barcelona a servir. Allí es va allotjar a casa de la seva germana Carme, que estava casada amb un representant artístic, qui de seguida se'n va adonar de la seva bellesa i talent amb la veu.

El 1921 (amb 19 anys) va debutar a Barcelona a la sala La Colosal amb el pianista Joan Viladomat,⁷⁰ que tenia una acadèmia de varietats i de gran renom a l'època. Un any després va actuar a l'Apolo Palace de Barcelona amb molt d'èxit, que feu que la discogràfica Gramophone la contractés per enregistrar algunes cançons del seu repertori. Va enregistrar diversos discs més amb aquesta discogràfica i també amb La voz de su amo i fou la primera en enregistrar el mític *Fumando espero*.

Foto: Ramoneta Rovira Garriga.

L'1 de febrer de 1924 va debutar al Teatro Maravillas de Madrid i va actuar freqüentment a El dorado de Barcelona.

⁷⁰ Joan Viladomat i Massanas (Manlleu, Osona, 1885-Barcelona, Barcelonès, 1940) va ser un músic i compositor català.

Foto: Ramoneta Rovira Garriga.

El 1930 el seu matrimoni amb un vidu de Cervera amb dos fills la va retirar dels escenaris per dedicar-se a ser mestressa de casa. Més endavant el seu marit l'abandonà deixant-li a càrrec els fills. Quan aquests es van fer grans, va refer la seva vida amb un escriptor divorciat, Luis del Val, amb qui va convida fins que ell va morir de tuberculosi en un sanatori de Madrid.

Malgrat que els últims anys va restar completament oblidada pel món de l'espectacle, en el seu temps la

premsa de l'època la va presentar com "una artista de voz y gracia sin límites", una "célebre estrella de la canción" que tenia "una voz de oro".

Foto: Ramoneta Rovira Garriga.

Ramoneta Rovira Garriga va morir el 5 de febrer de 1964 a Barcelona a causa d'un càncer.

*Dona proposada pel **Grup de Dones de l'Ateneu Popular de La Fuliola, Urgell.***

Vols saber més coses de **Ramoneta Rovira Garriga**?

- Barreiro, Javier. "[Ramoncita Rovira](#)" [consulta: 08/07/2021].
- Sáez, Anna. "[La cupletista de la Fuliola](#)" a Vilaweb [consulta: 08/07/2021].
- Sáez, Anna. "[La cupletista de la Fuliola](#)", versió ampliada [consulta: 08/07/2021].

Vols escoltar **Ramoneta Rovira Garriga**?

- "[La mare](#)", cuplé catalán. Ramoncita Rovira. 1922 [consulta: 08/07/2021].
- [El cuplé catalán II. Ramoncita Rovira](#) [consulta: 08/07/2021].

Coloma RULL SALA

El seu treball des de la merceria i la seva dedicació i empenta van ajudar moltes dones a confiar en elles mateixes, convertint Cal Conna en botiga de referència per a tota la comarca. Mai no va voler dependre de cap home i per això mai no es va voler casar.

Guissona, Segarra, 1898-1976

Botiguera

Coloma Rull Sala, de cal Conna⁷¹, va néixer l'any 1898 a Guissona. Filla de cal Barceló, quarta de sis germans, va ser afillada pels oncles Conna, matrimoni sense fills i amb un negoci obert que la tia Coloma va fer pujar dedicant-li la vida i tot el seu saber. De bon caràcter i de fàcil conviure, el seu treball, dedicació i empenta van ajudar moltes dones a confiar en elles mateixes i a valorar el treball fet a mà, convertint la merceria Cal Conna en botiga de referència per a tota la comarca.

Encara hi ha gent que la recorda asseguda darrere la seva taula braser, entrant a l'esquerra de la botiga, amb un parell d'agulles de fer mitja als dits, fent jerseiets i peücs amb fil perlé per a nounats.

Era confident i amiga de qui ho necessités; confessora de penitents i assessora en tota mena de problemàtiques personals. Encara hi ha persones que recorden els xiu-xius amb les clientes explicant-li els esdeveniments més íntims, que ella comprenia i si convenia aconsellava com entomar la situació.

Va destacar per la seva independència personal, que va mantenir durant tota la vida. Mai no va voler dependre de cap home i, com que a l'època que li va tocar viure això era pràcticament impossible, mai no es va voler casar. De pretendents en va tenir de tota mena, fins i tot amb 60 anys encara va rebre propostes serioses de matrimoni que ella va rebutjar amb la seriositat que l'ocasió requeria, però amb un sentit de l'humor que feia impossible enfadar-s'hi.

⁷¹ "La merceria de cal Conna va ser fundada l'any 1883 pel matrimoni Pujol Rull (Ramon Pujol Petit i Teresa Rull Pinós), el qual la va traspasar a la seva neboda Coloma Rull Sala. Aquesta, al seu torn, va fer el mateix amb la neboda i propietària actual, Dolors Morera Rull. L'any 1944 disposava, a més de la merceria, de seccions de sabateria, ferreteria i joguineria, i estava ubicada al mateix lloc que encara ocupa avui", a Turull Robinat, Max (direcció). *Història gràfica de la Segarra*. Centre Municipal de Cultura de Cervera i Consell Comarcal de la Segarra, 2002, pàg. 216-217.

Foto: Coloma Rull Sala.

Va viure sempre fent el que li agradava: despatxar a la botiga.

Coloma Rull Sala va morir el 4 de setembre de 1976 a Guissona.

*Dona proposada per l'**Associació de Dones Nèvia** i l'**Ajuntament de Guissona**, Segarra.*

Teresa SABATÉ RODIÉ

Fou una de les precursors de la transició lingüística a l'escola pública d'Alguaire. Va publicar més de 120 llibres i va participar en l'edició de 88 més. Les seves publicacions educatives en català van ser pioneres i un referent per a la gran majoria d'escoles de parvulari i infantil de Catalunya.

Alguaire, Segrià, 1940

Mestra i escriptora

Teresa Sabaté Rodié⁷² va néixer a Alguaire l'any 1940, a la mateixa casa on resideix actualment, ca l'Espardenyó.

L'any 1959, va acabar la carrera de mestra de primera ensenyança i va començar la seva docència com a interina (a Pinell i a Barcelona) mentre es preparava les oposicions de mestra d'educació primària, que va aprovar l'any 1960. Va obtenir la seva primera plaça en propietat a Sant Climent (Solsona), on va exercir durant el curs 1961-1962 per després anar a La Curullada dos cursos més. Va ampliar els seus estudis i l'any 1964 va aprovar les oposicions de mestra de preescolar, aconseguint una plaça definitiva a l'escola del seu poble natal, on va exercir fins a la seva jubilació, després de 38 anys.

Com ella mateixa diu: "El meu gran cavall de batalla va ser la implantació del català a les escoles, concretament a preescolar".

Foto: Teresa Sabaté Rodié.

L'educació que va rebre Teresa va ser tota en castellà, obligatori en aquella època de règim dictatorial a les escoles; al igual que haver de cantar religiosament el "Cara al Sol" cada dia en l'arribar a l'escola, tant d'alumna com els primers anys de mestra.

La gran afició de Teresa era i continua essent la lectura. De jove, es gastava els diners de la

⁷² Biografia basada en l'entrevista feta a Teresa Sabaté Rodié per Montse Espinalt Carrasco.

setmanada comprant novel·letes en català, com *Roc Gentil*, *L'Infant de la diligència*, *Les memòries de la Maria Ballmarí...*, que adquiria en la llibreria La Guimet, que visitava assíduament.

Recorda que, en acabar Magisteri, va rebre una carta d'una senyora que vivia al carrer Rosselló de Barcelona. En aquella nota li proposaven poder aprendre a llegir i escriure en català amb la condició que transmetés els coneixements adquirits. La Teresa explica emocionada que va perdre l'adreça i mai li va poder donar les gràcies. Aquesta senyora li va comprar el primer diccionari en català (que encara conserva), un llibre de poemes i un llibre d'exercicis, que va anar fent durant el primer any d'interina. Posteriorment, va apuntar-se als primers cursos de català per obtenir el títol de mestra de català. Si estava a les seves mans, ella volia ensenyar el català! I així ho va fer, compaginant la feina, els estudis, la criança de les seves tres filles i la cura dels seus familiars.

Durant els seus primers setze anys com a mestra, l'educació a l'escola s'impartia en castellà. Quan va arribar la possibilitat d'ensenyar el català a les escoles (1977), Teresa, juntament amb Fermí Capell, Divina Calçada i el nouvingut professor i marit de la protagonista, Eugeni Carrera, hi van votar a favor. Tot i així, encara faltaven dos vots, que es van aconseguir amb la incorporació d'Àngel Ros i Josep Baró. Així, l'escola pública d'Alguaire va ser la tercera

escola de la província de Lleida a esdevenir "Escola Catalana".

En aquest moment va començar el seu gran repte. Ella era l'encarregada de fer l'apertura del català a l'escola i necessitava llibres i material didàctic en català que no existien en aquella època. Si bé es cert que hi havia uns llibres que havia fet Marta Mata ("molt ben fets!", exclama Teresa), no s'adequaven a la gran quantitat d'alumnes que hi havia a les classes de parvulari (més de 40). Es tractava d'uns llibres per a classes reduïdes i amb la necessitat d'un ajudant a l'hora de fer les classes de lectura, fet impensable en la seva escola.

Teresa es va passar tot un estiu recopilant i llegint tot el material educatiu que hi havia publicat en català fins aleshores. A l'inici del curs, juntament amb el professor Fermí Capell i Tomàs, van començar la difícil tasca de dissenyar i escriure una col·lecció de llibres i quaderns didàctics adients a les necessitats de l'escola i que havien de servir i van servir per implantar el català als infants de la gran majoria d'escoles d'ensenyança primària de Lleida. Un material que s'anava perfilant diàriament, després de la jornada laboral, amb la gran col·laboració de la il·lustradora Rita Culla Perarnau, que l'ha acompanyat en la majoria de les seves posteriors publicacions.

Després de l'elaboració i el disseny, calia publicar-ho, un altre repte que van haver d'afrontar Teresa i Fermí. Començava la difícil tasca de trobar una editorial interessada en publicar

uns quaderns educatius en català i fets per dos novells autors però entregats professors. La por inicial es va esvaïr en entrar a la primera editorial on van anar, Salvatella. Aquesta editorial va decidir publicar aquells quaderns sense pensar-s'ho, ja que, en aquell moment, pràcticament no existien publicacions educatives en català per a infants. Teresa ja no va deixar aquesta editorial, amb la que va col·laborar durant 50 anys i que ha publicat tota la seva obra.

Així, l'any 1979 aparegué la primera publicació del quadern *Paraules: Lectura*, a la que va acompanyar *Paraules: escriptura*, un mètode d'aprenentatge que relacionava el sistema fonètic i la grafia.

Ja hem esmentat la condició *sine qua non* que havia imposat a la Teresa aquella senyora del carrer de Rosselló que la va ajudar a aprendre el català. Amb la voluntat de complir el que li va prometre, l'any 1974, va assistir a cursos de Llengua Catalana i Didàctica del Català a la Universitat Autònoma de Barcelona i, l'any 1979, es va treure el títol de mestra de català a Lleida.

Va esdevenir formadora de formadors en la vessant didàctica del català, la que més li agradava. Durant el període 1988-1994, va realitzar sis cursos de didàctica del català a l'ICE de la Universitat de Lleida. Teresa creia fermament que la base de l'aprenentatge infantil era "la manera d'ensenyar", com treballar el material i com explicar als

infants els conceptes perquè els aprenguin i assimilïn.

Estudiant incansable, l'any 1979 es va especialitzar en filologia espanyola i francesa i no va deixar de formar-se per poder implantar el català a l'escola, adaptar-se als nous temps i a les necessitats dels seus alumnes; tot amb una visió de futur que va plasmar en els cursos que va fer de rítmica-expressió corporal i psicomotricitat (1981), Introducció al Vídeo Didàctic (1988), Formació Bàsica per a la Reforma i Introducció a la informàtica educativa i d'usuari (1992), les sessions presencials per al desplegament curricular en el centre (1993-1995), els seminaris d'assessorament didàctic de la llengua catalana (1994) i les Jornades Municipals d'Educació Infantil (1999), entre altres.

Moltes publicacions van seguir a aquests quaderns inicials, unes en col·laboració amb el mateix Fermí Capell i Tomàs, com *Pre-paraules* i *Prelectura paraules*. Els 20 Contes de les lletres, la col·lecció "XUP-XUP" (ja en solitari), així com els 29 llibres de "Folklore" (2002), que tenien l'objectiu de reflectir, adaptar i transmetre tot el folklore català a la nostra canalla. Inspiració que li arribà d'un dels seus escriptors favorits, en Joan Amades. Tampoc podem deixar de banda la seva col·lecció "Volem saber", entre moltes altres publicacions com llibres de lectura, quaderns de preescriptura, escriptura, plàstica, contes, matemàtiques i un llarg etcètera.

L'any 2005 va rebre un homenatge dels escriptors lleidatans, les institucions culturals i el món dels llibres per la seva trajectòria.

"He estirat la vida tot el que he pogut per transmetre tots els meus coneixements. El meu objectiu com a mestra és ajudar els altres."

"No tinc un minut per perdre si hi ha un bon llibre o relat per llegir."

*Dona proposada per l'**Ajuntament d'Alguairé**, Segrià.*

Vols saber més coses de **Teresa Sabaté Rodié**?

- [Biblioteca Nacional de España](#) [consulta: 19/08/2021].
- [Editorial Salvatella](#) [consulta: 19/08/2021].
- [Llibres de Teresa Sabaté Rodié](#) [consulta: 19/08/2021].

Teresa SANCHO DOLCET

Malgrat que en l'època que li va tocar viure era difícil per a una dona estudiar, va aconseguir treure's la carrera de practicant el 1923. L'any 1925 fou nomenada llevadora titular d'Alcarràs, on exercí durant més de 40 anys.

Alcarràs, Segrià, 1901

Lleida, Segrià, 1972

Llevadora i practicant

Teresa Sancho Dolcet, coneguda com la Sra. Tresina, va néixer l'1 de juny de 1901 a Alcarràs.

Tresina volia estudiar (quin disbarat en aquella època, els anys 1920, estudiar una dona!). Tan tossuda es posà i tant lluità que, al final, la família hi accedí i l'enviaren a Saragossa a casa d'un germà de la seva mare que era un militar d'alta graduació. Aquest tenia quatre fills i un d'ells, que es deia Jaime Dolcet, estudiava Medicina i va ser el seu protector i com a tal exercí, ja que a la universitat a alguns estudiants no els agradava veure dones que estudiessin. De setze estudiants que hi havia al seu curs només dues eren dones. El seu cosí parlà amb els "gamberros" de la facultat i els amenaçà de trencar-los la cara si molestaven la seva cosina Teresa.

Foto: Teresa Sancho Dolcet.

Tots aquests esforços donaren els seus fruits i l'1 de maig de 1923 aprovà la revàlida i la carrera de practicant.⁷³

L'any 1925 obtingué el certificat del secretari de l'Ajuntament d'Alcarràs on s'acordava per majoria de vots nomenar-la llevadora titular.

⁷³ L'any 1857, mitjançant la Ley Moyano, es van regular les professions sanitàries. Aparegué la figura del practicant, que englobava tothom qui prestava serveis d'ajudant de metges, com els cirurgians i els barbers. El 1915 es creà el títol d'infermera per primera vegada. Es van reconèixer legalment les infermeres i es van institucionalitzar les cures sota tres denominacions: infermeres, practicants i matrones. D'aquesta manera, tot i que tenien funcions i formació similars, els estudis es realitzaven en llocs diferents: infermeres (gairebé

L'any següent, el 1926, l'Ajuntament d'Alcarràs acordà nomenar-la practicant titular del municipi.

L'any 1929 obtingué el certificat del Servei Nacional de Sanitat on se la designava matrona titular en propietat d'Alcarràs.

L'any 1942 es donà d'alta al Col·legi de Practicants de Lleida amb el número 12 i el 1955 ho feu en el Consejo Nacional de Auxiliares Sanitarios.

Consta al Registro General de Matronas d'Espanya amb el número 1.306.

El 26 de juny de 1934, a l'església d'Alcarràs, es casà amb Gaietà Roselo Ribes. Tots dos hagueren de lluitar amb les seves respectives famílies perquè ella tenia sis anys més que ell i en aquell temps que la dona fos més gran que l'home no estava gaire ben vist. Van tenir dos fills: Lluís i Tanet (a qui el seu pare no va arribar a conèixer) i foren els quatre millors anys de la seva vida.

En esclatar la guerra un comitè anà a buscar Gaietà i l'obligà a anar al front, tot i que argumentaren que tenia un fill de 2 anys i la dona embarassada. Morí el 5 de gener de 1939. El seu record acompanyà Teresa la resta de la seva vida.

Vivint en un poble no s'arribava a patir gana, encara que sí moltes

mancances. La família i la gent s'ajudaven dins les possibilitats de cadascú.

No només va patir la desgràcia de la mort del seu marit, Tanet, el seu fill petit, va morir de meningitis als 5 anys.

Una de les seves funcions com a llevadora era portar el nounat a l'església, acompanyada dels padrins i familiars, per batejar-lo i després el tornava a casa. En aquells temps les mares no podien sortir de casa fins passats quaranta dies, per aquest motiu qui portava el nounat a l'església era la llevadora. Passada la quarantena, també acompanyava la mare per purificar-se. Uns li deien: "per què porta aquest fill de rojos a batejar?" i els de l'altre bàndol: "per què porta a batejar aquest fill de feixistes?". I ella havia d'anar trampejant els uns i els altres.

Podríem qualificar la Sra. Tresina com una dona lluitadora: estudis, casament, guerra, mort de l'espòs, suportar denúncies, postguerra, mort d'un fill i finalment la malaltia. Malgrat tenir un caràcter dur, doncs una vida com la seva endureix, també era agradable i dolça.

Teresa Sancho Dolcet va morir el 27 de maig de 1972 a Lleida.

Dona proposada per l'Ajuntament d'Alcarràs, Segrià.

totes dones), que cursaven els seus estudis en escoles que depenien dels hospitals; practicants (gairebé tots homes), que ho feien en les facultats de Medicina; matrones (exclusivament dones), que tenien les seves pròpies escoles de parteres o matrones, lligades als hospitals de maternitat.

FONT: [Enfermero Blastos](#) [consulta: 27/08/2021]

Rosa Maria SANTAMARIA ESCALER

Paral·lelament a la feina de mestressa de casa i botiguera, va cofundar l'any 1979 l'Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà (APACT), la qual ha treballat intensament en la recuperació i difusió del patrimoni de Torà. En fou presidenta entre els anys 2004 i 2014.

Lleida, Segrià, 1933

Torà, Segarra, 2014

Botiguera, activista cultural i mestressa de casa

Rosa Maria Santamaria Escaler va néixer el 29 d'agost de 1933 a Lleida, filla única de Rosa Escaler Bosch, natural de Ponts, i de Manuel Santamaria Palomas, natural de Torà. El seu pare, farmacèutic, havia comprat una farmàcia a Lleida, on es va instal·lar la família el 1930.

Quan tenia 3 anys començà la guerra civil que marcaria el destí de tantes famílies. Van matar el seu pare, i la seva mare i ella, amb els avis i la tieta que vivien a Torà, es van refugiar a Oliola, prop de Ponts, on passaren gran part d'aquells anys.

Acabada la guerra, van retornar a Lleida, on la seva mare es feu càrrec de la farmàcia i ella anava al col·legi de les dominiques Pare Coll.

Mantenien la relació amb els avis i la tieta de Torà, on anaven molt sovint. Quan la Rosa Maria tenia 12 anys havien mort els avis i la mare va

decidir tancar la farmàcia i instal·lar-se definitivament a Torà amb la seva cunyada.

Foto: Rosa Maria Santamaria Escaler.

Començà llavors l'etapa juvenil. Va ser una etapa de confidències amb les amigues, berenars a les fonts, redescoberta dels paisatges i la natura del poble, preparació de festes populars i convivència amb la mare i la tieta, dues dones valentes, extremadament religioses, amb qui resava rosaris i anava a missa alhora que aprenia a tenir cura de la casa, anava a l'hort o a plegar ametlles. Dels 14 als 17 anys l'enviaren a un internat de Barcelona per completar

la seva formació, on va cursar uns estudis anomenats *École Ménagère* (Escola de la Llar), destinats exclusivament a les noies. Allí, un col·legi de religioses però amb un tarannà força obert, va eixamplar el seu caràcter ja de natural molt comunicatiu i curiós, coneixent noies de costums, educació i idees molt diferents a les seves, i professors com el Dr. Trens, un erudit capellà que els inculcava l'estimació per la natura i l'arqueologia, la música i l'art. Aquesta etapa de joventut era especialment recordada per la Rosa Maria i els fills creuen que la va marcar molt.

Als 21 anys es va casar a Torà amb Josep Bagà Ballús, hereu de cal Guatlles, una casa amb molt moviment. Tenien una botiga d'aquelles on s'hi venia de tot, a la casa hi convivía molta gent, i l'ambient en general era molt diferent del que havia viscut fins llavors, una noia molt protegida per la mare vídua i la tieta soltera. La gent li comentava: "Nena, no aguantaràs tot el moviment de cal Guatlles!" i ella, decidida, deia: "Oh, i tant que ho aguantaré!". I així va ser.

Va conviure en pau i harmonia amb la sogra i les cunyades. Va tenir 7 fills nascuts tots a casa, amb ajuda de la llevadora. Va aprendre a conduir quan molt poques dones ho feien i els camioners les espantaven a la carretera a tocs de botzina. Va continuar amb el negoci de la botiga, i va anar-hi fent millores i reformes, adaptant-la als nous temps.

Paral·lelament a tot aquest enrenou, la seva curiositat i el seu interès i estima pel poble i per la gent la van empènyer a tenir una forta amistat amb altres persones amb els mateixos interessos. Junts van formar el 1979 l'Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà (APACT), entitat que va aconseguir finançament per recuperar l'església sense culte del convent de Sant Antoni de Pàdua i la convertí poc a poc en un local sociocultural per al poble. Aquest va ser només el començament, doncs l'associació, amb Jaume Coberó al davant, va fer i encara està fent una gran labor en la recuperació i difusió del patrimoni: capelles i ermites romàniques, camins, costums i tradicions populars. Una de les activitats més conegudes que organitza l'entitat és la Caminada Popular de Torà, que el 2020 va celebrar la seva 40a edició. També van reformar i museïtzar l'antic Forn de la Vila i van crear una Casa de Cultura per a exposicions etnològiques i altres activitats a Cal Gegó. Van recuperar una cursa popular, el Cós de Sant Gil. Han editat una *Història de Torà* en format àlbum de cromos i són els editors de la revista de caire local *Llobregós Informatiu*. Rosa Maria va ser presidenta de l'entitat des de la mort de Jaume Coberó, el 2004, fins al 2014.

La seva manera de ser l'ha portat a cooperar activament en altres activitats socials:

Amb la parròquia, donant classes de catequesi durant molts anys i formant part de Càritas. Amb l'ajuntament i el

consell comarcal, participant en donar suport al català a persones novingudes.

Després de jubilar-se va compaginar aquestes activitats amb formar part de la junta del casal d'avis, integrada per persones molt actives i motivades, establint relacions amb la FATEC i organitzant conferències, cursos i altres activitats.

Encara li quedava temps per cultivar aficions particulars com anar a classes de pintura i restauració, agafar el

cotxe i anar-se'n a passejar pel camp o a veure els seus estimats ametllers, viatjar amb el seu marit, cultivar l'amistat trobant-se amb les amigues del col·legi a Barcelona o amb les amigues de Torà a fer un cafè, un bon dinar o una excursió al Pirineu...

Rosa Maria Santamaria Escaler va morir l'any 2014 a Torà.

*Dona proposada per l'**Associació de Dones Toraneses** de Torà, Segarra.*

Dolores SAUREU I BRANSUELA

Exemple de vida d'una dona pagesa, dedicada a la pagesia amb cos i ànima com la de la majoria de dones pageses de l'Horta de Lleida. Dones endurides pel sol i per la vida.

Lleida, Segrià, 1926

Pagesa

Dolores Saureu i Bransuela va néixer el 16 de maig de 1926 a l'Horta de Lleida. Va ser la tercera filla de set germans, la seva adolescència la van marcar profundament la Guerra Civil espanyola, els bombardejos de Lleida i la desaparició de la seva àvia materna durant la mateixa, de qui no van saber-ne res més. Als 14 anys, en temps de postguerra, a més de fer-ho al tros familiar, ja anava a treballar a les terres veïnals per guanyar uns diners i així ajudar la mare en la manutenció dels seus germans. Alhora portava al mercat el que conreaven a la terra familiar.

Als 25 anys va marxar de la Partida Vallcalent, on havia viscut fins aquell moment, per casar-se amb un pagès i instal·lar-se en una torre de la Partida de Grenyana, a l'Horta de Lleida. Va continuar tota la seva vida dedicada a la pagesia i cuidant les seves dues filles, a les quals va educar per continuar la tradició familiar d'arrelament a la terra.

Foto: Dolores Saureu i Bransuela.

Avui continua vivint a la torre familiar, però ara ja no pot anar a les feines del tros perquè la seva edat no li ho permet.

Aquesta es la història de la vida d'una dona pagesa, una vida dedicada a la pagesia amb cos i ànima, com la de la majoria de dones pageses de l'Horta de Lleida. Dones endurides pel sol i per la vida. Dones que van viure silenciosament a l'ombra del patriarcat i de l'oblit social. El seu important treball i esforç

realitzats al llarg de les seves vides no han estat mai reconeguts ni valorats.

*Dona proposada per l'**Associació de Veïns de la Partida de Grenyana i Limítrofs de Lleida, Segrià.***

Maria Teresa SOLÉ ABELLÓ

Fou una de les fundadores de l'Associació de Vídues Urgell-Segarra el 1963, que va donar suport a moltes dones en aquesta situació i promogué valors com l'amistat, la sororitat, la solidaritat i, amb valentia i coratge, els drets de les dones.

Tàrrrega, Urgell, 1927-2010

Botiguera i activista social

Maria Teresa Solé Abelló⁷⁴ va néixer el 27 d'agost de 1927 a Tàrrrega. Filla única, sempre va dir que havia estat molt estimada i havia tingut una infància fantàstica.

Els seus pares eren originaris de Vilaverd, a la Conca de Barberà, i Tàrrrega va ser el municipi que els va acollir.

Recordava els anys de la Guerra Civil amb ulls de nena i de gran ho explicava com un conte i acabava sempre dient: "Que mai no puguem tornar a veure una desfeta tan gran com aquella".

Va ser sempre una fervent lluitadora a favor de causes socials i d'esperit nacionalista, i va conservar les seves amistats al llarg de tota la vida. Lectora empedreïda, va arribar a disposar d'una biblioteca de més de 500 llibres.

Es casà molt enamorada d'un xicot de Vilaverd, Ramon Robert Mateu,

que pujava a festejar-la en bicicleta fins a Tàrrrega.⁷⁵ Poc li va durar la felicitat, als tretze anys de casada es va quedar viuda, amb els pares ja grans i una filla, Teresa, i un fill, Josep Maria, de curta edat.

Foto: Maria Teresa Solé Abelló, 1946.

⁷⁴ Biografia basada en el text biogràfic aportat per la seva filla, Teresa Robert Solé.

⁷⁵ Amb les carreteres actuals entre Vilaverd i Tàrrrega hi ha 40 quilòmetres de distància i un desnivell de 100 metres.

Foto: Entrevista a Maria Teresa Solé Abelló per al programa Comarques de TV2 davant la botiga de Cal Vilavert.

La botiga, coneguda popularment com Cal Vilavert, que havien fundat els seus pares li omplia moltes estones de soledat. El seus pares sempre havien venut verdura i fruita al mercat i amb el temps van obrir una botiga per donar més bon servei, tant a l'engròs com al detall. Però no en tenia prou amb la botiga i, donada la seva inquietud, ella i unes quantes viudes joves més crearen l'Associació de Vídues Urgell-Segarra l'any 1963, una iniciativa arriscada en aquells temps. Des d'aquell moment va dedicar-hi gran part de la seva vida.

A moltes dones, viudes de guerra o que havien enviadat als anys 40, 50 i 60 i tenien pocs recursos, només els quedaven el treball, els fills i la soledat, a causa del que en aquella època s'esperava d'elles.

L'Associació serví de suport per a moltes. Van anar més enllà de Tàrraga i connectaren amb l'Associació de Viudes de Barcelona. Organitzaven trobades d'àmbit

comarcal i autonòmic, excursions, vetlles de convivència i recolliment... Portaren una mica d'aire i alegria a aquestes famílies. Van gestionar també que moltes d'aquestes dones poguessin cobrar una pensió de viudetat. Pel fet de treballar a la botiga familiar, Maria Teresa coneixia molta gent i no tenia pèls a la llengua a l'hora de reivindicar els drets d'aquestes dones.

En canvi, ella no va poder cobrar la pensió perquè el seu marit, que era autònom, no havia cotitzat prou, això sí, aconseguí que li retornessin els diners cotitzats.

Des de l'Associació van promoure valors com l'amistat, la sororitat, la solidaritat i, amb valentia i coratge, els drets de les dones. En alguns moments van arribar a ser més de 100 sòcies.

Amb els pas dels anys i els canvis en la societat, les funcions de l'Associació van deixar de ser necessàries i es va dissoldre. Ella no en fou mai presidenta perquè deia que no li agradaven els títols, sí que va ser-ne secretària i tesorera. Va formar part de l'Associació fins que va morir, el 20 de setembre de 2010 a Tàrraga.

*Dona proposada per l'**Associació de Dones Arrel** de Tàrraga, Urgell.*

Foto: Trobada intercomarcal i començament de curs de l'Associació de Vídues, 15/10/2001. Maria Teresa Solé Abelló és la quarta de la primera fila començant per la dreta.

Vols saber més coses de **Maria Teresa Solé Abelló**?

- Fontanet Viladot, Mireia. *Mai no he fet res sol. Biografia de mossèn Josep Garriga*. Natan Estudis, Ajuntament de Tàrraga. Tàrraga, 2015, p. 76.

Maria TORRUELLA PRUNERA

Modista, visqué i treballà a Barcelona amb un reconegut modista que tenia un taller a les Rambles. En casar-se i tornar al seu poble natal, veié truncat el seu somni d'obrir el seu propi taller de costura a causa de la Guerra Civil.

La Granadella, Garrigues, 1901-1997

Modista

Maria Torruella Prunera⁷⁶ va néixer el 10 de desembre de 1901 a la Granadella. Fou la filla gran de tres germanes.

Va anar al col·legi de monges fins els 12 anys i fou allí on sorgí la seva passió per la costura, fet que va impulsar-la a continuar aprenent l'ofici de modista.

Amb només 14 anys va marxar a Barcelona, on s'instal·là a casa d'uns oncles. Allí va començar a treballar per a un modista amb força renom que tenia el taller a les Rambles.

Va estar-hi treballant durant catorze anys, fins l'Exposició Universal del 1929. Ella va ser present a la inauguració i sempre recordava meravellada la bellesa de les Fonts de Montjuïc. El taller on treballava va

confeccionar diferents vestits per aquest esdeveniment, dos dels quals van ser regalats a la Maria en acabar l'exposició.

Foto: Maria, quan encara treballava a Barcelona (1926), feta pel fotògraf Garrigosa, i que va enviar el 18 de març de 1926 al seu futur marit en forma de postal.

⁷⁶ La documentació per testimoniar la vida i la feina duta a terme per Maria forma part del munt de fotografies i documentació que les conseqüències de la guerra van fer desaparèixer. Si més no, ens resta el testimoni oral de la seva família. En aquest cas, la seva neta Maria Teresa Filella Miralles, que recorda molt bé tot el que li explicava la seva padrina i a qui li agradava molt escoltar-la, ens ha facilitat tota aquesta informació i l'única fotografia-postal que en resta. També s'ha consultat el Museu del Disseny i la Indumentària de Barcelona per saber el nom dels modistes que van crear i exposar els seus models amb motiu de l'Exposició Universal de Barcelona el 1929. Caldria, però, fer un treball més llarg d'investigació per poder aportar documentació al respecte.

Imatge: Revers de la foto-postal enviada per Maria al seu promès.

Es 21 de novembre de 1929 es va casar a la Granadella amb José Filella, que era fuster, i es van instal·lar al municipi.

Entre els regals de noces que va rebre hi havia una màquina de cosir dels seus antics amos i un rellotge de peu de les companyes i companys treballadors del taller. Regals que li van prendre durant la Guerra provocant-li una gran tristesa.

No va tornar mai més a Barcelona, tot i que n'era una enamorada, tant de la ciutat com de la seva gent.

A partir de llavors va continuar treballant de modista per a la gent del poble, però la seva il·lusió hauria estat poder fer el seu propi taller de costura i ensenyar el seu ofici. La Guerra Civil va truncar el seu somni.

Durant els anys 70 també va treballar a Cal Calçoné, una emblemàtica botiga de la ciutat de Lleida, confeccionant roba de casa i roba interior d'home i de dona.

Com que el seu marit era fuster i s'encarregava de fer les caixes dels difunts, ella va assumir una nova feina: vestir i arreglar els morts. Feina que, tot i que no agradava massa a la seva família, va continuar realitzant fins i tot després de la mort del seu marit, encara que temps després l'hi van fer deixar.

De més gran es va dedicar a fer labors de ganxet, una de les seves grans aficions.

Maria Torruella Prunera va morir a la Granadella el 17 de febrer de 1997 als 96 anys. Els dos darrers anys de la seva vida, tot i que es va quedar cega, encara feia una mena de cordons amb els dits que li quedaven perfectes.

*Dona proposada per l'**Associació de Dones el Roure** de la Granadella, Garrigues.*

Emília TREPAT MUNTANÉ

S'inicià a l'atletisme al Centre de Cultura i Esports de Lleida (CCE) (1921-1938) i s'especialitzà en les modalitats de relleus, salt de llargada i javelina.

La Sentiu de Sió, Noguera, 1916
Lleida, Segrià, 2009

Atleta

Emília Trepapat Muntané va néixer el 13 de juny de 1916 a la Sentiu de Sió. Filla de Josepa Muntané Llobera i de Josep Trepapat Barril, ambdós de la Sentiu de Sió.

Foto: Emília Trepapat Muntané.

Molt aficionada a l'esport, s'inicià a l'atletisme al Centre de Cultura i Esports de Lleida (CCE) (1921-1938) amb un grup de dones entrenades per Pau Clota. S'especialitzà en les

modalitats de relleus, salt de llargada i javelina.

També va participar en els primers campionats de Catalunya.

Foto: Emília Trepapat Muntané competint amb javelina.

Aficionada al cant, malgrat el temps que li va tocar viure a causa de la guerra, va completar aquesta afició a l'Orfeó Lleidatà, entitat que la va reconèixer atorgant-li la medalla d'or.

Emília Trepà Muntané va morir l'any 2009 a Lleida.

*Dona proposada per l'**Associació Esport Femení Lleida** de Lleida, Segrià.*

Vols saber més coses d'**Emília Trepà Muntané**?

- Justribó, Daniel. *Feminitat, Esport, Cultura –pioneres de l'atletisme català (1921-1938)*. Autoedició, 2014.

Maria Lourdes VIDAL I AUDET

Alcaldesa de Ponts des del 1979 fins al 1983 amb el partit ADP (Associació de Dones de Ponts). Es va presentar en una llista formada exclusivament per dones.

Ponts, Noguera, 1936-2018

Política

Maria Lourdes Vidal i Audet va néixer l'any 1936 a Ponts. Filla de Teresa Audet i Sangrà.

Va desenvolupar tasques administratives a la Delegació Comarcal de Sindicats de Ponts.

Posteriorment i al llarg de la seva vida laboral, es dedicà a funcions administratives a les oficines de l'Extensió Agrària a les localitats de Tàrraga i Ponts.

Fou alcaldessa de Ponts des de l'any 1979 fins al 1983 amb el partit ADP (Associació de Dones de Ponts).

Realitzà col·laboracions significatives tant en l'equip de Direcció com en l'equip de Redacció de la revista local *Portaveu* i participà en la publicació del llibre *Ponts anys enrere*.

És important i rellevant la seva tasca com a alcaldessa de Ponts, no exempta de dificultats tant per la seva condició femenina com per presentar una llista constituïda exclusivament per dones, fet que va rebre dures crítiques i titulars masculistes als principals diaris de tot el

país. També estigué marcada per una difícil legislatura per la forta oposició d'una part de l'equip de govern. Com a capdavantera i juntament amb les regidores, va desenvolupar la seva tasca amb molta solidaritat, treball, compromís, entusiasme, confiança i democràcia, sortejant obstacles i aconseguint millores per a la població i alhora el reconeixement del poble.

Foto: Maria Lourdes Vidal i Audet.

Maria Lourdes Vidal i Audet va morir l'any 2018 a Ponts.

Dona proposada per l'associació Dones del Mig Segre (DOMISE) de Ponts, Noguera.

Vols saber més coses de **Maria Lourdes Vidal i Audet**?

- Albó, Núria; Busquets, Juli; Martí, Rosa. *Les Dones i la política: alcaldesses i regidores de Catalunya*. Edicions de la Magrana / Edicions 62, 1989.
- Favà, Maria. "[Ponts: O quan manar és cosa de dones](#)" a *Avui*, 21/07/1979, [consulta: 05/08/2021 a [Trobada electes 79](#)].

Josefina VIDAL MORERA

Col·laboradora de la secció espanyola de la BBC a Londres. A Holanda treballà al Servei Internacional de Radio Nederland Wereldomroep en el programa *Pulso Femenino*. Un cop a Espanya, va exercir com a cap de la Secretaria del Despatx del ministre de Sanitat Ernest Lluch a Madrid. Ha publicat sis llibres de poesia.

Tàrrrega, Urgell, 1932

Poetessa i política

Josefina Vidal Morera va néixer l'11 de març de 1932 a Tàrrrega. Va cursar els estudis secundaris i de batxillerat a Tàrrrega, a Cervera i a l'Institut de Lleida i els va acabar l'any 1950 amb l'examen d'Estat a la Universitat de Barcelona.

Durant els primers anys de la dècada de 1950 intervingué en recitals de poesia local, formà part del grup de teatre Thespis i participà en la vida cultural targarina.

Foto: Josefina Vidal Morera quan formava part del grup de teatre Thespis.

El 1953 va emigrar a Anglaterra, on va treballar uns quants mesos en un hospital mental a Preston. El 1954 es va traslladar a Londres, on treballà en un hospital general i, posteriorment, en un restaurant del Soho.

Foto: Josefina Vidal Morera quan formava part del grup de teatre Thespis.

Va acabar el seu periple londinenc col·laborant a la secció espanyola de la BBC. A Londres Vidal es va

retrobar amb Felipe Lorda Alaiz,⁷⁷ professor, escriptor i polític amb qui es va casar. Van tenir dues filles i un fill, Isabel-Clara, Raimon i Dúnia.

El 1960 la família es traslladà a Holanda, on va viure fins al 1977. Va treballar al Servei Internacional de Radio Nederland Wereldomroep⁷⁸ en el programa *Pulso Femenino*. També impartí classes de llengua i literatura castellanques a la Universitat de Groninga. Abans de tornar a Catalunya, va treballar per a l'Ajuntament d'Amsterdam al Departament de Serveis Socials, on col·laborava ajudant la immigració xilena que havia arribat a Holanda fugint del règim de Pinochet.

Va tornar a Espanya el 1977, quan Felipe Lorda fou escollit diputat pel PSC al Congrés dels Diputats per la província de Lleida. Fou aleshores que Vidal exercí com a cap de la Secretaria del Despatx del ministre de Sanitat Ernest Lluch a Madrid. El 1980, tornaren a Barcelona. El 1992 morí Felipe Lorda i el 1999, Dúnia, la seva filla petita.

Vidal sempre ha escrit poesia. Ha publicat els següents llibres: *Fuera de mí* (1964); *En el silenci del temps*,

finalista del Premi de Poesia Les Tel·lúries (2000); *Dues Veles Blanques*, Editorial Meteora (2002); *Trànsit*, Editorial Pagès (2002); *Calaix Obert*, Ajuntament de Tàrraga (2005); *El mar inevitable*, Editorial Proa (2006). També ha traduït al castellà obres del teatre anglès contemporani per a l'Editorial Aguilar.

Foto: Josefina Vidal Morera.

Dona proposada per les associacions targarines de dones i l'Ajuntament de Tàrraga, Urgell.

⁷⁷ Felip Maria Lorda i Alaiz (Almacelles, Segrià, 1918-Barcelona, Barcelonès, 1992) va ser un crític literari i polític català.

⁷⁸ RNW (acrònim de Radio Nederland Wereldomroep; en català: Ràdio Mundial dels Països Baixos) era una productora multimèdia amb seu a Hilversum, Països Baixos. Les seves produccions estaven destinades a un públic internacional que vivia en països on la llibertat d'expressió es trobava limitada a causa de legislacions i tabús. Els temes centrals que cobria la RNW eren la democràcia i el bon govern, els drets humans i els drets sexuals.

Vols saber més coses de **Josefina Vidal Morera**?

- Creus Verni, Jordi. ["Biografies de dones targarines del segle xx"](#). *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, núm. 32, [en línia], 2018, p. 115-121 [consulta: 30/07/2021].
- Pla Falip, Francesc; Torres Robinat, Alba (il·lustracions). *Josefina Vidal Morera. Poetessa i política*. Sèrie de llibres infantils On són les dones targarines? Ajuntament de Tàrraga, 2018.
 - ["Tàrraga edita un llibre que divulga la trajectòria de la poetessa i política Josefina Vidal Morera"](#) a *Tàrraga.tv*, 18/04/2018 [consulta: 31/08/2021].
- Documental: *On són les dones targarines?* Ajuntament de Tàrraga, 2017.
- Turisme Tàrraga: [On són les dones? Josefina Vidal Morera](#) [consulta: 30/07/2021].

Ramona VILES I IBÁÑEZ

A l'inici de la dècada dels anys setanta del segle passat, va entrar de cuinera a les escoles nacionals del Palau d'Anglesola. Ha passat més de 30 anys cuidant alumnes, amb una cuina de les d'abans, casolana. Encara avui en qualsevol lloc del Pla d'Urgell se la coneix.

El Palau d'Anglesola, Pla d'Urgell,
1937

Cuinera

Ramona Viles i Ibáñez va néixer l'any 1937 al Palau d'Anglesola. Filla de pagesos, nascuda en temps de la Guerra Civil, és la germana petita d'una família dedicada al camp i descendents per part de pare de carreters del Palau d'Anglesola. Va cursar els estudis a la mateixa població, on a més en aquells temps era gairebé obligatori aprendre a cosir.

Va ser una dona independent. Acabats de complir els 16 anys, va anar a treballar en un gran latifundi agrícola per tal de poder guanyar-se un sou. Va voler trencar amb l'estereotip de conformar-se amb les feines de la llar. Als 23 anys es va casar i va formar una família amb Emiliano, que mai va oposar-se a cap dels seus ideals, tallava fils de roba acabada de cosir, ajudava a fer els dinars de celebracions que antigament es feien a casa i anava al tros a conrear la ceba, que era una aportació econòmica més per tirar endavant la família.

Foto: Ramona Viles i Ibáñez.

A l'inici de la dècada dels 70 del segle passat va entrar de cuinera a les escoles nacionals de la població compaginant-ho amb les feines de casa seva. Eren anys de canvis, de domini total del sexe masculí en tots els àmbits, Ramona, però, va organitzar els menjadors fins al punt que va ser i ha sigut tota una referència per a tots els comensals, inclòs el personal docent.

Al principi hi anaven a servir les nenes del Palau que estudiaven a l'escola Virgen de Gracia i es quedaven a

menjar, les que feien els Serveis Socials⁷⁹ desenvolupaven feines diverses com servir, fregar plats, anar a bastir el petit rebost del menjador, a comprar carbó per encendre la cuina econòmica i, el més important, totes plegades ho compartien amb bona harmonia.

Quan es va instaurar el sistema d'Ensenyança General Bàsica,⁸⁰ l'escola aglutinava alumnes d'altres poblacions properes. Nenes d'altres pobles totes barrejades a fer la feina dels menjadors. Ramona es va guanyar el distintiu de senyora Ramona, per a totes elles va ser una segona mare, els desllorigava qualsevol problema que sorgia.

Els anys van anar passant i Ramona Viles va deixar empremta a centenars de nenes del Pla d'Urgell. Més de 30 anys cuidant alumnes amb una cuina de les d'abans, casolana; molts dies a les sis del matí anava a posar el caldo al foc per tal que bullís les suficients hores per donar un àpat

fet com a casa. Va fer una tasca molt important i va aconseguir que en qualsevol lloc del Pla d'Urgell, encara avui dia, les mares preguntin per ella, tot i que n'hi ha que no la coneixen.

Ramona Viles ha sigut una dona amb empena i decisió, completament autònoma i independent de moltes expectatives socials cap a les dones en el seu temps, fent-ho amb molta cura. Tota una referent per la igualtat de la dona en la nostra societat.

A part de treballar a la cuina de l'escola, també era mestressa de casa i cuinera de celebracions casolanes.

Ara, als seus 84 anys, encara en molts pobles del Pla d'Urgell pregunten per la senyora Ramona per la seva honestat i bona fe.

Dona proposada per l'Associació de Dones del Palau d'Anglesola, Pla d'Urgell.

⁷⁹ Durant el franquisme el Servei Social Femení era realitzat per dones entre 17 i 35 anys, sempre que estiguessin solteres, per poder accedir a un treball remunerat o a un títol acadèmic o oficial, però també s'exigia per formar part d'una associació, obtenir el passaport o el carnet de conduir.

⁸⁰ Llei General d'Educació de 1970.

Apunts històrics

Art conceptual a Catalunya. La irrupció dels conceptualismes a Catalunya, en tant que no van ser un únic estil tancat, va significar un canvi de paradigma que no solament va tornar a situar l'impuls artístic autòcton a les avantguardes, sinó que, a més, va ser la llavor de les pràctiques artístiques actuals relacionades amb el treball cooperatiu. Els conceptualismes van portar els artistes catalans a capbussar-se en els nous llenguatges i vehicles d'expressió, com l'acció, el videoart o el cinema experimental, abordant noves relacions entre l'art i el món amb expressions com el *land art*, el *body art*, la poesia visual...

Tot i que han estat molt diversos i amb idees força heterogènies, els artistes conceptuals catalans presenten alguns trets comuns: nascuts després de la Guerra Civil, tenen, en general, un gran domini de la matèria (molts d'ells procedeixen d'oficis artístics artesans) i una forta tendència a treballar amb la natura. Curiosament, es dona la circumstància que gairebé cap d'ells no procedeix de Barcelona, i creuen en un projecte artístic global que impliqui canvis socials i polítics. Molts d'ells emigren a l'estranger.

La Muestra de Arte Joven de Granollers (1971) va donar impuls i afermar definitivament l'art conceptual a Catalunya.

Cambra d'agricultura. Associació generalment voluntària que té per funció reunir, elaborar i expressar les opinions de les persones lligades a l'agricultura sobre qüestions públiques referides al benestar de l'interès agrícola.

A l'Estat espanyol, les cambres d'agricultura foren regulades el 1890. El 1919 foren creades les cambres agrícoles provincials, de caràcter obligatori, al costat de les de caràcter local. Durant els darrers anys del segle XIX foren creades als Països Catalans les cambres agrícoles de Barcelona (o Catalunya), València, Palma (Cambra Agrícola Balear), Tarragona, Castelló de la Plana, Reus, Tortosa, el Vendrell, Vilafranca del Penedès, Maldà i la Cellera de Ter, i els primers anys del segle XX hom en creà moltes més, bé que en general prengueren el nom de sindicat agrícola o bé el d'associació de propietaris, associació agrícola, unió agrícola, etc., agrupades totes a la Federació Agrícola Catalana-Balear. Amb el franquisme, totes aquestes associacions foren suprimides i llurs funcions atribuïdes a les cambres oficials sindicals agràries, els membres de les quals eren designats per les autoritats.

Després del franquisme ressorgiren, d'una banda, els sindicats agrícoles, dels quals la Unió de Pagesos és el de més projecció als Països Catalans, i, de l'altra, el Parlament de Catalunya creà el 1993 la Cambra Agrària, corporació de dret públic que actuà com a entitat de consulta i de col·laboració amb la Generalitat de Catalunya en matèries d'interès agrari.

El novembre del 2014 el Govern de la Generalitat de Catalunya n'aprovà l'extinció i la substitució per un sol organisme per a tot el territori català, mentre que la Fundació de la Pagesia de Catalunya es feia càrrec del seu patrimoni, destinat a finalitats d'interès general.

Comarca o terra de les 1.000 masies, la. Dels quinze municipis de la comarca del Solsonès, només sis tenen nucli de població, ja que la major part del territori està formada per masies disseminades. Per aquest motiu, el Solsonès, ha estat anomenat "la comarca de les mil masies".

Comunitat General de Regants dels Canals d'Urgell. Entitat gestora del Canal d'Urgell fundada l'any 1852 sota el nom de Sindicat General de Regs del Canal d'Urgell. Agrupa els propietaris de finques de reg i altres aprofitaments — abastiments i salts hidroelèctrics— dins de la zona de concessió del Canal Principal d'Urgell, les seves quatre sèquies principals i del Canal Auxiliar o Subcanal d'Urgell. Té la seu a la [Casa Canal](#) de Mollerussa.

Dictadura de Primo de Rivera. Nom que es dona al període del regnat d'Alfons XIII en el qual el general Miguel Primo de Rivera actuà com a cap de govern amb poders dictatorials (del 13 de setembre de 1923 al 28 de gener de 1930).

Entitats locals d'àmbit territorial inferior al municipi

- **Entitat Municipal Descentralitzada (EMD).** Tipus d'entitat d'àmbit territorial inferior al municipi (EATIM), és a dir, govern local per sota d'un municipi, una autonomia a l'interior d'un municipi.
- **Municipi agregat.** Nucli rural de pocs habitants que forma part d'un municipi, dins el qual pot constituir una entitat local menor i que depèn administrativament del cap o capital d'aquest.
- **Entitat singular de població.** Qualsevol àrea habitable del terme municipal, habitada o excepcionalment deshabitada, clarament diferenciada, i que és coneguda per una denominació específica que la identifica sense possibilitat de confusió. Una àrea es considera habitable quan hi ha habitatges habitats o en condicions de ser-ho. Una àrea es considera clarament diferenciada quan les edificacions i els habitatges que hi pertanyen poden ser perfectament identificats sobre el terreny i el seu conjunt és conegut per una denominació.
- **Nuclis de població i disseminats.** Conjunt de com a mínim deu edificacions que formin carrers, places i altres vies urbanes. Com a excepció, el nombre d'edificacions pot ser inferior a deu, sempre que la població que hi habita sigui superior als 50 habitants. S'inclouen dins el nucli aquelles edificacions que, tot i ser aïllades, estiguin a una distància de menys de 200 metres dels límits exteriors del conjunt, si bé en la determinació d'aquesta distància s'han d'excloure els terrenys ocupats per instal·lacions industrials o

comercials, parcs, jardins, zones esportives, cementiris, aparcaments i altres, així com els canals o rius que puguin ser creuats per ponts.

Les edificacions o els habitatges d'una entitat singular de població que no es puguin incloure dins el concepte de nucli es consideren disseminats.

Una entitat singular de població pot tenir un nucli o diversos, o fins i tot cap, si està tota disseminada.

Escola de Disseny de Moda Felicidad Duce. Felicidad Duce, l'Escola de Moda de LCI Barcelona, és pionera i referent nacional i internacional en l'ensenyament superior de Disseny de Moda. Fundada l'any 1928 per [Felicidad Duce](#), de les seves aules surten cada any més de 800 creatius i professionals de diferents especialitats del sector de la moda.

Compta amb un prestigiós mètode d'ensenyament implantat per la seva fundadora i actualitzat permanentment pels docents del centre. L'Escola manté un estret vincle amb les empreses i institucions del món del disseny, reforçat després de l'adhesió a la xarxa internacional LCI Education el 2013.

Escola del Treball. Institució autònoma dins l'Escola Industrial creada l'any 1913 per la Diputació de Barcelona com a continuació de l'Escola Lliure Provincial d'Arts i Oficis (1873).

Fins l'any 1922 fou anomenada Escola Elemental del Treball. Hom hi podia seguir vuit especialitats diferents en cursos nocturns. Un servei de beques permetia de completar els estudis en algunes de les altres seccions de caràcter superior de l'Escola Industrial. Sota l'acció del seu primer director, Rafael Campalans (1917-24), l'escola es convertí en un centre actiu de cultura popular amb l'organització de conferències, lectures literàries i cursets d'humanitats. Posteriorment hom hi incorporà l'ensenyament d'oficis artístics (1924), l'Institut Català de les Arts del Llibre (1939), el servei d'Extensió d'Ensenyament Tècnic (1943) i la Secció d'Oficis per a la Dona (1944). El 1946 s'inicià l'ensenyament d'electrònica industrial. Fou reconeguda com a centre oficial de formació professional l'any 1958.

Escola Massana. Centre municipal d'Art i Disseny de Barcelona que va iniciar la seva labor pedagògica el 14 de gener de 1929, fruit del llegat del pastisser i filantrop barceloní Agustí Massana. L'essència del centre és la interrelació entre les arts, el disseny i les arts aplicades, àrees complementàries a partir de les quals s'estableix un diàleg entre la tradició i la innovació.

La voluntat històrica de l'Escola Massana és el diàleg social, cultural i professional amb els agents i institucions tant del context local com de l'àmbit internacional.

Escola Normal de la Generalitat de Catalunya. Institució pedagògica per a la formació de mestres creada el 1931 per la Generalitat de Catalunya.

Incorporava els principis de l'escola activa i es proposava formar els mestres d'acord amb les demandes d'una societat democràtica i moderna. Hom hi aplicà el Pla Professional del Magisteri, primer intent rigorós de relacionar la formació dels mestres amb la universitat i amb la pràctica docent a l'escola primària. Organitzà també escoles d'estiu i cursets de perfeccionament per a mestres. En fou el primer director Cassià Costal i hi impartiren classes, entre d'altres, Margarida Comas, Pau Vila i Artur Martorell. Clausurada el 1939, el seu esperit perdurà en les iniciatives de renovació pedagògica de la postguerra.

Escola Normal de Mestres de Lleida. El 26 de novembre de l'any 1841 es van inaugurar, per primera vegada a Lleida, les activitats de l'Escola Normal de Mestres, una institució educativa que s'encarregava de la formació dels professors per establir unes normes d'ensenyança. Va començar amb només 21 alumnes i un professor en una aula de l'antic Seminari Conciliar. L'escola femenina es va posar en marxa l'any 1885. Va ser l'únic centre d'estudis superiors de Lleida des del tancament de l'Estudi General l'any 1717.

Falange Española Tradicionalista y de las JONS. Partit polític de caire feixista creat per un decret del general Franco (com a cap de l'Estat i Generalíssim dels exèrcits nacionals), dictat a Salamanca el 19 d'abril de 1937, que instituï un partit únic per al nou règim per mitjà de la fusió de les dues organitzacions més importants que funcionaven a l'Espanya nacional des de l'inici de la Guerra Civil (Falange Española de las JONS i Comunió Tradicionalista) i la dissolució de totes les altres (com ara Acción Popular o Renovación Española). El decret també instituï la fusió de les milícies falangistes i carlines, que s'integraren en una nova Milícia Nacional. Franco assumí la direcció de l'organització, com a "jefe nacional".

Horta de Lleida. Cinturó verd d'uns 5 quilòmetres al voltant de la ciutat, i espai agrari on les principals activitats econòmiques són l'agricultura i la ramaderia. El seu caràcter distintiu ve marcat per la seva proximitat urbana, que condiciona un tipus determinat d'agricultura i la presència de determinats components urbans.

Lluny de perdre la seva identitat, l'horta lleidatana manté gran part del seu sabor natural, de pagesia, i s'ha adaptat de forma espectacular a les comoditats de la vida moderna.

Institució Milà i Fontanals de Recerca en Humanitats. Fou creada l'any 1968 amb l'objectiu d'agrupar en un Institut els diferents Centres del CSIC a Barcelona dedicats a la recerca en Humanitats (Institut Espanyol de Musicologia, Centre d'Etnologia Peninsular, Escola d'Estudis Hebraics i Orient Pròxim, Instituts Espanyols d'Arqueologia i de Prehistòria, Escoles d'Estudis Medievals i de Filologia de Barcelona...).

Des d'aquell moment, la IMF contribueix a la generació de coneixement històric, cultural i social sobre les seves àrees d'estudi, amb especial atenció a la

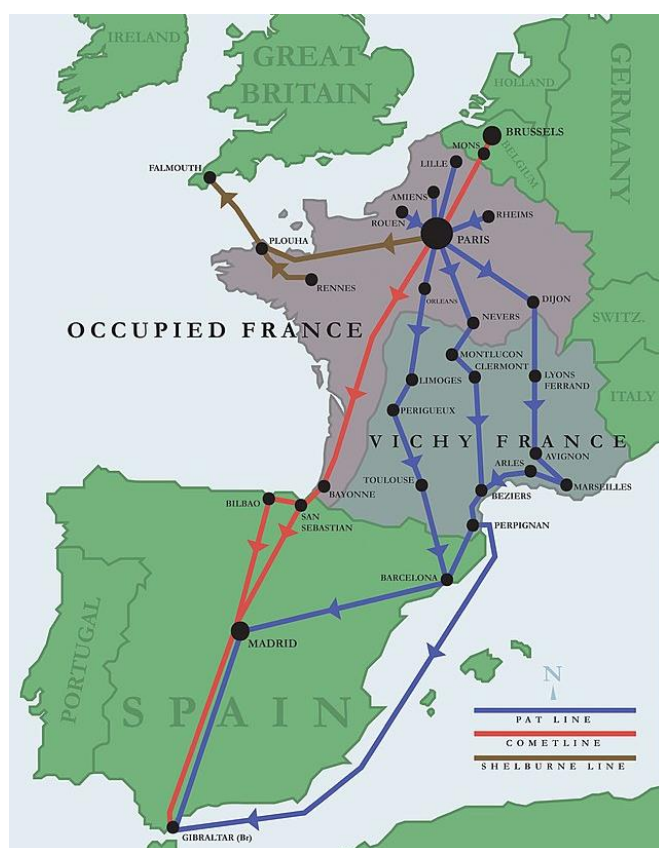
dimensió internacional i l'establiment de nombrosos convenis de col·laboració amb altres centres d'investigació afins.

La IMF s'estructura en dos departaments:

- Arqueologia i Antropologia
- Ciències Històriques: Estudis Medievals, Història de la Ciència, Musicologia

Línies de fugida i evasió de la Segona Guerra Mundial. Xarxa que es va estendre des dels Països Baixos fins a Bèlgica, França, Espanya i Suïssa, i que consistia en una sèrie de línies de fugida operatives independents que estaven unides. L'estiu de 1943, la xarxa estava en ple funcionament. Aquestes línies van ajudar a escapar dels països europeus ocupats per l'Alemanya nazi, majoritàriament, als aviadors britànics i nord-americans abatuts sobre l'Europa ocupada per eludir la captura i escapar a la zona neutral, Espanya, Suïssa o Suècia, des d'on podien tornar al Regne Unit. Les línies de fugida a vegades ajudaven altres persones que fugien de la persecució nazi, com espies compromesos, líders de la resistència i jueus.

Es va ajudar a uns 5.000 aviadors, la majoria britànics i nord-americans, a eludir la captura alemanya durant la Segona Guerra Mundial.

Les línies de fugida tenien un caràcter de carrera de relleus, que tenia la capacitat de, tant en el viatge de sortida com en el de tornada, poder portar documents de contraban de manera coordinada. Com que les línies operaven de forma independent, oferien una solució a les canviants condicions de viatge i amagatalls. A més a més, els missatgers sempre estaven familiaritzats amb la ruta i els seus viatges eren comparativament curts. Les principals línies eren la Línia Pat O'Leary, la Línia Comet i la Línia Shelbourne.

Foto: Itineraris principals de tres de les línies de fugida i evacuació més conegudes durant la Segona Guerra Mundial.

La línia SOL de la xarxa belga de Jean. L'estiu de 1943, les xarxes d'evasió i d'informació belgues dependents de la Sûreté de l'État es trobaven en procés de reestructuració, ja que molts dels seus agents havien estat detinguts pels alemanys. És en aquest context que cal entendre el fet que

Joan Soldevila i el seu germà Ricardo fossin contactats pel Consolat Belga de Barcelona a través d'una trucada a un comerç d'Estèrri d'Àneu que disposava de telèfon. El consolat necessitava agents per poder restablir les seves xarxes d'informació a través dels Pirineus i connectar Barcelona amb Toulouse. Havien sabut d'ells gràcies a Soum, el noi de Saint Gironès empresonat al Seminari Vell de Lleida. D'aquesta manera quedava conformada la línia SOL. SOL feia referència a les tres primeres lletres del cognom del passador (Soldevila) que es trobava al final de la línia, és a dir, que recollia i dipositava els petits paquets a Barcelona. Per tant, el nom de la línia feia referència a Ricardo Soldevila. En un primer moment, la línia acabada de crear va estar formada per Ricardo Soldevila (agent José) i Jaume Soldevila (agent Pablo), el germà gran dels Soldevila que vivia a Toulouse des de principis de la dècada de 1930. Ricardo viatjava fins a Barcelona per anar a buscar el paquet al Consolat Belga, on en retirar-lo havia de signar amb un nom fals en un llibre de registre. Des de Barcelona, Ricardo traslladava el paquet fins a Er (Cerdanya), on el deixava en una casa que feia de bústia. Jaume es traslladava a Er per recollir el paquet i dur-lo fins a Toulouse; allí, casa seva era la bústia i la seva esposa, Generosa Cortina, era l'encarregada de lliurar el paquet a l'agent de la xarxa que el venia a recollir, una dona que sempre portava un gos i de la qual en desconeixien la identitat.

La ruta per la Cerdanya va haver de ser abandonada i a partir d'aquell moment van encetar una nova ruta a través del Pallars Sobirà. Ricardo traslladava els paquets des de Barcelona fins a Escart i Joan (agent Rodrigo) feia el trajecte des d'Escart fins a Couflens (Couserans, Ariège), passant pel Port dels Vinyals. De Couflens a Saint Gironès el paquet el traslladava Jacinto Bengoetxea, un navarrès exiliat a França, que el deixava a casa Gabarre de Saint Gironès. A Saint Gironès, Jaume Soldevila recollia el paquet i el portava fins a Toulouse. El tram d'Escart fins a Barcelona també el va fer Joan Soldevila en diverses ocasions.

Llei General d'Educació de 1970.⁸¹ La Llei 14/1970, de 4 d'agost, General d'Educació i Finançament de la Reforma Educativa fou impulsada per José Luis Villar Palasí (València, 30/10/1922-Madrid, 07/05/2012), ministre d'Educació a Espanya des de l'any 1969. Aquesta llei educativa (en endavant, LGE) marcava les directrius de l'educació a Espanya fins a la Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu de l'any 1990. La LGE va establir l'ensenyament obligatori fins als 14 anys, cursant l'EGB, Educació General Bàsica, estructurada en dues etapes. Després d'aquesta primera fase de vuit cursos, l'alumnat accedia al BUP, Batxillerat Unificat Polivalent, o a la recentment creada FP, Formació

⁸¹ Fernández Fraile, Mª Eugenia. "Ley General de Educación de 1970" a *Grup de Recerca en Lingüística Aplicada*. Universitat Rovira i Virgili [consulta: 06/09/2021].

Professional. Amb aquesta llei es va reformar tot el sistema educatiu, des de l'educació preescolar fins a la universitària, adaptant-lo a les necessitats d'escolarització.

Mostra d'Art Jove de Granollers. Fou una de les exposicions clau de l'art conceptual català. La primera mostra se celebrà a Granollers el maig de 1971, en homenatge a Joan Miró. Presentà obres al carrer i hi van participar Ferran García-Sevilla, Carles Pazos, Àngel Jové, Lluís Utrilla, Jordi Benito, Silvia Gubern, Joan Pere Viladecans, Miquel Cunyat, Francesc Abad i Jordi Teixidor, entre d'altres. Amb motiu de l'exposició es publicà un manifest defensant la importància de les obres efímeres, l'art al carrer i la participació de l'espectador. A més, Josep Ponsatí elevà el seu primer inflable. L'any següent se celebrà la segona Mostra d'Art Jove de Granollers, a la qual participaren Ferran García-Sevilla, Miquel Cunyat, Lluís Utrilla, Jordi Benito, Joan-Josep Belmonte, Xavier Olivé, Francesc Torres, Roc Alabern, Josep Navarro, Olga Pijoan, Carlos Pazos, Àlícia Fingerhut, Francesc Sastre, Frederic Amat, Margarida Camps i Oscar Domínguez, entre d'altres.

Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Institució dedicada a la recopilació sistemàtica de música tradicional en l'àmbit dels Països Catalans, fundada l'any 1922 i activa fins l'any 1939.

Finançada per la Fundació Concepció Rabell i Civils, fou articulada i dirigida per l'Orfeó Català tot servint-se d'experiències prèvies i de la col·laboració de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, creat l'any 1915 per Tomàs Carreras i Artau. Des de la seva creació, l'Obra del Cançoner Popular reuní un gran nombre de col·laboradors experts en música, literatura i folklore, amb la finalitat de recopilar, fer estudis comparatius i publicar els materials. El copios fons aplegat —sobre cançonística, bàsicament, i també sobre rondallística i vida tradicional— fou recollit principalment en treballs de camp ("missions"), però també mitjançant donacions i concursos. Malgrat que no se n'arribaren a fer gravacions fonogràfiques de manera sistemàtica, la publicació d'una petita part en *Materials* (1926-29) en forma de memòries de recerca durant el període d'existència de la institució, mostra clarament l'esperit innovador i el rigor metodològic de la recerca. El desenllaç de la Guerra Civil espanyola estroncà el projecte, i el fons de materials restà dispers i amagat fins a la seva recuperació l'any 1991, en què fou dipositat a Montserrat. A partir d'aquesta data es reprengueren els treballs d'inventari i publicació dels documents continguts a l'arxiu.

PEN Club. PEN és l'acrònim de Poets, Essayists and Novelists, anomenat sovint International PEN o PEN Club. És una associació internacional d'escriptors fundada l'any 1921 per C. A. Dawson Scott a Londres. El **PEN Català** va ser creat l'any 1922 per Josep M. López-Picó i Carles Riba, que n'esdevingué el

primer president. El PEN Club té com a objectius promoure la literatura, defensar la llibertat d'expressió i crear una comunitat internacional d'escriptors.

Revolució de setembre de 1868. Moviment revolucionari, conegut també amb el nom de La Gloriosa, que foragità del tron espanyol Isabel II i obrí un període de llibertats democràtiques durant el qual irromperen en la vida política, plenament conformatos i amb programes propis, el moviment obrer i la petita burgesia (1868-74).

Trementinaires. L'ofici de trementinaire se situa en el moment que la pressió demogràfica de mitjans del segle XIX va provocar l'èxode estacional de molts homes i dones de la vall de la Vansa i Tuixent i altres valls veïnes cap a zones més riques.

Va ser en aquest marc de desmembració social que moltes dones de la vall es van dedicar a extreure d'aquesta terra aspra i poc agraïda un medi per sobreviure a les transformacions d'una Catalunya per on, tot caminant i carregades d'herbes i olis, anirien "guarint i curant tots els mals".

La coneixença de les plantes, les seves virtuts medicinals i els processos d'elaboració de remeis ancestrals adquirits per transmissió oral, van ser, entre altres, els factors que les van motivar a exercir aquest nou ofici. El seu nom el deuen a la trementina, el remei que més popularitat els va donar. Aquest ofici va absorbir la major part de la població femenina de la vall durant més de 100 anys.

L'últim viatge el va fer Sofia Muntané d'Ossera, l'any 1982. Marxaven un o dos cops l'any i podien ser fora des de tan sols uns dies fins a quatre mesos.

La majoria de les trementinaires seguien sempre la mateixa ruta, ja que la major part de les masies on anaven esdevenien clients any rere any. No acostumaven a entrar a les grans ciutats ni freqüentaven els mercats per vendre els seus remeis, ja que tenien una relació més personal i directa amb la gent.

Webgrafia apunts històrics

[Agrupació d'EMDs de Catalunya](#) [consulta: 31/08/2021].

[Comunitat General de Regants dels Canals d'Urgell](#) [consulta: 05/08/2021].

[Escola Massana](#) [consulta: 17/09/2021].

[Institució Milà i Fontanals d'investigació en Humanitats \(IMF\)](#) [consulta: 24/08/2021].

[Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències i Tecnologia. CiT \(Terminologia de Ciències i Tecnologia\)](#) [consulta: 31/08/2021].

[Institut Ramon Llull](#) [consulta: 17/09/2021].

[Instituto Nacional de Estadística](#) [consulta: 31/08/2021].

[Gran Enciclopèdia Catalana](#) [diverses consultes].

[LCI Barcelona](#) [consulta: 09/08/2021].

[Museu de les Trementinaires de la Vansa i Tuixent](#) [consulta: 04/08/2021].

[PEN català](#) [consulta: 24/08/2021].

[PEN Club Internacional](#) [consulta: 24/08/2021].

[Termcat: Diccionari de dret administratiu](#) [consulta: 31/08/2021].

[Turisme de Lleida](#) [consulta: 30/08/2021].

[Turisme del Solsonès](#) [consulta: 21/07/2021].

[Universitat Rovira i Virgili](#) [consulta: 06/09/2021].

[Urbipedia. Archivo de Arquitectura](#) [consulta: 07/09/2021].

[Viquipèdia](#) [diverses consultes].

[Wikinew](#) [consulta: 08/09/2021].

Sigles

ADP. Associació de Dones de Ponts.

APACT. Associació de Patrimoni Artístic i Cultural de Torà.

APROMI. Associació Pro Minusvàlids.

BBC. British Broadcasting Corporation.

CAP. Centre d'Atenció Primària.

CCE. Centre de Cultura i Esports de Lleida.

CSIC. Consell Superior d'Investigacions Científiques.

DAW. Divisió per a l'Avançament de la Dona.

DOMISE. Dones del Mig Segre.

EATIM. Entitat d'Àmbit Territorial Inferior al Municipi.

EMD. Entitat Municipal Descentralitzada.

FAEET. Federació d'Alumnes i Exalumnes de l'Escola del Treball.

FATEC. Federació d'Associacions de Gent Gran de Catalunya.

FCCB. Foto Cine Club Bandeirante.

FETE-UGT. Federació Estatal de Treballadors de l'Ensenyament-Unió General de Treballadors.

FUNARTE. Fundación de Apoyo al Arte Creador Infantil.

IAFFE. International Association for Feminist Economics.

IEC. Institut d'Estudis Catalans.

IMF. Institució Milà i Fontanals.

JONS. Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista.

MACBA. Museu d'Art Contemporani de Barcelona.

MNAC. Museu Nacional d'Art de Catalunya.

MoMA. Museum of Modern Art.

n. d. No es disposa.

OIT. Organització Internacional del Treball.

ONU. Organització de les Nacions Unides.

PCC. Partit Comunista Català.

PEN. Poets, Essayists and Novelists.

PNUD. Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament.

PSC. Partit Socialista Català.

PSUC. Partit Socialista Unificat de Catalunya.

RTF. Radiodiffusion-télévision française (Radiodifusió Francesa).

SCCL. Societat Cooperativa Catalana Limitada.

SIED. Seminari Interdisciplinari d'Estudis de la Dona.

UdL. Universitat de Lleida.

UME. Unión de Mujeres Españolas en México.

UNIFEM. Fons de Desenvolupament de les Nacions Unides.

URSS. Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques.

Classificació de les biografies

Classificació de les biografies per ordre alfabètic⁸²

COGNOMS I NOM	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Aleu i Borrell, Àngela	Pallars Jussà, Salàs de Pallars, 1917	Barcelonès, Barcelona, 2000	Mestra
Altisent Bosch, Emma	Pla d'Urgell, Golmés, 1939		Modista i emprenedora
Artigues Gabarrou, Irene	Urgell, Agramunt, 1923	Pallars Jussà, Tremp, 1982	Farmacèutica
Balagueró Bosch, Pepita	Noguera, Albesa, 1931	Segrià, Vilanova de Segrià, 2016	Mestra rural
Balcells i Segalà, Carme	Segarra, Santa Fe de Segarra, les Oluges, 1930	Barcelonès, Barcelona, 2015	Editora i agent literària
Balletbó Torrent, Maria	Solsonès, Odèn, 1898	Noguera, Cabanabona, 1969	Cuina i polifacètica
Barcons Vilaseca, Montserrat	Solsonès, l'Avellanosa, Riner, 1927		Pagesa
Benería Farré, Lourdes	Alta Ribagorça, Vall de Boí, 1937		Economista, professora i assessora
Bernades Guardiola, Maria	Urgell, Tàrraga, 1900	Baix Llobregat, Viladecans, 2000	Llevadora
Beso Atés, Dolors	Val d'Aran, Vielha, 1936		Mestressa de casa, activista social i cultural
Brach, Ignàsia	Segarra, Cervera, s. XVIII	Segarra, Cervera, s. XIX	Hostalera
Cadena Senallé, Flora	Pallars Sobirà, Rialp, 1917	Barcelonès, Barcelona, 2011	Empresària
Capell Solsona, Rosita	Pla d'Urgell, Torregrossa, 1934		Secretària de la Cambra Agrària
Castro Gabernet, Carme	Andalusia, Còrdova, 1929	Segrià, Lleida, 2012	Cap de negociat de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell
Caubet Delseny, Pepita	Val d'Aran, Vielha, 1930	Val d'Aran, Vielha, 2007	Professional del comerç i escriptora
Codina i Arnau, Dolors	Segrià, Lleida, 1878	Urgell, el Talladell, Tàrraga, 1944	Propietària, política i alcaldessa

⁸² En comptes de la comarca, s'indica la comunitat autònoma (Espanya) o bé el país (resta del món) per als municipis que es troben fora de Catalunya.

COGNOMS I NOM	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Cortina Roig, Generosa	Pallars Sobirà, Son, Alt Àneu, 1910	França, Tolosa de Llenguadoc, 1987	Resistent antifeixista
Costa i Coll, Antònia	Alt Urgell, Tuixent, Josa i Tuixent, 1851	Barcelonès, Barcelona, 1921	Trementinaire
Cucurull Viladot, Francesca	Urgell, Tàrraga, 1916	Vallès Occidental, Sabadell, 1992	Activista política i polifacètica
Elias Marca, Raimunda	Garrigues, Arbeca, 1911	Regne Unit, Londres, 2001	Mestra i pilot d'aviació
Español i Escolà, Rosa	Pla d'Urgell, Sidamon, 1938		Pagesa i emprenedora
Fàbrega Costa, Dolors	Solsonès, Solsona, 1888	Barcelonès, Barcelona, 1964	Empresària
Fabregat Armengol, Rosa	Segarra, Cervera, 1933		Farmacèutica i escriptora
Farran Falcó, Rosa	Garrigues, Juneda, 1919	Garrigues, Juneda, 2000	Mestra, pedagoga i activista social
Farré Sostres, Maria Valldeflors	Pallars Jussà, Tremp, 1931		Mestra
Figueres Tribó, Mercè	Noguera, la Sentiu de Sió, 1928		Pagesa i pintora
Flix Rué, Maria	Garrigues, el Soleràs, 1938	Garrigues, el Soleràs, 2020	Modista, mestressa de casa i pagesa
Font Collell, Mercè	Osona, Tavertet, 1928		Mestra
Galofré Infante, Pepita	Segrià, Lleida, 1929	Segrià, Lleida, 2015	Mestra
Gardenyes Puig, Hortènsia	Noguera, Camarasa, 1925		Pagesa
G. (González) Maluquer, Concepció	Pallars Jussà, Salàs de Pallars, 1914	Barcelonès, Barcelona, 2004	Mestra i escriptora
Grau Planes, Antònia	Segrià, Lleida, 1937		Pagesa
Gregori Prunera, Agnès	Segrià, Lleida, 1910	Segrià, Lleida, 2007	Atleta i emprenedora
Güell Roca, Alba	Urgell, Tàrraga, 1900	Costa Rica, San José, 1997	Mestra i activista cultural
Ibarra i Cous, Maria Antònia	Segarra, Cervera, 1739	Segarra, Cervera, 1805	Impressora
Janer i Anglarill, Anna Maria	Segarra, Cervera, 1800	Pallars Jussà, Talarn, 1885	Religiosa
Jornet i Ibarrs, Teresa	Segrià, Aitona, 1843	València, Llíria, 1897	Religiosa
Lois López, Maria	Garrigues, les Borges Blanques, 1896	Baix Llobregat, Sant Boi de Llobregat, 1933	Doctora en Filosofia i Lletres, bibliotecària i professora

COGNOMS I NOM	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
L. Pijoan, Olga	Urgell, Tàrraga, 1952	Nicaragua, San Rafael del Sur, 1997	Artista plàstica conceptual
Martí Solé, Joana	Noguera, Torrelameu, 1936	Noguera, Torrelameu, 2021	Secretària i modista
Minguell Pont, Pilarín	Urgell, Tàrraga, 1926	Urgell, Tàrraga, 2020	Periodista, locutora radiofònica i actriu
Mir Mas, Ramoneta	Segarra, Guissona, 1938		Mestressa de casa i activista social
Molins Vilaseca, Neus	Segarra, Torà, 1933	Segarra, Torà, 2015	Política, emprenedora i activista social
Montané i Arnau, Sofia	Alt Urgell, Ossera, la Vansa i Fómols, 1908	Alt Urgell, Ossera, la Vansa i Fómols, 1996	Trementinaire i polifacètica
Navàs i Mor, Carme	Garrigues, Juncosa, 1908	Garrigues, Juncosa, 1986	Transgressora i polifacètica
París Castany, Mercè	Urgell, Ciutadilla, 1916	Segrià, Lleida, 1978	Mestra i activista política
Pedró Cubells, Maria	Urgell, Tàrraga, 1908	Barcelonès, Barcelona, 2002	Activista política i polifacètica
Pera Güell, Maria Teresa	Urgell, Tàrraga, 1924	Urgell, Tàrraga, 2012	Llibretera
Pera Güell, Rosina	Urgell, Tàrraga, 1921	Urgell, Tàrraga, 2010	Llibretera
Piera Llobera, Dolors	Urgell, Puigverd d'Agramunt, 1910	Xile, Santiago de Xile, 2002	Mestra i sindicalista
Pijoan Querol, Aurèlia	Urgell, Castellserà, 1910	Mèxic, Ciutat de Mèxic, 1998	Metgessa i activista política
Puig Ximénez, Palmira	Urgell, Tàrraga, 1912	Barcelonès, Barcelona, 1979	Fotògrafa
Pujol Boix, M. Carme	Osona, Taradell, 1930		Poetessa, pagesa, política i mestressa de casa
Rafel Ubach, Roser	Pallars Sobirà, Sort, 1923		Fotògrafa
Regada Vilella, Roser	Alt Urgell, Oliana, 1930		Modista i emprenedora
Rosell Latorre, Maria	Segrià, Alfarràs, 1913	n. d.	Mestra
Rovira Garriga, Ramoneta	Urgell, la Fuliola, 1902	Barcelonès, Barcelona, 1964	Cupletista
Rull Sala, Coloma	Segarra, Guissona, 1898	Segarra, Guissona, 1976	Botiguera
Sabaté Rodié, Teresa	Segrià, Alguair, 1940		Mestra i escriptora
Sancho Dolcet, Teresa	Segrià, Alcarràs, 1901	Segrià, Lleida, 1972	Llevadora i practicant

COGNOMS I NOM	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Santamaria Escaler, Rosa Maria	Segrià, Lleida, 1933	Segarra, Torà, 2014	Botiguera, mestressa de casa i activista cultural
Saureu Bransuela, Dolores	Segrià, Lleida, 1926		Pagesa
Solé Abelló, Maria Teresa	Urgell, Tàrraga, 1927	Urgell, Tàrraga, 2010	Botiguera i activista social
Torruella Prunera, Maria	Garrigues, la Granadella, 1901	Garrigues, la Granadella, 1997	Modista
Trepat Muntané, Emília	Noguera, la Sentiu de Sió, 1916	Segrià, Lleida, 2009	Atleta
Vidal i Audet, Maria Lourdes	Noguera, Ponts, 1936	Noguera, Ponts, 2018	Política
Vidal Morera, Josefina	Urgell, Tàrraga, 1932		Poetessa i política
Viles Ibáñez, Ramona	Pla d'Urgell, el Palau d'Anglesola, 1937		Cuïnera

Classificació de les biografies per any de naixement⁸³

ANY DE NAIXEMENT	COGNOMS I NOM	COMARCA I MUNICIPI	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
s. XVIII	Brach, Ignàsia	Segarra, Cervera	Segarra, Cervera, s. XIX	Hostalera
1739	Ibarra i Cous, Maria Antònia	Segarra, Cervera	Segarra, Cervera, 1805	Impressora
1800	Janer i Anglarill, Anna Maria	Segarra, Cervera	Pallars Jussà, Talarn, 1885	Religiosa
1843	Jornet i Ibars, Teresa	Segrià, Aitona	València, Llíria, 1897	Religiosa
1851	Costa i Coll, Antònia	Alt Urgell, Tuixent, Josa i Tuixent	Barcelonès, Barcelona	Trementinaire
1878	Codina i Arnau, Dolors	Segrià, Lleida	Urgell, el Talladell, Tàrrega, 1944	Alcaldeessa i propietària
1888	Fàbrega Costa, Dolors	Solsonès, Solsona	Barcelonès, Barcelona, 1964	Empresària
1896	Lois López, Maria	Garrigues, les Borges Blanques	Baix Llobregat, Sant Boi de Llobregat, 1933	Doctora en Filosofia i Lletres, bibliotecària i professora
1898	Balletbó Torrent, Maria	Solsonès, Odèn	Noguera, Cabanabona, 1969	Cuina
1898	Rull Sala, Coloma	Segarra, Guissona	Segarra, Guissona, 1976	Botiguera
1900	Bernades Guardiola, Maria	Urgell, Tàrrega	Baix Llobregat, Viladecans, 2000	Llevadora
1900	Güell Roca, Alba	Urgell, Tàrrega	Costa Rica, San José, 1997	Mestra i activista cultural
1901	Sancho Dolcet, Teresa	Segrià, Alcarràs	Segrià, Lleida, 1972	Llevadora i practicant
1901	Torruella Prunera, Maria	Garrigues, la Granadella	Garrigues, la Granadella, 1997	Modista
1902	Rovira Garriga, Ramoneta	Urgell, La Fuliola	Barcelonès, Barcelona, 1964	Cupletista

⁸³ En comptes de la comarca, s'indica la comunitat autònoma (Espanya) o bé el país (resta del món) per als municipis que es troben fora de Catalunya.

ANY DE NAIXEMENT	COGNOMS I NOM	COMARCA I MUNICIPI	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
1908	Montané i Arnau, Sofia	Alt Urgell, Ossera, la Vansa i Fòrnols	Alt Urgell, Ossera, la Vansa i Fòrnols, 1996	Trementinaire i polifacètica
1908	Navàs i Mor, Carme	Garrigues, Juncosa	Garrigues, Juncosa, 1986	Transgressora i polifacètica
1908	Pedró Cubells, Maria	Urgell, Tàrraga	Barcelonès, Barcelona, 2002	Activista política i polifacètica
1910	Cadena Senallé, Flora	Pallars Sobirà, Rialp	Barcelonès, Barcelona, 2011	Empresària
1910	Gregori Prunera, Agnès	Segrià, Lleida	Segrià, Lleida, 2007	Atleta i emprenedora
1910	Piera Llobera, Dolors	Urgell, Puigverd d'Agramunt	Xile, Santiago de Xile, 2002	Mestra i sindicalista
1910	Pijoan Querol, Aurèlia	Urgell, Castellserà	Mèxic, Ciutat de Mèxic, 1998	Metgessa i activista política
1911	Elias Marca, Raimunda	Garrigues, Arbeca,	Regne Unit, Londres, 2001	Mestra i pilot d'aviació
1912	Puig Ximénez, Palmira	Urgell, Tàrraga	Barcelonès, Barcelona, 1979	Fotògrafa
1913	Rosell Latorre, Maria	Segrià, Alfarràs	n. d.	Mestra
1914	G. (González) Maluquer, Concepció	Pallars Jussà, Salàs de Pallars	Barcelonès, Barcelona, 2004	Mestra i escriptora
1916	Cucurull Viladot, Francesca	Urgell, Tàrraga	Vallès Occidental, Sabadell, 1992	Activista política i emprenedora
1916	París Castany, Mercè	Urgell, Ciutadilla	Segrià, Lleida, 1978	Mestra i activista política
1916	Trepat Muntané, Emília	Noguera, la Sentiu de Sió	Segrià, Lleida, 2009	Atleta
1917	Aleu i Borrell, Àngela	Pallars Jussà, Salàs de Pallars	Barcelonès, Barcelona, 2000	Mestra
1917	Cortina Roig, Generosa	Pallars Sobirà, Son, Alt Àneu	França, Tolosa de Llenguadoc, 1987	Resistent antifeixista

ANY DE NAIXEMENT	COGNOMS I NOM	COMARCA I MUNICIPI	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
1919	Farran Falcó, Rosa	Garrigues, Juneda	Garrigues, Juneda, 2000	Mestra, pedagoga i activista social
1921	Pera Güell, Rosina	Urgell, Tàrrega	Urgell, Tàrrega, 2010	Llibretera
1923	Artigues Gabarrou, Irene	Urgell, Agramunt	Pallars Jussà, Tremp, 1982	Farmacèutica
1923	Rafel Ubach, Roser	Pallars Sobirà, Sort		Fotògrafa
1924	Pera Güell, Maria Teresa	Urgell, Tàrrega	Urgell, Tàrrega, 2012	Llibretera
1925	Gardenyes Puig, Hortènsia	Noguera, Camarasa		Pagesa
1926	Saureu Bransuela, Dolores	Segrià, Lleida		Pagesa
1926	Minguell Pont, Pilarín	Urgell, Tàrrega	Urgell, Tàrrega, 2020	Periodista, locutora radiofònica i actriu
1927	Barcons Vilaseca, Montserrat	Solsonès, l'Avellanosa, Riner		Pagesa
1927	Solé Abelló, Maria Teresa	Urgell, Tàrrega	Urgell, Tàrrega, 2010	Botiguera i activista social
1928	Figueres Tribó, Mercè	Noguera, La Sentiu de Sió		Pagesa i pintora
1928	Font Collell, Mercè	Osona, Tavertet		Mestra
1929	Castro Gabernet, Carme	Andalusia, Còrdova	Segrià, Lleida, 2012	Cap de negociat de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell
1929	Galofré Infante, Pepita	Segrià, Lleida	Segrià, Lleida, 2015	Mestra
1930	Balcells i Segalà, Carme	Segarra, Santa Fe de Segarra, les Oluges	Barcelonès, Barcelona, 2015	Editora i agent literària
1930	Caubet Delseny, Pepita	Val d'Aran, Vielha	Val d'Aran, Vielha, 2007	Professional del comerç i escriptora
1930	Pujol Boix, M. Carme	Osona, Taradell		Poetessa, pagesa, política i mestressa de casa
1930	Regada Vilella, Roser	Alt Urgell, Oliana		Modista i emprenedora

ANY DE NAIXEMENT	COGNOMS I NOM	COMARCA I MUNICIPI	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
1931	Balagueró Bosch, Pepita	Noguera, Albesa	Segrià, Vilanova de Segrià, 2016	Mestra rural
1931	Farré Sostres, Maria Valldeflors	Pallars Jussà, Tremp		Mestra
1932	Vidal Morera, Josefina	Urgell, Tàrraga		Poetessa i política
1933	Fabregat Armengol, Rosa	Segarra, Cervera		Farmacèutica i escriptora
1933	Molins Vilaseca, Neus	Segarra, Torà	Segarra, Torà, 2015	Política, emprenedora i activista social
1933	Santamaria Escaler, Rosa Maria	Segrià, Lleida	Segarra, Torà, 2014	Botiguera, mestressa de casa i activista cultural
1934	Capell Solsona, Rosita	Pla d'Urgell, Torregrossa		Secretària de la Cambra Agrària
1936	Beso Atés, Dolors	Val d'Aran, Vielha		Mestressa de casa, activista social i cultural
1936	Martí Solé, Joana	Noguera, Torrelameu, 1936	Noguera, Torrelameu, 2021	Secretària i modista
1936	Vidal i Audet, Maria Lourdes	Noguera, Ponts	Noguera, Ponts, 2018	Política
1937	Benería Farré, Lourdes	Alta Ribagorça, Vall de Boí		Economista, professora i assessora
1937	Grau Planes, Antònia	Segrià, Lleida		Pagesa
1937	Viles Ibáñez, Ramona	Pla d'Urgell, el Palau d'Anglesola		Cuina
1938	Español i Escolà, Rosa	Pla d'Urgell, Sidamon		Pagesa
1938	Flix Rué, Maria	Garrigues, el Soleràs	Garrigues, el Soleràs, 2020	Modista, mestressa de casa i pagesa
1938	Mir Mas, Ramoneta	Segarra, Guissona		Mestressa de casa i activista social
1939	Altisent Bosch, Emma	Pla d'Urgell, Golmés		Modista i emprenedora
1940	Sabaté Rodié, Teresa	Segrià, Alguair		Mestra i escriptora

ANY DE NAIXEMENT	COGNOMS I NOM	COMARCA I MUNICIPI	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
1952	L. Pijoan, Olga	Urgell, Tàrraga	Nicaragua, San Rafael del Sur, 1997	Artista plàstica conceptual

Classificació de les biografies per municipi de naixement⁸⁴

MUNICIPI	COGNOMS I NOM	COMARCA I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Agramunt	Artigues Gabarrou, Irene	Urgell, 1923	Pallars Jussà, Tremp, 1982	Farmacèutica
Aitona	Jornet i Ibars, Teresa	Segrià, 1843	València, Llíria, 1897	Religiosa
Albesa	Balagueró Bosch, Pepita	Noguera, 1931	Segrià, Vilanova de Segrià, 2016	Mestra rural
Alcarràs	Sancho Dolcet, Teresa	Segrià, 1901	Segrià, Lleida, 1972	Llevadora i practicant
Alfarràs	Rosell Latorre, Maria	Segrià, 1913	n. d.	Mestra
Alguaire	Sabaté Rodié, Teresa	Segrià, 1940		Mestra i escriptora
Arbeca	Elias Marca, Raimunda	Garrigues, 1911	Regne Unit, Londres, 2001	Mestra i pilot d'aviació
Camarasa	Gardenyes Puig, Hortènsia	Noguera, 1925		Pagesa
Castellserà	Pijoan Querol, Aurèlia	Urgell, 1910	Mèxic, Ciutat de Mèxic, 1998	Metgessa i activista política
Cervera	Brach, Ignàsia	Segarra, s. XVIII	Segarra, Cervera, s. XIX	Hostalera
Cervera	Fabregat Armengol, Rosa	Segarra, 1933		Farmacèutica i escriptora
Cervera	Ibarra i Cous, Maria Antònia	Segarra, 1739	Segarra, Cervera, 1805	Impressora
Cervera	Janer i Anglarill, Anna Maria	Segarra, 1800	Pallars Jussà, Talarn, 1885	Religiosa
Ciutadilla	París Castany, Mercè	Urgell, 1916	Segrià, Lleida, 1978	Mestra i activista política
Còrdova	Castro Gabernet, Carme	Andalusia, 1929	Segrià, Lleida, 2012	Cap de negociat de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell
El Palau d'Anglesola	Viles Ibáñez, Ramona	Pla d'Urgell, 1937		Cuïnera
El Soleràs	Flix Rué, Maria	Garrigues, 1938	Garrigues, el Soleràs, 2020	Modista, mestressa de casa i pagesa

⁸⁴ En comptes de la comarca, s'indica la comunitat autònoma (Espanya) o bé el país (resta del món) per als municipis que es troben fora de Catalunya.

MUNICIPI	COGNOMS I NOM	COMARCA I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Golmés	Altisent Bosch, Emma	Pla d'Urgell, 1939		Modista i emprenedora
Guissona	Mir Mas, Ramoneta	Segarra, 1938		Mestressa de casa i activista social
Guissona	Rull Sala, Coloma	Segarra, 1898	Segarra, Guissona, 1976	Botiguera
Juncosa	Navàs i Mor, Carme	Garrigues, 1908	Garrigues, Juncosa, 1986	Transgressora i polifacètica
Juneda	Farran Falcó, Rosa	Garrigues, 1919	Garrigues, Juneda, 2000	Mestra, pedagoga i activista social
L'Avellanosa, Riner	Barcons Vilaseca, Montserrat	Solsonès, 1927		Pagesa
La Fuliola	Rovira Garriga, Ramoneta	Urgell, 1902	Barcelonès, Barcelona, 1964	Cupletista
La Granadella	Torruella Prunera, Maria	Garrigues, 1901	Garrigues, la Granadella, 1997	Modista
La Sentiu de Sió	Figueres Tribó, Mercè	Noguera, 1928		Pagesa i pintora
La Sentiu de Sió	Trepà Muntané, Emília	Noguera, 1916	Segrià, Lleida, 2009	Pagesa i pintora
Les Borges Blanques	Lois López, Maria	Garrigues, 1896	Baix Llobregat, Sant Boi de Llobregat, 1933	Doctora en Filosofia i Lletres, bibliotecària i professora
Lleida	Codina i Arnau, Dolors	Segrià, 1878	Urgell, el Talladell, Tàrraga, 1944	Alcaldeessa i propietària
Lleida	Galofré Infante, Pepita	Segrià, 1929	Segrià, Lleida, 2015	Mestra
Lleida	Grau Planes, Antònia	Segrià, 1937		Pagesa
Lleida	Gregori Prunera, Agnès	Segrià, 1910	Segrià, Lleida, 2007	Atleta i emprenedora
Lleida	Santamaria Escaler, Rosa Maria	Segrià, 1933	Segarra, Torà, 2014	Botiguera, mestressa de casa i activista cultural
Lleida	Saureu Bransuela, Dolores	Segrià, 1926		Pagesa
Odèn	Balletbó Torrent, Maria	Solsonès, 1898	Noguera, Cabanabona, 1969	Cuïnera
Oliana	Regada Vilella, Roser	Alt Urgell, 1930		Modista i emprenedora

MUNICIPI	COGNOMS I NOM	COMARCA I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Ossera, La Vansa i Fórnsols	Montané i Arnau, Sofia	Alt Urgell, 1908	Alt Urgell, Ossera, la Vansa i Fórnsols, 1996	Trementinaire i polifacètica
Ponts	Vidal i Audet, Maria Lourdes	Noguera, 1936	Noguera, Ponts, 2018	Política
Puigverd d'Agramunt	Piera Llobera, Dolors	Urgell, 1910	Xile, Santiago de Xile, 2002	Mestra i sindicalista
Rialp	Cadena Senallé, Flora	Pallars Sobirà, 1917	Barcelonès, Barcelona, 2011	Empresària
Salàs de Pallars	Aleu i Borrell, Àngela	Pallars Jussà, 1917	Barcelonès, Barcelona, 2000	Mestra
Salàs de Pallars	G. (González) Maluquer, Concepció	Pallars Jussà, 1914	Barcelonès, Barcelona, 2004	Mestra i escriptora
Santa Fe de Segarra, les Oluges	Balcells i Segalà, Carme	Segarra, 1930	Barcelonès, Barcelona, 2015	Editora i agent literària
Sidamon	Español i Escolà, Rosa	Pla d'Urgell, 1938		Pagesa
Solsona	Fàbrega Costa, Dolors	Solsonès, 1888	Barcelonès, Barcelona, 1964	Empresària
Son, Alt Àneu	Cortina Roig, Generosa	Pallars Sobirà, 1910	França, Tolosa de Llenguadoc, 1987	Resistent antifeixista
Sort	Rafel Ubach, Roser	Pallars Sobirà, 1923		Fotògrafa
Taradell	Pujol Boix, M. Carme	Osona, 1930		Poetessa, pagesa, política i mestressa de casa
Tàrrega	Bernades Guardiola, Maria	Urgell, 1900	Baix Llobregat, Viladecans, 2000	Llevadora
Tàrrega	Cucurull Viladot, Francesca	Urgell, 1916	Vallès Occidental, Sabadell, 1992	Activista política i emprenedora
Tàrrega	Güell Roca, Alba	Urgell, 1900	Costa Rica, San José, 1997	Mestra i activista cultural
Tàrrega	L. Pijoan, Olga	Urgell, 1952	Nicaragua, San Rafael del Sur, 1997	Artista plàstica conceptual

MUNICIPI	COGNOMS I NOM	COMARCA I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Tàrraga	Minguell Pont, Pilarín	Urgell, 1926	Urgell, Tàrraga, 2020	Periodista, locutora radiofònica i actriu
Tàrraga	Pedró Cubells, Maria	Urgell, 1908	Barcelonès, Barcelona, 2002	Activista política i polifacètica
Tàrraga	Pera Güell, Maria Teresa	Urgell, 1924	Urgell, Tàrraga, 2012	Llibretera
Tàrraga	Pera Güell, Rosina	Urgell, 1921	Urgell, Tàrraga, 2010	Llibretera
Tàrraga	Puig Ximénez, Palmira	Urgell, 1912	Barcelonès, Barcelona, 1979	Fotògrafa
Tàrraga	Solé Abelló, Maria Teresa	Urgell, 1937	Urgell, Tàrraga, 2010	Botiguera i activista social
Tàrraga	Vidal Morera, Josefina	Urgell, 1932		Poetessa i política
Tavertet	Font Collell, Mercè	Osona, 1928		Mestra
Torà	Molins Vilaseca, Neus	Segarra, 1933	Segarra, Torà, 2015	Política, emprenedora i activista social
Torregrossa	Capell Solsona, Rosita	Pla d'Urgell, 1934		Secretària de la Cambra Agrària
Torrelameu	Marfí Solé, Joana	Noguera, 1936	Noguera, Torrelameu, 2021	Secretària i modista
Tremp	Farré Sostres, Maria Valldeflors	Pallars Jussà, 1931		Mestra
Tuixent, Josa i Tuixent	Costa i Coll, Antònia	Alt Urgell, 1851	Barcelonès, Barcelona, 1921	Trementinaire
Vall de Boí	Benería Farré, Lourdes	Alta Ribagorça, 1937		Economista, professora i assessora
Vielha	Beso Atés, Dolors	Val d'Aran, 1936		Mestressa de casa, activista social i cultural
Vielha	Caubet Delseny, Pepita	Val d'Aran, 1930	Val d'Aran, Vielha, 2007	Professional del comerç i escriptora

Classificació de les biografies per comarca de naixement⁸⁵

COMARCA DE NAIXEMENT	COGNOMS I NOM	MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Alt Urgell	Costa i Coll, Antònia	Tuixent, Josa i Tuixent, 1851	Barcelonès, Barcelona, 1921	Trementinaire
Alt Urgell	Montané i Arnau, Sofia	Ossera, la Vansa i Fórns, 1908	Alt Urgell, Ossera, la Vansa i Fórns, 1996	Trementinaire i polifacètica
Alt Urgell	Regada Vilella, Roser	Oliana, 1930		Modista i emprenedora
Alta Ribagorça	Benería Farré, Lourdes	Vall de Boí, 1937		Economista, professora i assessora
Garrigues	Elias Marca, Raimunda	Arbeca, 1911	Regne Unit, Londres, 2001	Mestra i pilot d'aviació
Garrigues	Farran Falcó, Rosa	Juneda, 1919	Garrigues, Juneda, 2000	Mestra, pedagoga i activista social
Garrigues	Flix Rué, Maria	El Soleràs, 1938	Garrigues, el Soleràs, 2020	Modista, mestressa de casa i pagesa
Garrigues	Lois López, Maria	Les Borges Blanques, 1896	Baix Llobregat, Sant Boi de Llobregat, 1933	Doctora en Filosofia i Lletres, bibliotecària i professora
Garrigues	Navàs i Mor, Carme	Juncosa, 1908	Garrigues, Juncosa, 1986	Transgressora i polifacètica
Garrigues	Torruella Prunera, Maria	La Granadella, 1901	Garrigues, la Granadella, 1997	Modista
Noguera	Balagueró Bosch, Pepita	Albesa, 1931	Segrià, Vilanova de Segrià, 2016	Mestra rural
Noguera	Figueres Tribó, Mercè	La Sentiu de Sió, 1928		Pagesa i pintora
Noguera	Gardenyes Puig, Hortènsia	Camarsa, 1925		Pagesa
Noguera	Martí Solé, Joana	Torrelameu, 1936	Noguera, Torrelameu, 2021	Secretària i modista
Noguera	Trepat Muntané, Emília	La Sentiu de Sió, 1916	Segrià, Lleida, 2009	Atleta
Noguera	Vidal i Audet, Maria Lourdes	Ponts, 1936	Noguera, Ponts, 2018	Política

⁸⁵ En comptes de la comarca, s'indica la comunitat autònoma (Espanya) o bé el país (resta del món) per als municipis que es troben fora de Catalunya.

COMARCA DE NAIXEMENT	COGNOMS I NOM	MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Osona	Font Collell, Mercè	Tavertet, 1928		Mestra
Osona	Pujol Boix, M. Carme	Taradell, 1930		Poetessa, pagesa, política i mestressa de casa
Pallars Jussà	Aleu i Borrell, Àngela	Salàs de Pallars, 1917	Barcelonès, Barcelona, 2000	Mestra
Pallars Jussà	Farré Sostres, Maria Valldeflors	Tremp, 1931		Mestra
Pallars Jussà	G. (González) Maluquer, Concepció	Salàs de Pallars, 1914	Barcelonès, Barcelona, 2004	Mestra i escriptora
Pallars Sobirà	Cadena, Flora	Rialp, 1917	Barcelonès, Barcelona, 2004	Empresària
Pallars Sobirà	Cortina Roig, Generosa	Son, Alt Àneu, 1910	França, Tolosa de Llenguadoc, 1987	Resistent antifeixista
Pallars Sobirà	Rafel Ubach, Roser	Sort, 1923		Fotògrafa
Pla d'Urgell	Altisent Bosch, Emma	Golmés, 1939		Modista i emprenedora
Pla d'Urgell	Capell Solsona, Rosita	Torregrossa, 1934		Secretària de la Cambra Agrària
Pla d'Urgell	Español i Escolà, Rosa	Sidamon, 1938		Pagesa
Pla d'Urgell	Viles Ibáñez, Ramona	El Palau d'Anglesola, 1937		Cuïnera
Segarra	Balcells i Segalà, Carme	Santa Fe de Segarra, les Oluges, 1930	Barcelonès, Barcelona, 2015	Editora i agent literària
Segarra	Brach, Ignàsia	Cervera, s. XVIII	Segarra, Cervera, s. XIX	Hostalera
Segarra	Fabregat Armengol, Rosa	Cervera, 1933		Farmacèutica i escriptora
Segarra	Ibarra i Cous, Maria Antònia	Cervera, 1739	Segarra, Cervera, 1805	Impressora
Segarra	Janer i Anglarill, Anna Maria	Cervera, 1800	Pallars Jussà, Talarn, 1885	Religiosa
Segarra	Mir Mas, Ramoneta	Guissona, 1938		Mestressa de casa i activista social

COMARCA DE NAIXEMENT	COGNOMS I NOM	MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Segarra	Molins Vilaseca, Neus	Torà, 1933	Segarra, Torà, 2015	Política, emprenedora i activista social
Segarra	Rull Sala, Coloma	Guissona, 1898	Segarra, Guissona, 1976	Botiguera
Segrià	Codina i Arnau, Dolors	Lleida, 1878	Urgell, el Talladell, Tàrraga, 1944	Alcaldessa i propietària
Segrià	Galofré Infante, Pepita	Lleida, 1929	Segrià, Lleida, 2015	Mestra
Segrià	Grau Planes, Antònia	Lleida, 1937		Pagesa
Segrià	Gregori Prunera, Agnès	Lleida, 1910	Segrià, Lleida, 2007	Atleta i emprenedora
Segrià	Jornet i Ibars, Teresa	Aitona, 1843	València, Llíria, 1897	Religiosa
Segrià	Rosell Latorre, Maria	Alfarràs, 1913	n. d.	Mestra
Segrià	Sabaté Rodié, Teresa	Alguaire, 1940		Mestra i escriptora
Segrià	Sancho Dolcet, Teresa	Alcarràs, 1901	Segrià, Lleida, 1972	Llevadora i practicant
Segrià	Santamaria Escaler, Rosa Maria	Lleida, 1933	Segarra, Torà, 2014	Botiguera, mestressa de casa i activista cultural
Segrià	Saureu Bransuela, Dolores	Lleida, 1926		Pagesa
Solsonès	Barcons Vilaseca, Montserrat	L'Avellanosa, Riner, 1927		Pagesa
Solsonès	Balletbó Torrent, Maria	Odèn, 1898	Noguera, Cabanabona, 1969	Cuïnera
Solsonès	Fàbrega Costa, Dolors	Solsona, 1888	Barcelonès, Barcelona, 1964	Empresària
Urgell	Artigues Gabarrou, Irene	Agramunt, 1923	Pallars Jussà, Tremp, 1982	Farmacèutica
Urgell	Bernades Guardiola, Maria	Tàrraga, 1900	Baix Llobregat, Viladecans, 2000	Llevadora
Urgell	Cucurull Viladot, Francesca	Tàrraga, 1916	Vallès Occidental, Sabadell, 1992	Activista política i emprenedora
Urgell	Güell Roca, Alba	Tàrraga, 1900	Costa Rica, San José, 1997	Mestra i activista cultural

COMARCA DE NAIXEMENT	COGNOMS I NOM	MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ	PROFESSIÓ
Urgell	L. Pijoan, Olga	Tàrraga, 1952	Nicaragua, San Rafael del Sur, 1997	Artista plàstica conceptual
Urgell	Minguell Pont, Pilarín	Tàrraga, 1926	Urgell, Tàrraga, 2020	Periodista, locutora radiofònica i actriu
Urgell	París Castany, Mercè	Ciutadilla, 1916	Segrià, Lleida, 1978	Mestra i activista política
Urgell	Pedró Cubells, Maria	Tàrraga, 1908	Barcelonès, Barcelona, 2002	Activista política i polifacètica
Urgell	Pera Güell, Maria Teresa	Tàrraga, 1924	Urgell, Tàrraga, 2012	Llibretera
Urgell	Pera Güell, Rosina	Tàrraga, 1921	Urgell, Tàrraga, 2010	Llibretera
Urgell	Piera Llobera, Dolors	Puigverd d'Agramunt, 1910	Xile, Santiago de Xile, 2002	Mestra i sindicalista
Urgell	Pijoan Querol, Aurèlia	Castellserà, 1910	Mèxic, Ciutat de Mèxic, 1998	Metgessa i activista política
Urgell	Puig Ximénez, Palmira	Tàrraga, 1912	Barcelonès, Barcelona, 1979	Fotògrafa
Urgell	Rovira Garriga, Ramoneta	La Fuliola, 1902	Barcelonès, Barcelona, 1964	Cupletista
Urgell	Solé Abelló, Maria Teresa	Tàrraga, 1937	Urgell, Tàrraga, 2010	Botiguera i activista social
Urgell	Vidal Morera, Josefina	Tàrraga, 1932		Poetessa i política
Val d'Aran	Beso Atés, Dolors	Vielha, 1936		Mestressa de casa, activista social i cultural
Val d'Aran	Caubet Delseny, Pepita	Vielha, 1930	Val d'Aran, Vielha, 2007	Professional del comerç i escriptora
Andalusia	Castro Gabernet, Carme	Còrdova, 1929	Segrià, Lleida, 2012	Cap de negociat de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell

Classificació de les biografies per professió⁸⁶

PROFESSIÓ	COGNOMS I NOM	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ
Activista política i emprenedora	Cucurull Viladot, Francesca	Urgell, Tàrrrega, 1916	Vallès Occidental, Sabadell, 1992
Activista política i polifacètica	Pedró Cubells, Maria	Urgell, Tàrrrega, 1908	Barcelonès, Barcelona, 2002
Alcaldesa i propietària	Codina i Arnau, Dolors	Segrià, Lleida, 1878	Urgell, el Talladell, Tàrrrega, 1944
Artista plàstica conceptual	L. Pijoan, Olga	Urgell, Tàrrrega, 1952	Nicaragua, San Rafael del Sur, 1997
Atleta	Trepà Muntané, Emília	Noguera, la Sentiu de Sió, 1916	Segrià, Lleida, 2009
Atleta i emprenedora	Gregori Prunera, Agnès	Segrià, Lleida, 1910	Segrià, Lleida, 2007
Botiguera	Rull Sala, Coloma	Segarra, Guissona, 1898	Segarra, Guissona, 1976
Botiguera i activista social	Solé Abelló, Maria Teresa	Urgell, Tàrrrega, 1937	Urgell, Tàrrrega, 2010
Botiguera, mestressa de casa i activista cultural	Santamaria Escaler, Rosa Maria	Segrià, Lleida, 1933	Segarra, Torà, 2014
Cap de negociat de la Comunitat de Regants dels Canals d'Urgell	Castro Gabernet, Carme	Andalusia, Còrdova, 1929	Segrià, Lleida, 2012
Cuïnera	Balletbó Torrent, Maria	Solsonès, Odèn, 1898	Noguera, Cabanabona, 1969
Cuïnera	Viles Ibáñez, Ramona	Pla d'Urgell, el Palau d'Anglesola, 1937	
Cupletista	Rovira Garriga, Ramoneta	Urgell, la Fuliola, 1902	Barcelonès, Barcelona, 1964
Doctora en Filosofia i Lletres, bibliotecària i professora	Lois López, Maria	Garrigues, les Borges Blanques, 1896	Sant Boi de Llobregat, Baix Llobregat, 1933
Economista, professora i assessora	Benería Farré, Lourdes	Alta Ribagorça, Vall de Boí, 1937	
Editora i agent literària	Balcells i Segalà, Carme	Segarra, Santa Fe de Segarra, les Oluges, 1930	Barcelonès, Barcelona, 2015
Empresària	Cadena Senallé, Flora	Pallars Sobirà, Rialp, 1917	Barcelonès, Barcelona, 2011

⁸⁶ En comptes de la comarca, s'indica la comunitat autònoma (Espanya) o bé el país (resta del món) per als municipis que es troben fora de Catalunya.

PROFESSIÓ	COGNOMS I NOM	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ
Empresària	Fàbrega Costa, Dolors	Solsonès, Solsona, 1888	Barcelonès, Barcelona, 1964
Farmacèutica	Artigues Gabarrou, Irene	Urgell, Agramunt, 1923	Pallars Jussà, Tremp, 1982
Farmacèutica i escriptora	Fabregat Armengol, Rosa	Segarra, Cervera, 1933	
Fotògrafa	Puig Ximénez, Palmira	Urgell, Tàrrega, 1912	Barcelonès, Barcelona, 1979
Fotògrafa	Rafel Ubach, Roser	Pallars Sobirà, Sort, 1923	
Hostalera	Brach, Ignàsia	Segarra, Cervera, s. XVIII	Segarra, Cervera, s. XIX
Impressora	Ibarra i Cous, Maria Antònia	Segarra, Cervera, 1739	Segarra, Cervera, 1805
Llevadora	Bernades Guardiola, Maria	Urgell, Tàrrega, 1900	Baix Llobregat, Viladecans, 2000
Llevadora i practicant	Sancho Dolcet, Teresa	Segrià, Alcarràs, 1901	Segrià, Lleida, 1972
Llibretera	Pera Güell, Maria Teresa	Urgell, Tàrrega, 1924	Urgell, Tàrrega, 2012
Llibretera	Pera Güell, Rosina	Urgell, Tàrrega, 1921	Urgell, Tàrrega, 2010
Mestra	Aleu i Borrell, Àngela	Pallars Jussà, Salàs de Pallars, 1917	Barcelonès, Barcelona, 2000
Mestra	Farré Sostres, Maria Valldeflors	Pallars Jussà, Tremp, 1931	
Mestra	Font Collell, Mercè	Osona, Tavertet, 1928	
Mestra	Galofré Infante, Pepita	Segrià, Lleida, 1929	Segrià, Lleida, 2015
Mestra	Rosell Latorre, Maria	Segrià, Alfarràs, 1913	n. d.
Mestra, pedagoga i activista social	Farran Falcó, Rosa	Garrigues, Juneda, 1919	Garrigues, Juneda, 2000
Mestra rural	Balagueró Bosch, Pepita	Noguera, Albesa, 1931	Segrià, Vilanova de Segrià, 2016
Mestra i activista cultural	Güell Roca, Alba	Urgell, Tàrrega, 1900	Costa Rica, San José, 1997
Mestra i activista política	París Castany, Mercè	Urgell, Ciutadilla, 1916	Segrià, Lleida, 1978
Mestra i escriptora	G. (González) Maluquer, Concepció	Pallars Jussà, Salàs de Pallars, 1914	Barcelonès, Barcelona, 2004
Mestra i escriptora	Sabaté Rodié, Teresa	Segrià, Alguair, 1940	
Mestra i pilot d'aviació	Elias Marca, Raimunda	Garrigues, Arbeca, 1911	Regne Unit, Londres, 2001

PROFESSIÓ	COGNOMS I NOM	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ
Mestra i sindicalista	Piera Llobera, Dolors	Urgell, Puigverd d'Agramunt, 1910	Xile, Santiago de Xile, 2002
Mestressa de casa i activista social	Mir Mas, Ramoneta	Segarra, Guissona, 1938	
Mestressa de casa, activista social i cultural	Beso Atés, Dolors	Val d'Aran, Vielha, 1936	
Metgessa i activista política	Pijoan Querol, Aurèlia	Urgell, Castellserà, 1910	Mèxic, Ciutat de Mèxic, 1998
Modista	Torruella Prunera, Maria	Garrigues, la Granadella, 1901	Garrigues, la Granadella, 1997
Modista i empenedora	Altisent Bosch, Emma	Pla d'Urgell, Golmés, 1939	
Modista i empenedora	Regada Vilella, Roser	Alt Urgell, Oliana, 1930	
Modista, mestressa de casa i pagesa	Flix Rué, Maria	Garrigues, el Soleràs, 1938	Garrigues, el Soleràs, 2020
Pagesa	Barcons Vilaseca, Montserrat	Solsonès, l'Avellanosa, Riner, 1927	
Pagesa	Español i Escolà, Rosa	Pla d'Urgell, Sidamon, 1938	
Pagesa	Gardenyes Puig, Hortènsia	Noguera, Camarasa, 1925	
Pagesa	Grau Planes, Antònia	Segrià, Lleida, 1937	
Pagesa	Saureu Bransuela, Dolores	Segrià, Lleida, 1926	
Pagesa i pintora	Figueres Tribó, Mercè	Noguera, la Sentiu de Sió, 1928	
Periodista, locutora radiofònica i actriu	Minguell Pont, Pilarín	Urgell, Tàrrega, 1926	Urgell, Tàrrega, 2020
Poetessa, pagesa, política i mestressa de casa	Pujol Boix, M. Carme	Osona, Taradell, 1930	
Poetessa i política	Vidal Morera, Josefina	Urgell, Tàrrega, 1932	
Política	Vidal i Audet, Maria Lourdes	Noguera, Ponts, 1936	Noguera, Ponts, 2018
Política, empenedora i activista social	Molins Vilaseca, Neus	Segarra, Torà, 1933	Segarra, Torà, 2015
Professional del comerç i escriptora	Caubet Delseny, Pepita	Val d'Aran, Vielha, 1930	Val d'Aran, Vielha, 2007
Religiosa	Janer i Anglarill, Anna Maria	Segarra, Cervera, 1800	Pallars Jussà, Talam, 1885

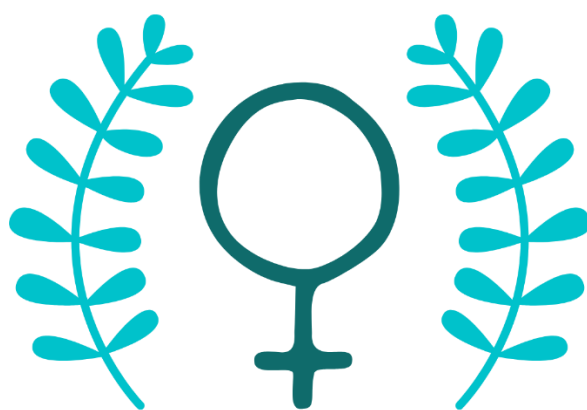
PROFESSIÓ	COGNOMS I NOM	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE NAIXEMENT	COMARCA, MUNICIPI I ANY DE DEFUNCIÓ
Religiosa	Jornet i Ibars, Teresa	Segrià, Aitona, 1843	València, Lliria, 1897
Resistent antifeixista	Cortina Roig, Generosa	Pallars Sobirà, Son, Alt Àneu, 1910	França, Tolosa de Llenguadoc, 1987
Secretària de la Cambra Agrària	Capell Solsona, Rosita	Pla d'Urgell, Torregrossa, 1934	
Secretària i modista	Martí Solé, Joana	Noguera, Torrelameu, 1936	Noguera, Torrelameu, 2021
Transgressora i polifacètica	Navàs i Mor, Carme	Garrigues, Juncosa, 1908	Garrigues, Juncosa, 1986
Trementinaire	Costa i Coll, Antònia	Alt Urgell, Tuixent, Josa i Tuixent, 1851	Barcelonès, Barcelona, 1921
Trementinaire i polifacètica	Montané i Arnau, Sofia	Alt Urgell, Ossera, la Vansa i Fòrnols, 1908	Alt Urgell, Ossera, la Vansa i Fòrnols, 1996

Associacions i ens participants

Aquest recull de biografies ha estat possible gràcies a les aportacions de biografies femenines per part de les següents associacions de dones i veïnals, ens municipals, museus i persones particulars, per ordre alfabètic:

- Ajuntament d'Alcarràs, el Segrià.
- Ajuntament d'Alguaire, el Segrià.
- Ajuntament de Bassella, l'Alt Urgell.
- Ajuntament de Bellvís, el Pla d'Urgell.
- Ajuntament de Castellserà, l'Urgell.
- Ajuntament de Ciutadilla, l'Urgell.
- Ajuntament de Guissona, la Segarra.
- Ajuntament de Juncosa, les Garrigues.
- Ajuntament de les Borges Blanques, les Garrigues.
- Ajuntament de Sant Guim de Freixenet, la Segarra.
- Ajuntament de Tàrrega, l'Urgell.
- Ajuntament de Torregrossa, el Pla d'Urgell.
- Ajuntament de Vielha e Mijaran, la Val d'Aran.
- Ajuntament del Soleràs, les Garrigues.
- Associació Amics de la Seu Vella, Lleida, el Segrià.
- Associació Camí de Mariola, Lleida, el Segrià.
- Associació de Dones Arrel, Tàrrega, l'Urgell.
- Associació de Dones de la Guardiola, la Sentiu de Sió, la Noguera.
- Associació de Dones del Palau d'Anglesola, el Pla d'Urgell.
- Associació de Dones del Pou de l'Or, Bellvís, el Pla d'Urgell.
- Associació de Dones el Roure de la Granadella, les Garrigues.
- Associació de Dones l'Albada, Mollerussa, el Pla d'Urgell.
- Associació de Dones l'Argelaga, Golmés, el Pla d'Urgell.
- Associació de Dones l'Estel, Vilanova de Segrià, el Segrià.
- Associació de Dones l'Olivera Arbequina, Arbeka, les Garrigues.
- Associació de Dones les Àguedes, Torrelameu, la Noguera.
- Associació de Dones Nèvia, Guissona, la Segarra.
- Associació de Dones Rosa d'Abril, Tremp, el Pallars Jussà.
- Associació de Dones Talaia, Ciutadilla, l'Urgell.

- Associació de Dones Toraneses, Torà, la Segarra.
- Associació de Dones Verge del Pedregal, el Talladell, Tàrrrega, l'Urgell.
- Associació de Persones Afectades de Dolor Crònic (APADOC), Tàrrrega, l'Urgell.
- Associació de Veïns de Freixinet i Rodalies, Riner, el Solsonès.
- Associació de Veïns de la Partida de Grenyana i Limítrofs, Lleida, el Segrià.
- Associació de Veïns Partida Montserrat, Lleida, el Segrià.
- Associació Dona Balàfia, Lleida, el Segrià.
- Associació Esport Femení Lleida, Lleida, el Segrià.
- Associació Veïnal de la Partida Caparrella, Lleida, el Segrià.
- Associacion pera Igualtat en Aran, Vielha e Mijaran, la Val d'Aran.
- Consell Comarcal de l'Alta Ribagorça.
- Consell Comarcal de l'Urgell.
- Consell Comarcal de la Segarra.
- Consell Comarcal del Pallars Sobirà.
- Consell Comarcal del Solsonès.
- Dones del Mig Segre (DOMISE), Ponts, Noguera.
- Elisabet Reig Caubet i Sílvia Reig Monteagudo, Cabanabona, la Noguera.
- Federació d'Associacions de Veïns de Lleida (FAVLL), el Segrià.
- Fòrum Femení d'Opinió, Tàrrrega, l'Urgell.
- Grup de Dones de l'Ateneu Popular de la Fuliola, l'Urgell.
- Museu de les Trementinaires, Tuixent, l'Alt Urgell.

Lleida, 15 d'octubre de 2021